

SCHOLIA
PAULI MANVTII,

QVIBVS CICERONIS
PHILOSOPHIA PAR-
TİM CORRIGITVR,
PARTİM EXPLA-
NATVR.

*Eiusdem Scholia in Epistolas familiares, & in
Epistolas ad Atticum, ad Brutum, & ad
Quintum fratrem: quibus & loci difficilio-
res explicantur: & castigationum, quae in is-
dem Epistolis penè innumerabiles factae
sunt, ratio redditur.*

LVGDVNI,
Apud Ioannem Frellonium.

1562

(2)

SCHOLIA
PAULI MANVTII,
QVIBVS CICERONIS
PHILOSOPHIA PAR-
TİM CORRIGITVR,
PARTİM EXPLA-
NATVR.

*Eiusdem Scholia in Epistolas familiares, & in
Epistolas ad Atticum, ad Brutum, & ad
Quintum fratrem: quibus & loci difficilio-
res explicantur: & castigationum, quae in is-
dem Epistolis penè innumerabiles factae
sunt, ratio redditur.*

LVGDVNİ,
Apud Ioannem Frellonium.

1562

SCHOLIA PAVLI MA-
NVTII IN PRIMAM

Ciceronis philosophiæ partem.

Pagina 7.

ABSENS factus Aedilis, cōtinuo Prætor (licebat enim celerius legis præmio) Aedilitatem Prætura biennio post cōsequebatur. Lucullus autē, cum Aedilis fuisset, continuo Prætor factus est, beneficio legis, ut opinor, à Sylla Dictatore lata, ut ijs, qui Syllanas partes in civili bello secuti essent, honores ante tēpus capere liceret. apparet enim eam legē nō manere, cū dicat, licebat.

10.

CONTRA omnes dicere, qui scire sibi uidentur, solemus) Proprium hoc erat Academicorum: qui percipi nihil posse dicebant, præter unum illud, nihil posse percipi. in hac autem hæresi Cicero cum esset, non erat, cur alios à se dissentire molestè ferret: id enim ab ijs solet fieri, qui scire sibi uidentur: contra quos Academici solent dicere. Sunt qui legunt, contra omnes dicere quæ uidentur: quos secuti non sumus: non enim contra omnes dicere, quæ uidebantur, soli Academici solebant, nam id commune omnium erat: sed contra omnes, qui scire sibi uidebantur, quod proprium erat Academicorum.

11.

IVDICAVERUNT: aut) Locus meo iudicio deprauatus. liber scriptus, Iudicarunt aut. ego uellem, Iudicare: ita.

13.

SAPIENTISSIMOS, & clarissimos fratres, P. Crassum, & P. Scaeuolam) Dictio fratres, olet mendā: nam Crassum, & Scaeuolam fratres non fuisse constat.

17948703

15.

NEC VERO esse ullam rationem) Nec uerum esse, habent, præter nostrū, impressi omnes libri. ego ex uetusto codice Bernardini Maffei, iuuenis admodū eruditi, & ex sententia emendauī, Nec uerō. nam, uerum, si legas, due illæ uoces, ullam rationem, neq; cum sequenti uerbo, disputare, neq; cum præcedenti, esse, cohærebunt.

19.

CVR HAS igitur sibi tam graues leges imposuerint) Non uideo, cur uocem, igitur, quidam inculcauerint. quam neque habent libri manuscripti, quos quidem ego uiderim, & abundare sensus ostendit.

20.

ANTIPATRO hoc idem postulanti, cum diceret, ei, qui affirmaret nihil posse percipi, consentaneum esse unum tamen illud dicere percipi posse, ut alia non possent, Carneades acutius resistebat) Quid sibi uelim hæc uerba, nemo non uidet: quorum antea sententia uideri poterat obscurior, cum pro, ei qui affirmaret, legeretur, eique affirmaret: quo ex loco unius literæ mutatione mendam sustulimus: idque ex coniectura: æt libro autem manuscripto, duas uoces, consentaneum esse sine causa repetitas, & sensum implicanteis, deleuimus. sed nostram coniecturam planè confirmat ille locus, qui est pagina 27. Antipatrum, inquit, reprehensum, quòd diceret, consentaneum esse ei, qui affirmaret nihil posse comprehendī, id ipsum saltem dicere posse comprehendī.

21.

ALIQUA sic recondit: è quibus memoria oritur) Non nihil desideratur, ac fortasse tale quidpiam, ut postea: ut ita legatur: alia uisa sic arripit, ut his statim

nati

natura, alia sic recondit, ut postea: è quibus memoria oritur. & dictio postea refertur ad uerbum, utatur. nisi si quis ita malit legere, alia sibi recondit, è quibus memoria oritur: sibi, id est ad usum suum.

27.

NISA & progressa ratio) Cum legeretur, uisa, & progressa: coniectura ducti, nisa, correximus, ut similis, & apta translatio sit: quomodo etiam locutus est pagina 185. præsto (inquit) est ratio, quæ connixa per se, & progressa longius sit perfecta uirtus.

27.

PRIORI posterius, posteriori superius non iungitur) Coniungitur quidam legunt, non rectè, ut opinor, & contra Ciceronis sententiam. dixit enim, Non iungitur, pro non respondet, non cohæret, non conuenit. in quo, inquit, maxime conuincuntur, quòd duo pro congruentibus sumunt uehementer repugnantia. omnino & in libro manuscripto Bernardini Maffei legitur, coniungitur, sed, ut sensus ostendit, corruptè.

32.

ET eo quidem innumerabiles) Sunt qui legant, eos. ego hoc totum suspicor abundare. iacet enim, & otiosum est, neque ad sententiam quicquam affert, quo perfectior esse uideatur.

37.

CARNEADES nonnunquã secundū. Et illud dabit, assentiri aliquando: ita sequebatur etiam opinari) Cū antea in omnibus libris legeretur, id assequebatur: emendauī coniectura ductus, ita sequebatur: eo confidentius, quòd it pro id ueteres scribebant. Assentior autē ijs, qui, sublata copula & legunt, Carneades nonnun-

quam

quam secundum illud dabat, assentiri aliquando: ita sequebatur etiam opinari. quoniam duo illa uerba, assentiri, opinari, loco mouerem, ut alterum in alterius sedem migraret, & ita legeretur: Carneades nonnunquam secundum illud dabat, opinari aliquando: ita sequebatur, etiam assentiri. De duobus enim, quod proposuit, secundum illud erat: Nunquam autem opinabitur: de quo Carneades ita sentiebat, ut interdum diceret, sapientem opinari: ita sequebatur, & assentiri: ut apparet, Carneadem aliquem tamen assensum dare sapienti, quem Arcesilas penitus tollebat, cum uterque esset Academicus.

41.

SIGNATVM, & effectum) Videtur legendum effectum, ut perstet in metaphora, & cum duobus uerbis imprimere & signare consentiat: quo modo item locus est pagina 6. Visum, inquit, impressum, effectumque ex eo unde esset.

58.

LINIAMENTVM sine ulla latitudine carentem) Apparet, subesse mendum. Maffei liber, lineamentum, cetera ut in impressis, mihi sic placeret, Lineam autem sine ulla latitudine currentem, punctum enim & linea, mathematicorum initia sunt.

58.

ADICIAM iusurandum) Adigere iusurandum, potius dicitur, quam adicere: ut apud Cesarem libro VII. omnibus ad iusurandum adactis, sine prepositione autem ea ratione dicebatur, quo modo adigere arbitrum, pro adigere ad arbitrum, qua figura Cicero usus est lib. III. de offi. & in oratione pro Qu. Roscio.

59.

CONSENSISSE primos) Fortè, concessisse primos, nam Lærtius autor est, cum Delphicus Apollo

Mile

Milesis respondisset, eum tripodem, quem piscatores iactu retis inuenissent, eius esse debere, qui ceteros sapientia excelleret, Thaleti esse datum, ex quo apparet, sex reliquos ei primas concessisse.

63.

vos uero huius magnitudinem & c.) Confusus locus, & corruptus: qui, ordine uerborum mutato, & leui correctione adhibita, restitui fortasse posset: quo ordine, & correctione locus recitetur: ut studiosi saltem hanc mihi gratiam habeant, quod, quicquid senserim, liberè dixerim. legerem igitur sic, Vos uero huius magnitudinem quasi decempeda permensi refertis. Hic ego me, quasi malis architectis, mensura uestra nego credere, ergo dubium est, uter nostrum sit, leuiter ut dicam, uerecundior? Hanc coniecturam etsi ualde probem tamè meum illud teneo, ut sine manuscriptis libris nihil affirmem.

66.

HIC igitur neutri assentiens, si nunquam uter est prudentior? Sensum non uideo, neque uidet quisquam, ut opinor, tam obscuro in loco, obscuritatis autem causa deprauatio est, quam iudicio meo tollet qui ita leget. Hic igitur neutri assentietis: sin utriq;, uter est prudentior? quorum uerborum non absurda sententia est: dicit enim hoc. In hac controuersia neutri assentietis, id est neq; Stoicum, neq; Academicum dicitis esse sapientem, sin utrunq;, uter est prudentior? Assentietis, autem refero ad illud supra positum, Ad uos nunc refero. Vtriq;, uidetur esse necessarium propter insequens uerbum, Vter. Sed hæc, qui & acumine, & iudicio plus ualent, diiudicabunt.

69.

LABOR, ut assentiar Epicuro) Vulgati libri, laboro, omnes habebant, quod uerbum ut deprauatum esse

4 4

crede

crederē fecit id, quod sequitur: reuocat uirtus, uel potius reprehendit manu. nam sine dubio, reuocat, & reprehendit manu, quidpiā requirunt, quod sibi in translatione respondeat: quale uidetur esse uerbum labor: quod ego, & metaphoram, & sensum secutus, reposui pro laboro.

73.

PER ἑτοχλὼ illam omnium rerum comprobans) Fortē emendandum, Quare ἑτοχλὼ illam.

75.

ET SI quid fortē Roma noui) Mallem sic: Ecquid forte Roma noui.

76.

ADHIBENDA enim geometria est) Libentius legere, Adhibēda etiam geometria est: (nam sepe scripti libri, etiam, habent, ubi impressi enim) & ea quae sequuntur, parēthesi inclusa, per interrogationem pronuntiarem. Adhibenda etiam geometria est: adiungenda (inquit) est geometria ad disputationem, & tractationem philosophiae: id est instructi etiam geometria debent esse, quibus de philosophia scribere consilium est. Quae sequuntur, excusant nouitatem nominis, quod geometriam dixerit, & Graeca uoce sit usus in oratione Latina.

77.

L. AELII nostri) Librarij cum in describendo non perciperent quid sibi antiquae notae uellent, eas uel immutabant, uel cum sequenti uoce coniungebant: ut hoc loco, Lelij nostri, scripserant, cum, L. Aelij nostri, uera & incorrupta sit lectio: quod & ueterum exemplariorum autoritate, & historiae fide comprobatur. est enim hic L. Aelius, qui orationes scripsit, quas alij dicerent, à quo M. Varro rerum antiquarum scientiā cum accepisset, eam ipse auxit, & illu-

striori

strioribus literis explicauit. Cic. de claris oratoribus.

98.

QUAM fieri sine causa quicquā dicere) Haec uidetur abūdere, ut otiosa, & sine causa inculcata. id enim turpe physico est, dicere atomum declinare sine causa. hoc per se rectē habet, & cōcinnū est. praeterea siquid addatur, frigebit.

100.

NISI te quoque, ut id modo loqueretur) Maffei liber, quoque modo, haud prorsus emēdatē, sed ut uitij tamē nihil penē supersit. nā una litera immutata locus restituitur. nepe si sic legas: Nisi te, quoquo modo loqueretur, &c. dicit autē, quoquo modo loqueretur, ut penē etiā ostēdat, ne in uerbis quidē Ciceroni Epicurū satisfecisse, nō modo insentētijs.

100.

ETENIM quasi detractis de homine sensibus) Superuacanea sunt haec uerba, neque locū hic habere possunt. nā ex argumētis sunt, quibus probare conabatur Epicurus, uoluptatē esse summū bonū. dicit enim pag. 55. Etenim, quoniā detractis de homine sensibus reliqui nihil est, necesse est, quid aut secundū naturā, aut contra sit, à natura ipsa iudicari. Maffei liber, Et detractis de homine sensibus: aliud antiquū exēplar, Etenim quoniā detractis de homine sensibus. ut & ipsa uarietas mediūspicionem afferat.

105.

CUM omni dolore caret) Rectius Maffei liber, cum omni dolore careret. rectius etiā fortasse sic, Omni dolore carere.

123.

QUIBVS uinū diffusum ē pleno sit cœnophoro, cui nihil dēpserit ius, & sarculos abstulerit) Antiquus Maffei liber habet, cui nihil dēpserit uis, & sacculos abstulerit. emēdo, cui nihil dēpserit nix, & sacculus abstulerit.

rit. apud ueteres qui lautius uiuebant, uino delectabantur quod sacco niuario transmissum esset, non solum ut frigidius biberent, sed etiam ut liquidius. itaque dixit Martialis libro XI. Ut liquidum potet alauda merum, Turbida follicito transmittere cecuba sacco, Et in distichis, Setinos moneo nostra niue frange trientes: id est, setini uim frange niue, ut frigidius bibas. seruabatur enim nix in hunc usum: de quo Plinius lib. XI. cap. I. Hini ues, inquit, illi glaciem potant. deinde infert, excogitatur ut alienis mensibus nix algeat, qua scilicet uina refrigerentur. hic igitur Cicero eos a fotos bene putat uiuere, non qui luxu diffluant, qui in uoluptate omnia ponant, sed eos, qui uictu utantur modico et exquisito, qui uino contenti sint eo, quod ex ipso effusum sit cenophoro, quod, ut ita dicam, naturale sit, non artificiosum: quale est illud, quod per niuem sacco exprimitur: et dixit, cui nihil demperit nix, et sacculus abstulerit, propter ea quod uino nimiam uim nix, crassitudinem autem saccus auferebat. est autem totum hoc de Lucilio sumptum.

129.

DICET Lucilius, cocto, condito, sed cedo caput cenae, sermone bono. quid, ex eo si quaeris libenter? Libro XIII. epistolarum ad Atticum, in fine ita scriptum est. edit, et bibit ad eos, et iucunde: opipare sane, et apparatus: nec id solum, sed bene, cocto, condito, sermone bono, et si quaeris, libenter: ut, quemadmodum quidem ego existimo, Lucilij uersum recitet: quem etiam huc in locum transtulit, sed ut ipse quaedam interijciat. ego autem cum in illa ad Atticum epistola scriptum legerem, cocto, condito, non, horto condito: item hic putauit esse legendum, cocto, condito, cum ante legeretur, horto condito:

dito: neque sum arbitratus fore, qui nostram coniecturam reprehenderet, cum ea ratione tam firma niteretur. puto autem Lucilij uersus huiusmodi fuisse: Quid bene cocto, Condito, sermone bono, et si quaeris, libenter. ut illud, Quid bene cocto, Pedes sint praecedentis uersus. Quod autem legitur, Quid, ex eo si quaeris, libenter: puto ita esse interpungendum: Quid ex eo si quaeris, libenter. Nam qui coenant cocto, condito, sermone bono, sequitur, ut libenter quoque coenant. cum autem interrogaret, Quid ex eo? (subaudi sequitur:) respondet Lucilij uerbis, si quaeris, libenter. Illa uero, Dicit Lucilius, sed cedo caput cenae, Quid ex eo, a Cicerone interiecta, effecerunt, ut Lucilij uersum nemo haecenus agnouerit. quem si quis metiri uelit, pronuntiabit in penultimo pede, Queri li. abiecta s consonante: ut etiam in ultimo Catulli epigrammate, Afferus nobis tu dabis supplicium.

140.

SCIPIONI) Corrigo, Capioni, ex historia. Cn. Seruilius Capio Consul fuit cum Q. Pompeio nepote. quibus consulibus decretum est, ut in Tubulum quaereretur. Ad Atticum lib. XII. 187.

140.

CENSUIT plus filiae dandum) Alij, plus Fadiae: quae lectio si retineatur, supra legendum erit, Fadio Gallo, non Fabio, cum Gallus cognomen Fadorum sit.

144.

TESTATA ciues) Maffei liber, Testata crimine. proba.

145.

APP. Claudij) Recte. male antea, P. Claudij: nam Linius lib. I. Appium nominat, et Maffei liber confirmat.

NON

146.

NON metuet autē, siue celare poterit, siue, &c.) Se-
quor sententiā, & emēdo: Nō metuet autē, siue celare po-
terit, siue opibus magnis, quicquid fecerit, obtinere: cer-
teq; malet existimari bonus uir, ut nō sit, quā esse, ut nō
putetur. Hāc correctionē ego in antiquo libro nō uidi,
sed Ioānes Scala, homo grauis & certus, se uidisse testa-
tur. est autē hic, obtinere, pro tueri & defendere, ut in
oratione pro Quintio. Nō ad mēdaciū obtinēdū, sed ad
uerū probādū autoritas adiuuat. omnino & Maffei ue-
rustū exēplar habet, siue opibus magnis, nō, siue opibus
maius.

147.

N V L L V M) Vllam, sententia postulat, ut legatur.

148.

R E M uides) Pro uides, si uidelicet legatur, concin-
nius erit: neq; tamen magna mutatio fiet: nam in anti-
quis libris pro uidelicet scriptum quandoq; animaduer-
ti, uidel. quandoque etiam uid.

149.

E T quidem prodest) Antiqui libri alij habent, Quid
prodest: alij. Et quid prodest: emendo, Ecquid prodest:
ut periodus interrogationis nota terminetur.

149.

V T I L I T A T I S causa expetenda) Tolle hoc: intel-
liges esse concinnius.

151.

S I tua sint Puteolis gramina?) Sensus postulare ui-
detur, ut pro gramina, legatur prædia. siquidē hoc di-
cit: si utilitatis causa quæritur amicitia, utilitas tibi ma-
ior erit, si tua prædia Puteolis habeas, quā si amicus
Triarius tibi sit. erat autē Puteolanus ager omnium fru-
ctuosissimus. itaq; eā regionē ob fertilitatē maximē ce-
lebr

lebrauit antiquitas. Fundos igitur, inquit, amicis ante-
ponemus. Eandemq; sententiam iterans paulō post in-
tulit: Vides, si amicitiam sua charitate metiare, nihil es-
se præstantius, sin emolumento, summas familiaritates
prædiorum pretiosorum mercede superari.

162.

A T H O V E perfosso) Quid si, Athone perfosso? quo-
modo eum locutum esse etiam in tertio de Republica,
autor est Priscianus libro VI.

162.

V I T A E quidem infinita) Corruptus locus: quem ita
puto esse emendandum. Et ea quidē infinita: nā & libro
primo Tusc. quæst. 160. de animo loquēs, Habet, inquit,
memoriam, & eam infinitam, rerum innumerabilium.

171.

N O V A R V M nō uidebatur) Alij, Nouarum nouabā
tur, sensu mihi nō admodum probato: non enim respon-
det ad illud quod dixit, Difficilius & obscurius. potius
legendum crederem. Nouarum noua uidebantur: ut, No-
ua, accipiat, quasi duriora, & nimis obscura: quod
accidere solet, cum nominibus utimur inauditis.

173.

Q U O D positū sit in eo) Antiqui libri, Quod cōpositū
sit in eo, absurdē prorsus, nisi facias quod sæpe fa-
ciendū est, ut antiquos libros cōiectura adiuues. Sic igi-
tur putarē elegantius, & rectius. Quod cū positum sit
in eo, quod ὁμολογῆεν Stoici, nos appellemus cōuenien-
tiam, si placet, cum igitur in eo sit id bonum, quō refe-
renda sunt omnia: honestē facta, &c. Atq; etiam in mē-
bro præcedenti melius, opinor, statueret in ea, quā,
statueret in eo: ut ad concordiam, referatur.

174.

VT enim si cui, &c.) Apparet, quid significet: sed ita non solum corrupta, uerum etiam, ut ego sentio, confusa, & præposterè collocata sunt uerba, ut emendari locus & distingui à nobis sine arrogantiæ nota non possit. Vtrum autem, collimare, an, collineare, legendum sit, non diiudico: mihi quidem magis placet, collineare, quod aptiorè & probabiliorem habeat etymologiam: nam collineare dicitur is, qui eum locum ferit, ad quem locum oculi directo quasi linea ducta feruntur: ut collineare sit, simul cum oculis locum ueluti per lineam ferire.

180.

QUID autem dici poterat, si turpitudinem non ipsam per se fugiendam esse statuerimus) Emendo ex antiquo libro Bernardini Maffei, Quid autem dici poterit. Alij pro statuerimus legunt statueremus, respicientes scilicet ad uerbum poterat, ut tempora conueniret: cum in sensu uis, & energia maior sit, si, poterit, & statuerimus, legatur, quam si, poterat & statueremus.

183.

RERUM in corpore sitarum) Loculio probabilior, quam si legas, ut antea, Rerum in corpore harum: quam correctionem Maffei liber antiquus probat.

186.

NEC hæc posita, non aliqua essent præposita) Si corrigas, Nec, hoc posito, non aliqua esse præposita, Erit elegantius: neque ab antiquis exemplaribus admodum discedes: siquidem & Maffei liber, Hoc posito, habet.

210.

AT enim dicitis) Sunt qui legant, At enim non dicitis, ego sequor Maffei uetustum librum, in quo scriptum est: At

enim

enim ueram dicitis: hoc est perfectam & absolutam.

211.

VT æquè pars naturæ negligatur) Mendum subesse manifestum est, quod si hæc cum superioribus conferatur, sensus ostendet ita legendum esse, Vt ne qua pars naturæ negligatur ita etiam in Maffei libro scriptum est.

216.

SCIS enim Citiæos clietes tuos è Phœnicia profectos) Laertius in Zenone autor est, Citiæos à Phœnicibus originem duxisse, quæ ego secutus, emendauit, è Phœnicia, siue à Phœnicia, cum antea legeretur à poetica, scædo errore, & manifesto, appellat autem Pœnulum Zenonem, quasi callidum, & astutum, ut sunt Pœni ferè omnes: qui à Phœnicibus nomem acceperunt: qua ratione, Pœnulum Zenonem dixit Cicero, quod à Phœnicibus esset oriundus.

221.

CONFERAM autem auum tuum Drusum) Si Plutarchum audias, corrigendum erit, conferam auunculum tuum Drusum: nam auunculum fuisse Catonis Drusum, Plutarchus in Gracchis, & in Catone Uticensi autor est.

221.

QUID enim) sapientia, &c.) Neque in uerbis uitium est, neque in sententia: recte habent omnia: quiddam tamen ornatius elucebit, si totum continues, & ita legas: Quod enim sapientia, ubi pedem poneret, non habebat sublatis officiis omnibus, officia autem omnia tollebantur, delectu omni & discrimine remoto: quæ enim esse poterat rebus omnibus sic exæquatis, ut inter eas nihil interesset? ex his angustijs, &c. Antiquus Maffei liber nobiscum facit, nisi quod coniunctionem illam, Enim, à nobis additam, non habet.

224.

STULTORVM) Hanc uocem, quæ antea desiderabatur, interieci, acceptâ è libro Maffei manu scripto, sententia comprobante.

234.

ALII censent primū ascitū, doloris uacuitatē) Doloris uacuitatē, in suo libro quidā induxerūt, & asterisci notā, quæ corruptum locū significaret, è regione apposerūt. nos ea uerba cōseruamus, quòd & sententiā sanè bonam efficiūt, neq; in antiquo exemplari Bernardini Maffei desiderantur: ut omittam, quòd libros superioris nostræ editionis tamen credendum est ad propositum manu scriptum exemplar fuisse impressos.

253.

VIRTVTEM ipsam inchoauit: nihil amplius:) Genus loquēdi, quo Cicero etiā alibi usus est, ut in Verrē pagina 261. sese ipsum abs te repetit, nihil amplius. Antea legebatur: Virtutē ipsam inchoauit: nihil itaq; amplius nostrū est: in uersione uerborum obscurata sententia.

256.

VICINITATIBVS cum ciuibus) Consentiunt in hoc antiqui libri: mihi tamē non est dubiū, quin ita emendandum, & distinguendum sit, Vicinitatibus, tum ciuibus. hoc enim quasi progressu serpit charitas generis humani. primi sunt parentes, & nati: sequuntur cognati, tum affines, deinde amici, post uicini, tum ciues, & qui publicè socij atq; amici sunt postremò humanæ gentis uniuersæ, & hominum inter homines coniunctio,

258.

TIBERINA dissensio festo illo die) Ouidij uersibus adducor, ut pro dissensio legēdum putem decursio: hoc facilius

facilius, quòd Maffei liber approbat. erat autem festus ille dies, quem Romani in honorem Fortunæ celebrabant, unde Ouidius libro VI. Fast.

Ite, deam. Latī fortes celebrate Quirites:

In Tiberis ripa munera regis habet.

Pars pede, pars etiam celeri decurrite Cymba,

Nec pudeat potos inde redire domum.

258.

H A E C est non omnia spernentis præter uirtutem, & uirtutem ipsam suis laudibus amplificantis oratio. deniq;) Si quis nostrum librum hoc in loco cum alijs libris conferet: uidebit, unius literæ mutatio, & punctum loco motum quanto sententiam effecerit aptiorem.

271.

PIERI autem potest) Mallem, Ferri autem potest.

286.

PATRITAM illam, & auitam) Recte patritam, non autem patriam, ut antea legabatur. id Nonij testimonio comprobatur, qui in uerbo patrita hunc locum recitat, & affert præterea exemplum ex Varrone.

289.

H O C est se ipsum posse cognoscere) Frigidum, & plañe superuacuum: itaque putō esse tollendum, ut glossam.

293.

E R R A N T I Y M stellarum cursus, progressiones, institutiones) Ex duabus dictionibus, cursus, progressiones, feci coniecturam, legendum esse, institutiones, non, ut antea, institutiones: ut similibus, & conuenientibus utatur uerbis. sunt autem correctiones quedam: quarum etsi ratio non explicatur, tamen, quibus iudicium est paulò subtilius, facile, cur factæ sint, ipsi per se intelligunt.

b

rudibus

rudibus autem, & tardis, & ijs, qui sibi omnia minutatim concidi, omniâque tanquam mansa à nutrice inseri in os uolunt, ego quidem, ut satisfaciam, non laboro.

293.

MOTVS qui animus uidit) Insolens locutio, Animus docuit suum animum similem esse summi opificis, figura esset usitata, Animus docuit se similem esse summi opificis, tollamus igitur mendum, & legamus ex Mafsa fei libro, Motus qui animo uidit.

296.

FONTES scaterere, herbis prata conuestirier) Hic, scaterere, pronuntiandū est media correpta, ut anapestus fiat, scater her. alioqui uersus claudicabit. sic & Lucretius libro V. Largisuum fontem scaterere, atq; erumpere lumē. & infra in eodem libro, Et partim plano scaterere, atq; erumpere campo. Plautus etiâ, opis or in Cassina, olere, protulli, media cōtracta: Nō omnes possunt olere unguēta exotica.

298.

NE QVICQVAM aliud est) Nequicquam pro nihil, non probō: non enim fert Latini sermonis consuetudo. Nihil quidquam aliud est, habet Maffi liber: placet: sic enim locutus est Terentius in Adelphis, Nihil quidquam uidi latius. & Plautus in Merc. Nihil Charinte quidem quidquam pudet.

299.

EGO autem nunquam ita te in hoc sermone dimittam ulla uti ratione, ut mors tibi uideri malum possit.) Neque sensus, neque locutio placet. quid enim sibi uult, nunquam te in hoc sermone dimittam ulla uti ratione? quis uerō unquam sic locutus est, nunquā te dimittam ulla uti ratione? uerbum dimitto & Latinum est, & ueteribus usitatū, neque eodem

eodem modo semper, sed uarie, cum infinito autē nunquā itaq; est si nihil immutauit, ne facerem id, quod faciendū non est, ut mihi plus tribuerem, quā libris manuscriptis: tamen non dubito, quin ita legendum, & distinguendum sit. Ego autem nunquam ita te in hoc sermone dimittam, ulla uti ratione mors tibi uideri malum possit. Cum autem erroris originem quærerem, hanc reperi, quod particulam illā, uti, quæ hoc loco adiunctiua coniunctio est, lector opinatus infinitiuum esse modum à uerbo utor, cum superiore membro coniunxit: & ut hoc imperitè, ita illud impudenter, quod, ut, addidit de suo, ut aduerbium, ita, haberet quod referretur: cum, uti pro ut esse positum, non intelligeret.

299.

LABAMVS, mutamusque sententiam clarioribus etiam in rebus: in his est enim aliqua obscuritas) Forte rectius hoc modo. Labamus, mutamusque sententiam. clarioribus etiam in rebus inest aliqua obscuritas.

301.

MIGRARE. A. Spero, &c.) Elegātius, si, notis literarij, quibus personæ significatur, inductis, cōtinuata oratione ita legatur. Migrare: spero fore, ut contingat id nobis: sed fac, ut isti uolunt, animos non remanere post mortē: uideo nos, si ita sit, priuari spe beatoris uitæ: mali uerō, &c.

302.

QUASI uerō ista, uel quicquam) Qui Viterbi Episcopus fuit, Petrus Crassus, uir bene doctus, & ingenio præstans, putabat esse legendum, Quasi uerō ista ui quicquam, eamque coniecturam in suo libro scriperat. quæ ego uel dissentientibus libris manuscriptis ualde probō. error inde natus est, quod, uel pro ui, ueteres scribebant: de quo Politianus in Miscell. unde in librum de uniuersi-

tate idem mendum irrepfit pagina 198. ubi legendum est, ut cum eadem coniunxit, non, uel cum eadem coniunxit.

306.

OMNIA ista perinde ut cuiq; data sunt, pro rata parte aut longa, aut breuia dicuntur) Leg. batur antea, pro rata parte à uita longa. nos sensum secuti, aut longa, correximus, adiuti nõnihil à lib. Maffei manuscripto, in quo legitur, aut ita: ex quo sum adductus, ut, dictioe, ita, in aliõ lo cū trãslata, sic legendũ opinarer. oia ista, perinde ut cuiq; data sunt, ita pro rata parte aut longa, aut breuia dicuntur.

308.

ET hoc quidem hoc modo: nihil autem melius æstimo) Ex antiquo libro Maffei legendum puto: Et hæc quidem hoc modo: nihil autem melius extremo: ut hoc totum non ex Socratis oratione sit, sed à Cicerone per interpositionem prolati: nam neq; in Platonis apologia hæc sunt, & dictio illa, inquit, quæ subsequitur, ideo uidetur esse illata, ut quasi interruptũ superioris orationis filum contexeret.

309.

IN quos Symonides) In præpositio, hic accipitur in bonam partem, pro in quorum laudem, ut de Oratore lib. II. Multa in Castorem scripta, & Pollucem, & de natura deorum libro I. Catulus dilexit Roscium: in quem etiam illud est eius, Consideram ex orientem Auroram forte saluans, & quæ sequuntur. De senectute etiam, In quæ, inquit, illud elogium, unicum plurimæ consentiunt gentes populi primarium fuisse uirum. His exemplis adducti sumus, ut, In quos, emendaremus, cum, In quo, antea legeretur.

312.

HÆC in errore uersetur) Concinnius, Hic in errore uersetur.

314.

SOLENNÈ, & statum sacrificium) Statum lego, non statutum, ut habent aliquot impressi libri. sic & in oratione de Arusp. resp. Statas solennèsq; cerimonias. & Liius lib. XL. Profiscuntur ab Thessallonica Aeniã ad statum sacrificium. manauit autem Latius hoc mendum, ut in ueterum libris sæpe, pro statum, legatur statutum.

315.

OMNES amicos laude, & letitia exequi) Et hic, & superiores proximi uersus, omnes senarij sunt iambici. quòd si legatur, ut quidam uolunt, Hunc omnes amicos laude, & letitia exequi, syllaba abundabit.

320.

REFELLERE sine pertinacia, & refelli sine iracundia) Mallem sic, Refelli sine pertinacia, & refellere sine iracundia.

324.

SAPIENTIAE contra dolorem, &c.) Corrigere cum antiquo libro: Sapientia contra dolorem: si fortis in perferendo, officio satis est.

331.

AUT Philoctetam) Vel in coniectione, AUT, mendum inest, uel aliquid desideratur: itaque placet legere ut est in Maffei libro, Prometheus, aut Philoctetam. Ibidem.

QUAM te enim malo dicere: sed ille certe non fortis) Hæc si parenthesi circumcludantur, apertior erit sententia. Ibidem.

LECTVLO, &c.) Locus corruptus: nam libro II. de Fin. sequentes uersus non ad Philoctetam, sed ad saxum Lennium referuntur.

355.

NOLITE hospites adire ad me ilico istic) Trochaicus est, in quem non cadit iambus: itaq; non puto eos recte sentire, qui uerbis aliter collocatis ita legunt, Nolite hospites ad me adire ilico istic: nam in quarta sede iambus esset.

356.

TANTA uis sceleris in corpore heret) Trochaicus imperfectus: pedem enim desiderat: quem restituere sine libris manuscriptis nefas est: Tanta uis sceleris meo in corpore heret, legendum quandoque sum opinatus: quam opinionem nondum mihi uenit in mentem cur abijcerem: itaque eam protuli, hoc tamen animo, ut, si quis contra dixerit, pugnare nolim. Versus in pedes ita diuidendus esset, Tanta uis sceleris meo in corpore heret.

371.

CADENTES) Carētes, antea legebatur: itaq; est in libris manuscriptis: mihi tamē uisum est ut emendarē, cadētes: ex Homeri uersu, in quo est, *καὶ τὸ σὶν*: quod significat, cadunt. uersus autem hi, quos Cicero uertit, sunt Iliados T.

376.

NIHIL mali) Puto rectius, Nihil noui. nam si legas, Mali, ad Cleanthis rationem reuolueris. dixit etiam pagina 217. Animo sic excubat sapiens, ut ei nihil inprosum accidere possit, nihil inopinatum, nihil nouum.

390.

VT sunt alij ad alios morbos) imperfecta similitudo: nam ad particulam, ut, quae respondeat, uox non est. forte ita corrigendum. Vt sunt alij ad alios morbos procliuior: itaque dicimus grauedinosos quosdam, quosdam torminosos, non quia iam sint, sed quia saepe: sic alij ad metum.

395.

ALITER ferat) Opinor legendum esse, ferante si quidem ad uocem, stultis, refertur.

398.

ADVERSA ratione) Maffii liber, Auersa à ratione. probo. nam etiam supra, 211. Zenonis, inquit, est diffinitio, ut perturbatio sit auersa à recta ratione contra naturam animi commotio. & 213. Omnium perturbationum fontem esse dicunt intemperantiam: quae est à tota mente, & à recta ratione defectio, sic auersa à praescriptione rationis, ut nullo modo, &c.

411.

IRA uerò quanquam diu perturbat animum, dubitationem insaniae non habet) Mendum est in uoce, quanquam ueteres libri, quos ego uiderim, habent, quae quam, deprauate omnino, si respicimus, dictio ira. quò referatur, quòd si coniecturae locus est, ita legerem: Ira uerò, quam diu perturbat animum, dubitationem insaniae non habet.

412.

AT NATURALIS EST.) Obiectio: cui respondet quod sequitur: An quicquam esse potest secundum naturam, quod sit repugnante ratione? & est sententia, nisi fallor, multo concinnior, quam si legas, ut antea, aut naturalis est? cum praecedenti membro connectens ut autem hunc locum una dempta litera correximus, sic paulò post alium una immutata restituiimus. nam ubi legebatur, priusquam esset ulla ulciscendi libido, nos sensu meliore emendauimus, prius, quam esset ulla, ulciscendi libido.

423.

PVTATVR dicere, in rotam (id est genus quoddam tormenti apud Graecos) beatam uitam non ascendere) Hic locus in nonnullis exemplaribus antiquis ita legitur. ego

SCHOLIA IN PARTEM I.

tamen totum illud, quod parenthesi inclusum est, reiecti, sine dubio glossam alicuius esse putans, qui, rota quid esset, exponere uoluerit quidam tamen eam non agnoscentes, in ordinem Ciceronis uerborum receperunt.

440.

CVI rei refertæ) Concinnius, Cui refertæ.

442.

DEBILITATVRVM) Maffei liber, De bellaturum: utrunque rectè: magis tamen probò, Debilitaturum, propter uerbum, succumbet, quod sequitur.

446.

FACERE non potuerunt?) Iacet uerbum, facere, et planè otiosum hic est. lege sine eo: multo erit elegatius.

447.

QUID QUID obiectum est) Aut, pro Quidquid, legendum est, Quid: aut, Quidquid, hic accipiendum pro Quidque: ut apud Lucretium libro I I. Inq; suos quidquid rursus reuocare meatus. & lib. I I I. Semper enim summum quidquid de rebus abundat. & lib. V. Sic unum quidquid paulatim protrahit etas. In medium. Posses ex oratoribus loca recitare: sed ego, in Latinis locutionibus ubi quid eiusmodi occurrit, quod sine exemplorū õprobatione durius uidetur, libentius poetarū uel autoritate, quid oratorum: sunt enim poetæ certiores Latinæ linguæ testes, propterea quòd metri ratio facit, ut mutationi non tam facile locus sit: quod in oratoribus contra uidemus.

452.

AT enim non sine ignominia afficere poterit sapientē) Locus rectè stellula notatus: mendum enim subesse cõstat. fortè ita restitui possit. At enim non erit sine ignominia, ignominia afficere poterit sapientem: de sapiente enim est

hæc

PHILOSOPHIAE CIC.

hæc omnis oratio. sententia certe hæc uidetur esse: quibus autem uerbis explicanda sit, statuere nostrum non est. studiosi libros antiquos adeant, & eorum ope uentes locum emendent.

455.

OMNES QVE id nos) Id, non uideo quid spectet. antiqui scribebant, It. inde mihi orta coniectura est, ut, Item, legendum putarem.

SCHOLIA PAULI

MANVTII IN SECYNDAM

CICERONIS PHILOSOPHIAE

PARTEM.

Pagina 7.

CAVSAM, id est principium, philosophiæ esse scientiã. Nisi enim scientiæ nobis amor à natura esset insitus, non erat causa cur philosopharemur. scientiam autem philosophiæ causam, & originem esse, inde cognoscitur, quòd de natura deorum non modo uariæ sunt doctissimorum hominum opiniones, uerum etiam discrepantes. cuius rei causa est scientiæ cupiditas. Cur autem nonnulli hanc lectionem adeo non probauerint, ut corruptum exemplar sequi maluerint, nõ intelligo, nisi si ea, quæ in suo libro manuscripto non uident, ex ingenio, & coniectura esse omnia in animum induxerunt.

7.

QUID est enim temeritate fortius?) Aut hic fortius in malam partem est accipiendum, quasi uolentius: qua significatione hanc uocem alibi non memini me legisse: aut pro fortius corrigendum scædus, quod affirmare sine uetustis

b s exemp

exemplaribus non audeo.

7.

QVOD uero maxime &c.) Receptam lectionem nō improbo: neq; enim est cur debeam sed ut medici non eos solum, qui egrotant, sed eos etiam, qui satis commode habēt, quandoq; curant, ut ad naturæ beneficiū addito artis adiumento, quamoptimā ualitudinem, & speciem consequantur: sic nos non ea modo, quæ errorum tenebris inuoluta, minus perspicua sunt, sed siquid etiā eiusmodi est, quod lectorem omnino non lateat, quanto magis possumus correctione illustramus: ut hoc in loco, dixi me receptā lectionem non improbare: neq; cur improbem, causa est: tamen ad uenustatem, & ornatum quiddam addetur, si ita legas. Quod uerō maxime rem causamq; continet, utrum nihil agant, nihil moliantur, ab omni curatione & administratione rerū uacent: an contra ab his & à principio omnia facta & constituta sint, & ad infinitum tempus regātur, atque moueantur: in primis magna quæstio est.

14.

PHYSIOLOGIAM) Post hæc uocē sequebatur, id est naturæ rationem: quod induximus, uidētes glossam esse ab aliquo adiectam, qui physiologiam interpretaretur.

18.

A MAGISTRO Platone uno dissentiens) Primum non ab uno, sed à multis dissentiebat: nā philosophi de dijs uarie sentiebant: deinde ab alijs potius, quam à Platone, cuius eandem serē de dijs fuisse sententiam paulō antè ostendit: quam eius discipuli, Aristoteles, & Ponticus Heraclides, sunt secuti: itaq; uidendum, num ita legi possit: A magistro Platone non dissentiens.

19.

ET tamē modo mundū, tum mentē diuinā esse putat) Corrigo, Et tū mundū, tum mentē Deum esse putat: itaq; planè est in Maffei libro, nisi quod habet, Et cum mūdum.

20.

THEOGONIAM, id est originē deorum) Hic quoq; glossa fuit: nam illud, id est originem deorum, quis non uideret adscriptum fuisse, ut Theogoniæ significatio ostēderetur: qua ratione adducti deleuimus, eo libentius, quod quibusdam in antiquis libris expositio illa non est.

Ibidem.

VSITATAS perceptasq; cognitiones) Rectius opinor, insitas perceptasq; cognitiones: nam & in Maffei libro ita scriptum legitur: & pagina etiā 10. Insitas, dixit, deorum cognitiones habemus. Et alibi non semel, atque etiam Lucretius hac locutione usus est: Vnde (inquit libro v.) insita noities est utilitatis.

24.

NON modo uiderat animo, sed etiam sic tractat, ut manu, doceat) Huius loci correctionē sensus ipse uideatur ostēdere: tollet enim omne mendū, si quis ita legat, Non modo uiderat animo, sed etiam sic tractat ut manu, docet.

24.

EXISTAT, & ad deos affluat) Legendū puto, A deo affluat, sentētia ita postulante: de quo dubitanū eo minus est, q; pag. 24. Cū, inquit, ex ipso imagines semper affluat. & Lucretius nostrā coniecturā libro 4. planè cōfirmat.

31.

QVOD & non predicanti tam facile quidem credā, sicut / Tam, & sicut particule non sunt sibi inuicem respondentēs: itaque & locutione magis usitata, & sensu aliquanto aptiore legetur: Quod & non predicanti, tamen facile

SCHOLIA IN PARTEM II.

facile quidem crederem, sicut mali edificij, &c. quā lectio-
nem habet Maffei liber manuscriptus.

34.

HVIC pulchrior deo?) Concinnior erit sententia, si
legatur: Hui, pulchrior Deo?

35.

IPSYM sibi displicere) Sic libri manuscripti, à quibus
non dissentio: uidendum tamen est, num rectius ita le-
gi possit, ipsum tibi displicere.

35.

SIGILLA numerantes) Sensu, ut opinor, meliore,
clarior quidem certa legetur, Sigilla uenerantes.

37.

QUAE funditus gens uestra non nouit) Puto legendum
esse, Quem: ut subaudiatur, morem: & deinde, argumentis
sententiam, non argumenti sententiam.

38.

COR, pulmones, iecur, ceteraq; , detracta utilitate,
quid habet uenustatis?) Corrigo, Cor, pulmones, iecur, ce-
tera: quae, detracta utilitate, quid habent uenustatis: ut à
praecedentibus tenui distinctionis nota seiuuantur, & ad
uerbum, habebit, referantur.

42.

SVPERIOR aër) Antiqui libri & superius aër, &
supremum aër, habent. ego rectius legi putarem, superio-
rem aër: ut subaudiatur, locum teneat: uel, superior aëri:
ut insequens membrum spectet.

46.

HOMINES non colāt) Hominibus nō consulāt, ma-
gis probarē. erat enim haec Epicuri sententia, deos homi-
nibus nō cōsulere. quod Cotta refellit cum hoc loco, tum in
fine

PHILOSOPHIAE CIC.

sine libri, cū inquit: dij nulla re egentes, & inter se diligūt,
& hominibus consulūt. Item libro I I. pag. 59. Si, inquit,
omnibus hominibus deos cōsulere cōsemus. Et huius dispu-
tationis lib. I I. pag. 72. Primū deorū ne prouidentia mū-
dus regatur: deinde consulāntne dij rebus humanis. & ali-
bi in eandem sententiam sepißime: quae quia tam manifesta
in re minus uidentur esse necessaria, praetermittam.

47.

PRODICVS Chius) Alij uidētur legisse in antiquo
codice, Prodicus Cius. nos hic haeremus, cum ex pagina 9.
autorem huius sententiae fuisse Perseū appareat. nisi si ue-
lis legere, Perseus Citieus, nō Prodicus Cius, literis haud
ita dissimilibus, ut correctio temeraria uideri possit. Per-
seum autem, Zenonis auditorem, fuisse Citicum, Suidas,
& Laërtius in Zenone testatur.

55.

DISTINCTIONEM, ueritatem, pulchritudinem,
ordinem) Ex ijs, quae sequuntur, manifestum est, uarietatem
potius hic esse legendum, quā, ut antea, utilitatem: ut illa
ratio omittatur, quòd de utilitate, qua homines adducti
deos agnoscunt, non in quarta causa, sed in secunda men-
tionem facit.

66.

BIS bina quid essent) Bina numerum significat, non
qualitatem: itaque sic opinor rectius, Bis bina quod essent,
una litera immutata, siquidem quit pro quid ueteres scribe-
bant: quae deinde multorum errorum causa fuit, describen-
tibus libros hominibus imperitis.

73.

IS RAPVIT Proserpinam) Haerebat antea lector
hoc in loco, deprauatione uerborum implicatus. nunc ex
Maffei

SCHOLIA IN PARTEM II.

Maffei libro correctione adhibita, nemo tam tardus est, qui, uel cursum legens, sensum non percipiat.

81.

SONITVS, & spiritus) Qui pro spiritu, legere malunt, strepitu: non animaduertunt ex sua lectione uersum claudicare. hunc autem uersum, & alios consequentes recitat Priscianus in libro de comicis metris.

82.

SICVT inciti, atq; alacres rostris per fremunt) Metire uersum pedibus: uitium deprehendes: quod mutatione parua tollitur, si pro, sicut inciti, legas, Sicuti citi.

95.

VOMITIONE canis purgare aluos ibes Aegyptiae curant) Variè legitur in libris manuscriptis, nã pro purgare, & purgante, & purgantes, & purgant, reperitur, & pro canis, canes: ut fortasse ita corrigendum sit: Vomitione canes purgantur: aluo se ibes Aegyptiae curant. Cuius rei historiam ex Plinio, & Plutarcho licet cognoscere.

98.

MOLLITVR cibis) Satis aptus elicitur sensus: mihi tamen magis placeret, Molitur: à uerbo molo molis, unde molares dentes. atque etiam in hoc uerbo Maffei liber consonantem non geminat.

103.

APERTE tangendi) in libro Maffei lectio probabilior, Pariter tangendi: cuius sententiam, quia patet, ostendere superuacaneum uidetur.

111.

SI mehercule, inquit, Vellei) Aut in his uerbis medium est, aut quidpiam desideratur. quod si ita corrigas, sanè hercule, inquit, Vellei: non erit, quo lector offendatur. subauditur

PHILOSOPHIAE CIC.

dietur enim, paratus uenio: & optimè cum sequentibus sententia conueniet.

119.

SENSVM, & rationem, & orationè, hæc eadem & caniculam nõ habere) Antiqui libri alij habent, sensum, & rationem, hæc eadem & caniculam non habere: alij, sensum, & rationem, & orationem, hæc eadem orationem, & caniculam non habere. emendo, sensum, & rationem, orationem, hæc eadem & caniculam non habere.

125.

IDAËIS indigenis) Ideis digitis, alij: utrunque de prauatum. sequor Constãtj Fanensis, eruditi sanè hominis & admodum diligentis, sententiam, qui legit, Ideis Dactylis, ex Strabonis libro x. qui scribit, unum ex Ideis Dactylis Herculem fuisse nominatum & ex Diodori sexto, cuius hæc sunt uerba: Primi in Creta circa Idam habitauerunt Idei Dactyli appellati. & infra, Scribunt unum ex eis appellatum Herculem. Sic etiam legitur in Maffei libro. Digitis autem, ut idem Constantius rectè coniicit, glossa fuit, uerbo Dactylis superimposita: unde & indigitis, & indigenis errore aucto factum est.

131.

CVIUS Abazea sunt instituta) Maffei liber Cuius Sabazea: lego, Cui Sabazea: pro, in honorem cuius. Sabazius autem Dionysij cognomè fuit: unde Sabazia sacra: cuius nominis etymologiã Suidas exponit in uerbo Σαβάζιος, & Aristophanis interpres in Auibus, & Vespiis. ut fortasse apud Macrobiū libro I. Saturn. pagina 141. Legendum sit, Sabazium, non, Sebadium.

133.

IN Palatio, & ad Larū) Lares inter res permissos animum

annumerari mirabar, cum in Maffei uetusto exēplari scriptum animaduerti, in Palatio, & Orbonæ ad eadem Larum. quæ mihi lectio admodum sanè placuit: quòd, Febris, Orbana, Mala Fortuna, recte & uideri, & dici res pernitiōse possunt. quod si quis hoc argumento contentus non est, & præter antiqui libri autoritatem, amplius præterea desiderat, Plinium audiat, cuius hæc sunt uerba libro 2. cap. v. i. nat. hist. Febris sanū in Palatio, dicatum est, Orbonæ ad eadem Larium ara, & Male fortunæ Exquilij.

134.

POST QUAM pater &c.) Septenarium hunc uersum oportet esse, quemadmodum & insequentes reliqui sunt. ut autem legitur, pedibus recte distingui non potest. neq; se-cus habent antiqui libri, sed animaduerti, uersum nullā mutatione, restitui posse, si ita scribatur, ut incipiat à uerbo, Appropinquat! & duæ præcedentes dictiones, tanquam superioris uersus extremæ, seiungantur.

143.

QUINAM Tantalidarum, &c.) Senarij tres iambici sunt: quos nemo hæctenus agnouit. mihi cū semper ipsa uerba poetici quiddā olere uisa sunt, tū multo magis, postea-quam in Maffei libro scriptū legi, satias supplicij, non satietas supplicij. quod cū animaduertissem, cōfugi statim ad mensurā: cāq; usus, deprehendi uitium, quod propter contumacitatem uerborum ordinē latebat. senarios inquam iambicos ex uetere poeta, esse comperi. qui sunt ita distinguendi:

Quinam Tantalidarum internecioni modus

Paretur? aut quenam unquam ob mortem Myrtili

Poenis luendis dabitur satias supplicij?

Satias autem pro satietas quandoq; ueteres dicebant: unde Lucretius libro 1. i. fessus satiate uiuēdi. & libr. v. inuabāt

Cum

Cum satiate cibi.

152.

IN secundo consulatu) Puto corrigendum, In secundo de consulatu: ut subaudiatur, libro.

158

ÆTHEIUM) Plutarchus in Crasso Ateiū appellat, quo modo hic etiam legendum puto: quando cum Dion historiæ librorum xxxix. C. Ateium Capitonem nominat: Capito autem cognomen Ateiorum, non Aetheiorum fuit. de prænomine, si Dionem sequi uolumus, Caium adscribemus, non Publium.

164.

MINVS mirū est) Hæc tota somnij interpretatio constat è septenarijs: itaq; non intelligo quid spectauerint ij, qui ueterem lectionem mutarunt, & pro, Minus mirū est, legere maluerunt, minus mirandum est.

180.

POLYBVM Corinthum) Polidum Corinthiū, Maffei liber, minus corruptè, sed ut mendum tamen penitus non tollat: nam est scribendum, Polyidum Corinthium, ex Homeri loco, quem Cicero significat, qui est Iliadis libro 13. his uerbis.

Ἦν ὅ τις ἐν χῆνωρ πολυίδε μάντιος υἱὸς
ἀφνείος τ' ἀγαθὸς τε, κορυθαίθι οἰκία νάσων
ὅς ῥ' εὖ εἶδ' ὅς κ' ἦρ' ὀλοῦν ὄππ' ἄνδρ' ἔβαλε.
πολλὰ μὲν ἦδ' ὅς ἔειπε γέρον ἀγαθὸς πολυίδος,
νέσω ὑπ' ἀργαλέῃ φθίειν οἷς ἐν μεγάροισιν,
ἢ μετ' ἀχαίῳ νύστιν ἔπειτ' ἄσπετος δαμῆναι.

181.

DE principum filijs sex singulis Etruriæ populis) Valerius Maximus non sex, sed decem fuisse tradit, qui singulis

c

lis

lis Etruriae populis in disciplinam traderentur.

181.

VT enim Aegyptij, ut Babylonij) VT Aegyptij, ut Babylonij, libentius legerem: uel, Etenim Aegyptij, & Babylonij.

183.

SOMNIANDI causa excubabant) Videtur esse legendum, Incubebant: quo uerbo & Virgilius, de Latino Rege loquens, in eandem sententiam libro VII. usus est, cum inquit: Pellibus incubuit stratis somnosq; petiuit.

185.

PRÆROGATIVAM etiã maiores omnes iustorum comitorum esse uoluerunt) Non, omnes, sed omen ueramlectionem esse puto: quo modo etiam legitur pagina 125.

186.

TIBI P. Claudius) Puto legendum, App. Claudius: qui fuit P. Clodij frater, augur peritissimus, qui etiam de augurali scientia libros edidit. quod si, hunc esse Appium Claudium, probabitur: constabit ex hoc loco, uel ipsi, qui iuuenes admodum essent, Romae olim fieri augures licuisse, quippe cum tricennio ante Appij Aedilitatem Cicero Cōsul fuerit, Aedilitas autem consulatum quinquennio præcessit: qui ante XLIII. ætatis annum nemini, nisi extra ordinem, dabatur: eoque anno qui cōsules fiebāt, suo anno cōsules fieri dicebantur: quod alibi Cicero sibi contigisse dicit. sed hanc de re & plenius, & distinctius in eo libro, quem de magistratibus Romanis aggressi sumus.

187.

ROMVLVS pulcher in alto Querit Auentino) Lianius aliter: non enim Romulum, sed Remum in Auentino obseruasse tradit.

194.

VERISIMILE est) Ordinē uerborū & sententiã seculi sic emendauimus: cum antea legeretur uerisimiles.

195.

PERMISTI cum corpore animi) Nihil muto, neque mutandum censeo: fuit tamen, cum dictionem, animi, crederem abundare.

196.

VT enim Ceos) Particulæ, ut, nõ uideo quid respõdeat, omnino in Ciceronis scriptis nõnulla deprehendantur, quæ non habent quod referantur: sed utrum id scriptoris, an libratorum uitio sit assignandum, ignoro. hic quidẽ unius literæ mutatione restitui poterit, Etenim Ceos.

213.

INDVCITIS) Duo uerba, quæ sequuntur, Captiones, & Explicetis, facile me adducunt, ut legendum putem, Inducitis: quæ ratione item in Verrem dixit, induere se in laqueos: & Lucretius libro IIII. Ac nos in fraudem induimus frustra nimis ipsi.

236.

AUT ea ne ipsi quidẽ dii significare possunt) Mihi hoc totum frustra uidetur inculcatum: quorsum enim, cum idem significet id quod dixit, Aut, quid euenturum sit, ignorant?

237.

NEGANT enim id esse alienum maiestatis deorum, scilicet causas omnium introspicere) Apparet, hæc præcedentibus esse attexenda, locumq; ita corrigendum: Negat etiã id esse alienum maiestatis deorum, scilicet, causas omnium introspicere. quo enim ordine Chrysippus, Diogenes, & Antipater rationes, cur diuinatio esset, atulerunt: eodem ordine eas ipsas rationes conatur Cicero cōsultare. Negat etiã, in-

quit, id esse alienum maiestatis deorum, casus omnium introspicere, εἰς πρῶτον δὲ; quasi dicat: Maxime est alienū maiestatis deorū, casus omnium introspicere, ut uideant quid cuiq; cōducatur. & dixit casus potius, quā domos, ut humilitate uerbi maior esset ironia: domos enim principes uiri habitare solēt, casus nō solent, quæ agrestiu propriae sunt. Dictionē autem illam, scilicet, ita accipimus, ut per ironiā posita sit, non ut, id est, significet. Neg; Maiestate, lego, pro maiestatis: cū alienus etiā generandi casu cōiungatur: ut libro I. de Finib. 51. Quis alienū putet eius esse dignitatis, quā mihi quisq; tribuit: & de Vniuersitate 198. Naturā fugietē, & eius copulationis alienam. & Sallustius in Cat. Domus D. Bruti propinqua foro, neq; aliena cōsiliij propter Sēpronīā. et Lucretius lib. VI. Alienāq; pacis eorum. & infra, Nec tamē hęc ita sunt aliarū rerum aliena.

239.

QVORVM interpres) L. Cottā: de quo Suetonius in Iulio Cesare his uerbis. Percrebuit fama, L. Cottā x v. uirū sententiā dicturū, ut, quoniā libris fatalibus cōtineretur, Parthos nisi à Rege nō posse uinci, Caesar Rex appellaretur. Ex quo Cicronis locus illustratur, & simul intelligitur, libris sibyllinis interpretandis x v. uiros præsuisse.

240.

QVÆ Ennius fecit) Puto hoc inducendum, ut glossam præcedentis uerbi.

253.

STIRPES omnes eijciendæ sunt) Elidendæ, nō dubito quin corrigendū sit, ut cum uerbo, stirpes, & cum uerbo item, propaganda, quod in superiore membro positum est, in trallatione consentiat. Sic etiā locutus est Tusculanarum questionū lib. I I I. pag. 208. Stirpes, inquit, ægritudinis,

tudinis, trunco euerso, omnes elidendæ.

257.

QVID autem magnū, & naufragum illum sine nomine in riuo esse lapsū? Tollandæ stellulae nota, nescio quomodo è regione posita, sensus est: quid mirum est, naufragū quoq; illum in riuo esse lapsū? intulit autē post uocē magnū, particulā, & propterea quod iam exemplū de Daphita, & de Philippo consularat: quasi diceret, præterea.

281.

DISPUTARI solent nimirum ista) Vetustū exemplar Maffei, Disputari solent nimirum ista: unde mihi orta coniectura est, nimirum ista, glossam fuisse, eamq; omnino esse inducendam: quod tamen prius non adducar ut faciam, quā id mihi per antiquos libros licere perspiciam.

285.

VNDĒ enim illa) Rectius ex antiquo libro, Vnde est illa: nam coniunctio, enim non ita cum præcedenti, aut cum insequenti membro coheret.

285.

ATTICE * uidetur) Tale quidpiam suspicor deesse, ut opinor: ut ita continuata oratione legatur. Attico, ut opinor, uidetur, mihi quidē certe, ex natura ortū esse ius.

293.

ESSE uoluerunt) Rectē, noluerūt, legit Iuriconsultorum princeps Alciatus in libello de quinq; pedum præscriptione. & paulò post, Sed nos tres arbitri.

295.

SUIS, omnibūsq; natura cōiunctos) Suis coniūctos, non uideo quo sensu legatur. rectius uideretur, sibi.

298.

EOSDEM migrare) Eos demigrare, credere esse corrigendū

gendum: & paulò post, Videar adduci, pro uideam adduct,

299.

CUM pro Ambio) Quis hic Ambius fuerit, ignoratur: neq; pro eo Cicronem, aut Pöpeium dixisse, comperimus: utrunque autem pro Balbo: pro quo extat luculenta Cicronis oratio: itaque corrigo, Cum pro Balbo, approbante Maffei libro manuscripto.

299.

QUAM ex Quinto sepe audio) Ineptū, si ad amantem referatur: potius referendum uidetur ad id, quod sequitur de Thebano Epirote: & pro, Quam, legendum, Quemadmodum: quam uocem ita scimus à librarijs nonnullis apice superimposito contrahi solere, ut interdū uel Quam, uel aliud simile potius, quàm quemadmodum, significare uideatur.

304.

NEUE nouos, sed ne aduenas) Veram lectionem esse puto, Néue nouos, & ne aduenas: parua admodū, & propè nulla mutatione: siquidem, set, uetres scribebāt, pro set, & sepe hoc mendi genus deprehendimus, cum alicuius uerbi prima litera ex ultima antecedentis sumpta, & repetita est. Maffei liber habet, Néue nouos, siue aduenas. antiquitatem magis oleret, Néue nouos, néue aduenas.

305.

TEMPLA liberata & efflata) Ex antiquorum testimonio, & autoritate legendū est, Efflata. nam M. Varro de Lingua Lat. Hinc, inquit, efflata dicuntur, quod augures finem auspiciorum cœlestium extra urbem agris sint efflati, hinc effari templa dicuntur. ab auguribus effantur, qui in his fines sunt. hinc sana nominata, quod Pötiffices sacra dō faci sūt finē. Et Gellius lib. XII. cap. XIII. de pomero

rio

rio his uerbis. Pomœriū quid esset, Augures populi R. quibus libros de Auspicijs scripserūt, istiusmodi sententia definiunt. Pomœriū est locus intra agrum effatum, per totius urbis circuitum ponē muros, regionibus certis à terminatus: qui facit finem urbani auspicij. & in eodem cap. neque postea D. Iulius, cum pomœrium proferret, intra effatos urbis fines inclusit. Pomœrium est circa murum locus, quem in condendis urbibus quondam Hetrusci, quā murū ducturi erant, certis circa terminis in inaugurato consecrabant. Vti appareat, effari, & consecrare idem esse. Præterea Liuius lib. I. Iouis Statoris eadem uotā, ut Komulus antè uouerat: sed sanum tantum, id est locus templo effatus iam sacratus fuerat.

306.

V T & tu rogas) Allusit ad tabellas, in quibus scriptū erat, uti rogas. Vide ad Atticum lib. I. & Liuium lib. 33.

308.

MALÆ Fortunæ, detestataeque) In antiquioribus libris Malæ Fortunæ detestatur. ut existimē uerbū, detestatur, esse inducendū, ueluti glossam ab aliquo adscriptā ad, id quod sequitur, Quæ omnia eiusmodi repudianda sunt: ut ostendcret Cicronem eiusmodi omnia detestari.

312.

EVMOLPIDÆ QUÆ nostri) Aut corrigendū, Eumolpidæque uestri: aut in nominibus personarū error est: nam Eumolpide sacerdotes erant Athenis. repetam igitur quod supra est, idque, ut est in Maffei libro, perscribam, Versatur oratio. at uerò, quod sequitur, quomodo aut tu assentire, aut ego reprehendam? M. sanè quero Tite, quid tandem id est? Att. De nocturnis sacrificijs mulierum. M. Ego uerò assentior, excepto præsertim in ipsa lege solenni

6 4 sacri

sacrificio ac publico. Att. Quid ergo aget Iacchus, Eumolpidaq; nostri, & augusta illa mysteria, siquidem sacra nocturna tollimus? nõ enim populo R. sed omnibus bonis, firmitusq; populis leges damus. excipis, credo, illa quibus ipsi initiati sumus. M. Ego uerò, & C. Hoc totũ uacare mendo existimamus. nam illud, sanè quæro Tite, refertur ad memoriam. quæro, inquit, quid sit quod in lege sequitur. deinde, quasi reminisci non posses, insert. quid tandem id est?

316.

IVRISCONSULTVS) Solcecisimus uidetur esse, cum ad uerbum, Dispartiuuntur, quod est numero multitudinis, referatur.

321.

ASTIM cum illo) Ex Maffei libro legẽdum est, ne in Astico sepeliretur. Asticus autem locus erat Athenis, ubi liberi homines sepeliebantur, cum alibi mercedem pro sepulcro penderent.

321.

DOMVS' QVE funeris) Dominusq; fueris, opinor emendandum: quemadmodum etiam in oratione in Vatinium dixit, Dominus epuli.

328.

SENATORI, qui nec aderit, aut causa, aut culpa esto) Apparet, quidpiam desiderari. non enim adesse solum iubebatur senator, sed etiam loco, & modo dicere, quod Cicero pagina 192. ubi hunc locum exponit, planius ostendit his uerbis. Huic iussa tria sunt: ut adsit: nam grauitatem res habet, cum frequens ordo est: ut loco dicat, id est rogatus, ut modo, ne sit infinitus. uidetur igitur ita esse corrigendum: senatori, qui nec aderit, nec loco, nec modo dixerit, aut causa, aut culpa esto. Quod cum in antiquis libris, ut cõiçcio,

scrip

scriptum esset, glossam duobus illis uerbis, Loco, & Modo, quidam superimposuit, & scripsit, Loco senator, modo orator: quod deinde irrepfit in alienum locum, & tanquam à Cicerone dictum accipi ceptum est. itaque etiam uideo nonnullis in suo libro imprimi placuisse. qui etiam id, quod sequitur, Causas populi teneto, cum præcedentibus coniunctum deprauarunt, ut legeretur, Loco senator, & modo orator causas populi tenento: Cum, teneto, legendum sit, & ad senatorem tantummodo referatur, non, ut ipsi crediderunt, ad senatorem & oratorem. hoc autem ita esse probatur ex Ciceronis uerbis pagina 192. sic enim inquit. Quodque addit, Causas populi teneto: est senatori necessarium nosse Rempublicam.

332.

PERTVRBANDAS) Tollenda asterisci nota sine causa apposita.

333.

SAPIENTIA maiore nihilo uide) Alij, Nihilo uideris. sensu mihi quidẽ parum probato. Maffei liber habet, sapientia inde maiorum nonne uides, quod: ut putem esse legendum: sapientiam maiorum nonne uides, quod concessa & c.

333.

QVOD si is casus, & c.) Hic locus ex Maffei libro ita uidetur esse corrigendus. Quod si is casus fuisset rerum, quas pro salute Reipubli. gessimus, ut non omnibus gratus esset, & si nos multitudinis uis furentis inflammata inuidia pepulisset, Tribunusque aliquis in me populum, sicut Gracchus in Lenatem, Saturninus in Metellum, incitasset: serremus õ Quinte frater: & c.

335.

QVI eas frangere deberent, cupiditatis eiusdem tenerẽ-

tur?

tur?) Etsi teneo cum genitio legitur apud Plautum: tã
men & ad sententiam, & ad usum loquendi magis placeret
hæc lectio: Qui eas frangere deberent, eisdem tenerentur.

336.

QV AECVNQVE mutatio morum extiterit,
eandem in populo secutam) Cùm de præteritis oratio
sit, apparet legendum esse, In populo secutam.

336.

IUDICANDO quin in lege) In uerbo, quin,
mendum esse constat: neque uetusti libri discrepant. forte,
itẽmque, legendum sit.

337.

FLETVS) Fluctus, rectẽ putat esse legendum Hiero-
nymus Ferrarius iuuenis percruditus. est autem sensus:
Faciebat Gratidius Arpini, quod post Romæ filius eius
Marius fecit. hoc autẽ translatis uerbis elegãter expressit.

337.

AC nostro quidem, qui cum) Si relatiuum, qui, tollat-
tur, mendi nihil supererit. non enim assentior ijs, qui illud,
Ac nostro quidem cum præcedenti membro connectunt:
ex quo inepta planẽ, atque insulsa fieret sententia. noster
autem sine substantiuo quandoque ueteres usurpabant, ut
Terentius in Phorm. Noster, quid ageret, nescire: & Ci-
cero in Episto. Fami. 236. Quod nostra tibi gratias agit.

339.

SABPISIME, nullo) Ex antiquo libro particus
Lam. Cum, interpono: ut legatur, sepißimẽ, cũ nullo &c.

339.

DILIGENTIAE memoriã esse) Corrigo ex Massii
lib. & ex sensu. Diligentis memoriã esse: nam illud, dilige-
tiã memoriã esse, frigidã habet sententiã, & perabsurdã.

OPEM

340.

OPEM referre) Opem Reipu. ferre, coniecturam secu-
tus emendo. erroris origo, ut opinor, ea fuit, quod in an-
tiquis libris cum scriptum esset, R.P. ferre, pro Reipubli-
cæ ferre, ab imperitis immutatum est, & scriptum referre.

340.

SERVI, & latrones) In antiquis libris, Seruũ
atque patroni, & Serui & patroni tui, legebatur: nos,
Serui & latrones, emendauimus: ut tamen, si quis melius
attulerit, libenter eum secuturi simus.

340.

SEQUI TVR de captis pecunijs, de ambitu legis)
Adiutus à uetere scriptura emendo: Sequuntur de captis
pecunijs, de ambitu leges. duo enim capita, quorum alterũ
ad captas pecunias, alterum ad ambitum pertineret, leges
appellat: ut pauld antẽ, cum dixit, Leges præclarissimæ de
XI I. tabulis translatae duæ, quarũ altera priuilegia tollit,
altera de capite ciuis rogari, nisi maximo comitatu, uetat.

344.

EXPLICANDVM uidetur, esse cognitio) Verba
Platonis in Timæo hæc sunt. *ὡς ἄρα τὸς λόγους, ὧν κέρ-
εἰσιν ἐξήσκηται, τῶτων ἀντίσθ' καὶ οὐ γυνεῖς ὕψους.* ex qui-
bus apparet legendum esse, cognitio: non, cognitio: ut for-
tasse ita locus restituendus sit. In omni oratione, cum ijs
rebus, de quibus explicatur, uidetur esse cognatio.

345.

RECTE ne igitur, &c.) Videtur ita corrigendum.
Recte ne igitur unum mundum dixerimus: an fuit, plures
& innumerabiles, dictu uerius & melius? transtulit enim
Platonis locum totidem uerbis: quem subiiciemus, ut, si
quis uelit, conferre possit. *κόσμον ἢ ὁμοῦς ἢ αὐτῶν*

ἀρεταί

SCHOLIA IN PARTEM II.

προσέρημάμεν ἢ πολλὰς καὶ ἀπέριτες, λέγειν ἢ ὀρθότερον.

346.

DEIVNCTA) Ex sensu, et ex Platone corrigo, Deivncta.

347.

ALTERA gigneretur) Alter, legendum esse & sensus, & uerba Platonis ostendunt. mirum autem, tam multis mendis hunc de uniuersitate librum ad hunc diem refertum fuisse, cum ex collocatione Platonis non ille quidem ubique, sed certe plurimis in locis potuerit emendari.

347.

CONCLVDVNTVR: & globosus) Rectè: neque mutatione opus est. Græcè tamen sic: διὸ καὶ σφαιροειδής. quod est, Quare & globosus.

347.

QVOAD eius præstabat iudicio dissimilitudini similitudo) Sensus regrit, ut legatur, Quod eius: idq; potius Græca uerba significat: νομίζω μάλιστα καλλίον ὁμοιον ἀνομοιῶν.

348.

INGRESSVS corpore sustineret) Maffei liber, Ingressurus corpus sustineret. ueram lectionem puto, Quibus ingressus corpus sustineret. Græca uerba, ἔδωκε τῷ βλάσιν ὑπηρεσίας.

348.

FIGURAE eius) Antea, Figuratus. nos Græca uerba secuti, Figuræ eius, emendauimus, & proxime, cohiberet maxime, cum antea legeretur, cohiberet. maxima. quo loco sententiam distinctio mutabat.

348.

QUI erat) Græca lectio, ὄντος ἀεὶ λογισμὸς θεῶν: ut uideatur legendum, Qui semper erat.

NATV

PHILOSOPHIAE CIC.

349.

NATVRAM QVE illam, quam alterius diximus, uel cum eadem coniunxit) V el, expungendum: & , ui, reponendum. τὴν θεατέρου φύσιν διῶσμιον ἔδωκε εἰς ταῦτα σφωαρμωτῶν βία.

349.

PERMISCENS cum materia) Distinguendum à superioribus, & , Autem, addendum: ut sit, Permiscens autem cum materia. μίσιδος ἢ μετὰ τῆς ἑτέρας.

350.

ATQVE ita cum alterum esset exteriorem amplexus orbem) Et sensus, & Græca lectio indicat hæc duo uerba desiderari, Alterum interiorem: ut hic ordo sit, Atq; ita cum alterum esset exteriorem, alterum interiorem amplexus orbem. quod etiam ex insequenti membro clarius ostenditur, cum subijciat, illum eiusdem naturæ, hunc alterius nominauit. Græca uerba Platonis hæc sunt: καὶ τὸ μὲν ἔξω, τὴν δὲ ἐντὸς ἐποιεῖτο τὴν κύκλον, τὴν μὲν ἐν ἔξω φορᾶν ἐπεφύμισεν εἶναι ταῦτα φύσεως, τὴν δὲ ἐντὸς τῆς θεατέρου.

350.

EAMQVE, quæ erat eiusdem, detorsit à latere in dextram partem: hanc autem citimam & à media) Ex Græcis uerbis uidetur emendandum, Εὐμῆς, qui erat eiusdem, detorsit à latere in dextram partem: hunc autem alterius, à media & c. est enim de orbibus oratio, ut in Platone perspicitur. & uerbū, citimā, non est in Maffei libro, sed, itē, pro eo.

350.

RATIONIS, contentionisq; & c.) Totum hunc locum cum opinor ita esse corrigendum: Rationis ἐδcentrationisq; (ἀρρωστῶν Græcè) compos & particeps: quo nihil ab optimo & præstantissimo sempiternarum rerum & subinteligen

SCHOLIA IN PARTEM II.

Igentiam cadentium genitore melius procreatum. & ὁμοίῃ
 ἢ μετέχουσα καὶ ἀρμονίας ψυχῆς. ἢ νομοῦ ἀεὶ τε ὄντων
 ἑαυτὸ τὰ ἀείδου, ἀείδου θεωμένην ἢ θεωρητέαν.

Ibidem.

QUIPPE qui, &c.) Hic locus ex Græcis uerbis ita corri-
 gendus. Quippe q ex eadē iunctus, alteraq; natura, adiuſta
 materia, tēperatione triū partiū, proportione cōpactus,
 ſeipſe conuerſans, cum materiā mutabilem arripuit, & cū
 rursus indiuiduā atq; ſimplicē, in ſe omnis mouetur, &c.

351.

RATIO autem uera) Alij, Ratio autem utraq; non
 rectē iſſdem enim uerbis Græca lectio reſpondet: λόγος ἢ
 ἀληθεία.

351.

SINE uoce, & ſine illo ſono) Si quis Græcam lectio-
 nem ſequatur, intelligit addendum, reuoluta, φερόμενος
 ἀνὰ φθόγγου καὶ ἠχῆς. & quod ſequitur, legendum,
 cum eam partem, non, cum eandem partem: ex Græcis uer-
 bis, ὅταν μὲν καὶ τὸ ἀποθιπὸν γίνωσκῃ.

Ibidem.

ORBIS illius generis alterius) Vt hoc totum ſine in-
 terſpiratione cum ſuperioribus continuetur, & omnia re-
 ferantur ad illud, Tum opinioniones: credere legendū, Orbisq;
 illius generis alterius: ex Græcis uerbis, καὶ ἢ τὸ ἀλ-
 τίους κῶλος. quæ etiam uocem, illius, uacare ſignificant.

351.

ITA uim ſuam) Rectē à ſuperioribus interuallo di-
 ſtinctum: non ad quinquaginta uerſus intercepti ſunt.

351.

QUANDO igitur, &c.) Hoc tatum ſi cum Græco
 conferas, intelliges ad hunc ferè modum eſſe reſtituendum.

Quando

PHILOSOPHIAE CIC.

Quando igitur unumquodque eorum ſyderum curſum de-
 corum eſt adeptum, quibus erat motus temporis conſi-
 gnandus: colligatūque corpora uinculis animalibus ani-
 mantia orta ſunt: tum imperio parere didicerunt.

353.

TERTIVM* terreſtre quartum) Reſtituo, Tertium
 aquatile, terreſtre quartum. hæc enim Græca uerba: τέρτον
 ἢ ἐνυδρον εἶδος: πρῶτον ἢ καὶ χερσαῖον, τέταρτον.

Ibidem.

CVMQUE ſimilem uniuerſitatis nature efficere uellet)
 Nihil muto, tamen magis arrideret, Vniuerſitatis figurae,
 quam, uniuerſitatis nature. τὰ ἢ παντὶ ποσοειδέων.

Ibidem.

COMITEQUE eum ſapientia quamoptime men-
 tis efficit) Adſcribam Græca uerba, quibus Latina haud
 planè reſpondent. τίνθηται εἰς τὴν τὰ κρατίους φρά-
 νησιν, ἐκείνη ζυωπτόμενον.

Ibidem.

HUNC uarietate diſtinctum) Ex Maſſei libro, & ex
 Platone, Hac uarietate diſtinctum, reſtituo.

Ibidem.

IAM uerò terrā, &c.) Græca uerba recitemus, ut quo-
 modo Latina ſint reſtituenda, uideamus. γῶν ἢ τροφὸν
 μὲν ἡμετέραν, εἰ λεγόμενον ἢ καὶ τὸν εἶπε πεινδός πο-
 λον τεταμένον, φυλάκα καὶ διημεροδὸν νοκτὸν τε καὶ
 ἡμέρας, ἐμνηχανήσῃς πρῶτῳ καὶ πρῶτοῦ τῶν σαμῆ-
 τῶν ὅλα ἐν ὅς ἕρανὸ γέρονε. Ex quibus apparet, Latinā
 orationem ita eſſe corrigendam. Iam uerò terram, altri-
 cem noſtram, qua traiecto axe ſuſtinetur, diei noctiſq; eſſe
 ſtricem, eandemq; cuſtodem, primam & antiquiſſimā cor-
 porum uoluit eſſe eorum, qua intra cœlum gignerentur.

Maſſei

Maffei liber nōnihil hanc emendationē adiuvat: nam pro eorum qui, habet eorumq;: cū uera lectio sit, eorum qua, Ibidem.

R V R S V S Q V E emerſi errorem incutiant rationis expertibus) Corrigo, terrorem incutiant, uel, ut est in Maffei libro, horrorem incutiant. καὶ πάλιν ἀναφανόμηνος φόβος καὶ σημεῖα ἢ μὲν ταῦτα γενόμενων τοῖς διωγαμένοις λογιζόμεται ἀπέμπουσι.

354.

V S V R P A R E, atque appellare uidemus) passiue puto esse legendum, usurpari atq; appellari uidemus. nam in Platone, λεγομένους ἴσμεν.

Ibidem.

NON sunt dissoluta me inuito) Alij, Hæc sunt indissoluta me inuito. Corrige dū puto, Hæc sunt indissolubilia me inuito. hoc enim Græca significat: ἃ δὲ ἐμὲ γενόμενα, ἄλλα ἐμὲ γε θελοντες. id est, quæ per me facta sunt, non dissoluētur, si ego uoluerō. Cicero uertit illud, ἐμὲ γε δεύλοντες, me inuito. quod tamē eandem habet sententiā, quam haberet, me uolēte: ut, qui cōsiderabit accuratius intelliget.

355.

T E N E A T autem oportebit, ut eodem nequid absit, quæ à me ipso effecta sint, quod deorum uitam possit adæquare) Corruptus locus, & fortasse mutilus: quem ex Græcis uerbis qui uoluerit emendabit. δὲ εἴ ᾗ, εἰ μέλλει τέλος ἰκανῶς εἶναι. δὲ ἐμὲ ᾗ ταῦτα γενόμενα, καὶ βίε μελωχόντα, θεοῖς ἰσάροισι δὲν. ac fortasse non absurdè, mutatione certè parua, sic corrigi possit. Teneat autem oportebit, ut ex eo nequid absit. sed quæ à me ipso effecta sint, deorum uitæ possint adæquare. nam & Maffei liber uerbum, Quod, inducit.

355.

S V P E R I S Q V E permisionis) Fortè, superiorisq; permisionis. τὰ ἑστὶν ὑπόλοιπα καλεχέειτο μίστρον.

Ibidem.

N I S I quod, &c.) Plato sic, ἀνύρατα δὲ ἐκέτι καὶ ταῦτα ὡσαύτως, ἀλλὰ δὲ ἕτερα καὶ τεύχεα: quæ referuntur ad uerbum ὑπόλοιπα: ut uideatur in Cicerone legendum: Nisi quod non ita incorruptas, ut eæ quæ semper idem, sed à dijs secundas sumebat atque tertias.

355.

C Y M autem animis corpora cum necessitate inseuisset, cūque ad corpora necessitate tum abscessio fieret, tum accessio, necesse erat, &c.) Trallatio cum Græcis uerbis non planè congruens. Quod si uerius uertere quis uelit, ita scribet. Cum autem animos corporibus necessitate inseuisset, cūque ad corpora tum accessio fieret, tum abscessio: primo necesse fuit sensum existere unum, communemque omnium, uehementiore motu excitatum, cōiunctūque naturæ. Quam lectionem & antiqui libri quadam ex parte probant. Græca autem uerba hæc sunt: ὁ πότε δὲ ἡ σῶμασιν ἐμφυτευθεῖεν ἐξ ἀνάγκης, καὶ τὸ πᾶν ποροῖσι, τὸ δὲ ἀπῶσι ἢ σῶματες αὐτῶν, πορώτων μὲν ἀθήσων ἀνακείσων ἐν μιᾷ πᾶσιν ἐκεί βιαίων παθημάτων ἐμφυτῶν γίγνεσθαι.

356.

A L I O S in terra, alios in luna) Terram & Lunam accusandi casu, rectius legetur. Græca quidem uerba significant, Solem & Lunam, non Terram & Lunam. τὸς μὲν εἰς ἕλιον, τὸς δὲ εἰς σελλήλιον.

d

DEIN

356.

DEINDE ut huic animanti, &c.) Si Græca uerba sequamur, ita corrigemus: Deinde ut huic animanti principes se ducēsque præberent, uitāque eius pulcherrimē regerent, & gubernarent, nisi si ipse sua culpa sibi aliquid miserie quereret. καὶ πάντ' ὅσα ἀπόλυτα ἐνενοίει ἀπερῆσθαι ἀρχῆν, καὶ κατὰ δύναμιν ἔτι πάλλιστα καὶ ἀειστα τὸ θνιτὸν διακυβεραν ζῶον, ὅτι μὴ κακίαν αὐτὸ ἐαυτοῦ γίγνοισθαι ἀίτιον.

357.

MODO huc, modo illuc) Post hæc uerba, ubi spatium in nostris libris est, amplius LXXX. uersus desiderantur.

357.

CUM ignis oculorum cum eo igne, qui est ob os offusus, se confudit, & cōtulit) Nō nihil deest: nam in Platone sic. Ἐπεὶ τὸ πυρόσωπον πυρὸς, τὰ δὲ τῶν ὀφθαλμῶν πυρὸς τὸ λεῖον καὶ λαμπρὸν ζυμπαρεῖ γίνομενον.

357.

AD INUVANTIA causarum) Lego, Ad iumenta causarum, & ex Maffei libro, & ex Platonis uerbo: quod enim ille dixit, ζυμπαρεῖα; rectè uertit Cicero, ad iumenta causarum.

IN PRIMA CICERONIS

PHILOSOPHIAE PARTE, VBI

erratum est, aut aliquid prætermis-

sum, Lector ita corrigat

& restituat.

Primus numerus paginam, secundus uersum indicat.

Dicturos: sed ad ea. pagina,	qui,	96.1
16. uersu 4.	extremum sit, ita ferri	97.11
cum commouebantur	46.7 delectus, ut aut reijciend.	
definitio, essatum	49.6 103.23	
quem isti tardum	50.3 ad eam non possim	103.26
domum reducerunt	77.19. ne statuatim quidem dicturam	
consentiens, quid repugnans	105.25	
91.4	laudabiles eò referri	107.1
præbens, ea qua effi.	82.27. concordia quadam	108.22
Pomponium. Zeno igitur à se ipse dissi-	dens, se-	
nullo modo	86.16 cūque	113.1
uirtutis incideret	86.18 neque uerò ipsam	116.18
arbitrarentur, hic nec id ullo sed inuidiosam nomē	122.28	
modo fieri posse differre non ut nos non intellig.		
bat, nec uirtutis usum	124.20	
modo, ut superiores, sed Aristoteles, qui uirtutis u-		
ipsum habitum	87.7 sura	126.10
qua quidque	87.23 illi perpetienti.	144.23
uisum appellemus licet	88.1 maioribus tuis, &	147.28
dixisse: breuiter	89.3 beatæ uitæ domina	153.1
quicquam esse	89.31 Epicurus comparet se, si	
omnis, cohortisque	94.20 potest	155.28
hic docendi	94.24 debilitari, dolore fragi	156.7
expetendis, quid fug.	95.15 perceptarum	157.14
expositam, ut ab ipsis, obruentur		160.5

d 2 habe

haberes, ad corpus dices tingit: his nulla 246.30
 pertinere sed 160.31 utiles. at illud latius: est enim
 neq; afferre, quo mel. 167.27 omnis abstin. 253.2
 gloriam, ut ob ea, 176.17 secundæ res sunt maximè, tum
 quosdam, qui quæramus 181.5 maximè Meditari 358.3
 Diogenes censet 184.15 appetas, q; mortalis 360.26
 promotus, uel, ut 185.30 dixi fore, ut 362.14
 dicitur, cõmuni officio 188.9 asp. et e parietinæ quæ 367.2
 Cyro extractum 194.15 lesisse iniuria. Exc. d. 388.5
 ain tandem 195.2 bilis, in corpore morbi 388.
 necesse est, earum 105.4 24
 uitarum nobis 210.31 inueterauerit, 389.8
 initia proponi necesse 213.6 nam pertinet 390.22
 prof. et a, uti idem a. q. ille similibus quoq; uerb. 392.7
 uterentur 213.3 at sine hac glad. 399.1
 cures, at modo 223.9 cõtrariarumq; perferendam,
 auditor Polemo 227.16 aut omnino negl. 400.28
 et i anellis (ex Nonio 228.4 timore. Quæmus licet in
 non continentur? 257.20 sectemur. 401.5
 præter eos, qui eandè 271.23 naturale, quod 403.14
 nam istud ipsum 274.5 miserati, alia inuideti 404.2
 etiam dicimus uiuere 291.5 illud non uideatur 404.7
 inclusas cognoscere 291.28 sic nimis elati 407.17
 cærâ animi putamus 292.27 sapere, quem sanari, 408.16
 deum non uides 296.20 est, ut ei illud quod cupiat
 somno suspensam. 311.19 ostendatur 410.13
 ultra id 320.8 est etiam illud 411.3
 dolore deuictus 341.25 sibi uitia inisse, 412.26
 feruntur, quorum ita 346.29 quæ stabilitatis aliqd. 444.30
 insipientibus omnibus con- uti p. h. cuiusmodi 456.14

ERRA

ERRATA, AVT PRAETER-
 MISSA IN SECUNDA PHI-
 LOSOPHIAE PARTE.

Solum indocti, sed etiam do= Plato sic ad somnum 171.9
 sti pagina, 9. uersu 4 educari turque 177.4
 tam autoritatis 10.26 ergo. Et non. si sign. 178.30
 nihil esset, nisi animus 17.9 Posidonius facit, 194.7
 nisi Chesippum 39.11 proditis, dum 211.30
 talem cõformationem 43.13 faucibus rufis, cantu 219
 itaque Claudius 52.14 audiui. hic apud maio. 225.9
 nobilitatis, auguriorũ 32.25 omittamus 230.31
 recedunt: tũ antecedunt, 67.31 dormire. Iam Pythag. 243.2
 enim cœlo 73.5 abstinere 243.6
 ea est enim, 73.23 quod abhorret 134
 respargit: reflat: Ita 81.24 ista casu non 250.21
 esse possemus, 104.30 ullo somnio 251.2
 non sit 118.1 ista enim aui uolat 252.4
 diuina dicimus, 119.7 quàm solebat 255.26
 numeras deos, eosque 124.15 ponere aliquid 256.16
 genealogijs 126.7 illo naufragio 256.28
 Aegyptij Saitæ 131.22 oēs à phisicis irrid. 264.22
 ut mens, ut spes, ut fides uellet sine præpositis 270.7
 132.8 putat 271.2
 cur quidque ita appellatum tamen isti 156
 sit, 132.30 scriptum est à te de. 278.12
 malæ fortunæ 133.6 nomine à suum 279.27
 mihi tradidit 134.6 seculis compluribus ante
 eum, aut machinam 37.2 280.7
 persequi, idem 144.28 habentur? nihilo. 288.14
 docti probauerunt 147.27 pietas, ubi aut bene 288.28
 equidem noui 150.14 etiam iustitia 290.25

Ain tandem, 292.30 perfectis absolueret, 347.15
 fratris mei germ. 297.27 est autem unus ex omnibus
 publici iuris essent, 309.19 350.23
 dignissima autem dona aues uidebantur: omneis enim or-
 sunt & formæ. 315.18 bes c. q. facilitatis * in
 ius coherendi dato 327.29 flexione uertebat 352.3
 irroganto: de capite 328.12 celeraret: alterum, quod in
 qui eo non ten. 330.9 anticam partem 353.15
 cum uideret eorum 335.24 deos concursiones 353.26
 Consule de C. Carbonis sedi- labuntur, quibusque 253.30
 tione 339.27 principatum, uobisq; 355.11
 sequitur de captis 340.29 dimensæ, & 358.24

PAVLVS MANV-
 TIVS ALDI F. LI-
 TERARVM STV-
 DIOSIS S. P. D.
 *

Sane, quod ego in rem uestram nauare possim, quam
 sexiguum sit, intelligo. Sed quod possum, in eo non cõ-
 mittam ut meum studium, aut diligentiam desideretis. Loc-
 erant obscuriores multi in familiaribus (ut appellantur)
 Ciceronis epistolis: eos, quantum in nobis fuit, dedimus
 operam ut interpretationibus quam potuit breuissimis
 illustraremus. Erant item deprauati, quos emendare cona-
 ti sumus. quid præstiterim, ignoro: uos legendo iudicabi-
 tis. Ut ut autem iudicabitis, gratiam tamen ab ijs, qui gra-
 ti sunt, opinor aliquam inibo: quoniam quidem mihi ue-
 stræ utilitatis cupidissimo non aggrediendi uoluntas de-
 fuerit, sed perficiendi facultas.

Valete.

PAULI

PAULI MANVTII
 SCHOLIA IN FA-
 MILIARES CICE-
 RONIS EPI-
 STOLAS.

*

Ex Epistola I. Libri I.

QVOD commodo Reip. facere possis) Olim
 ita castigauimus, cum aliter in omnibus im-
 pressis legeretur. Sunt autem uerba, quibus
 ueteres utebantur, ut id, quod faciendum de-
 cernerent, ita demum fieri uelle ostenderent, si modo Reip.
 commodo fieri posset. Cæsar lib. I. Comm. Quoniam M.
 Messala, M. Pisonis Coss. Senatus censuisset, uti quicumq;
 Galliam prouinciam obtineret, quod commodo Reip. fa-
 cere posset, Heduos cæterosq; amicos Pop. Ro. defenderet,
 se Heduorum iniurias non neglecturum. Et lib. V. scribit
 Labieno, si Reip. commodo facere posset, cum legione ad
 fines Neruiorum ueniat. Item lib. V. I. Labienum, Trebo-
 numq; si Reip. commodo facere possint, ad eam diem re-
 uertantur. Cicero item ad Brutum, epistola V. Deceui hoc
 amplius, ut tu, si arbitrarere utile fore, & è Rep. esse, per-
 sequerere Dolabellam bello: si minus id commodo Reip. fa-
 cere posses, in ijsdem locis exercitum contineres. Ad Appiũ
 autem epistola VII. lib. I. I. I. Quod, inquit, tuo commodo
 fieri possit, utriusque nostrum magni interest, prius ut te
 conueniam, quam decedas. Et lib. XIII. simili sententiã dixit,
 quod sine molestia tua facere possis. Ad Atticũ autẽ epi-
 stola III. li. I. quod commodo tuo facere poteris, uenias ad id
 tẽpus. Itẽmq; alibi sæpius, quod tuo commodo fiat, quod sine

d a peccato

peccato meo fiat. Quibus ex locis, ueterem hanc, atq; usitatam fuisse locutionem, cognoscere quiuis potest. tot autem exemplis, manifesta praesertim in re, non essem usus, nisi fuisse uiderem qui nostram lectionem parum ueram existimantes, legi mallent, quod comode rem facere possit.

Lib. 1. Epistola 2.

LENTULI Cos.) In libris quibusdam manuscriptis legitur, Lucij Cos. non omnino absurdè: potest enim intellegi de L. Philippo Lētuli Marcellini in Cōsulatu collega.

Eadem Epistola.

QUATENUS de religione dicebat) Sensus hic est, cum Bibulus sententia sua duas res complexus esset, de religione, & de tribus legatis: postulatum est, ut eius sententia diuideretur: id est ut singulis de rebus separatim referretur. ac de religione quatenus dixit, ut scilicet ne contra Sibyllinos libros decerneretur, qui Regem Aegyptium cum exercitu reduci uetarent: assensum (inquit) est. caput illud, de tribus legatis, qui Regem reducerent, improbatum, dixit autem, frequentes ierunt in alia omnia, pro frequentes dissenferunt. neque solum, ire in alia omnia, sed & discedere, & transire, eodem sensu ueteres dicebant. libro x. ad Plancum, Cūm (inquit) senatus reliquit, & in alia omnia discessit. Hircius autem prope finem VIII. de bello Gallico libri, Discessionem (ait) faciente Marcello, senatus frequens in alia omnia transijt. sunt autem uerba, quibus, cum discessio facienda esset, minister publicus praebat, cum ita diceret. Qui haec sentitis, ite in hanc partem: qui alia omnia, in illam. & in alia omnia potius, quàm in contraria, dicebat ominis causa. Festus Pomp. in dictio ne Ques. inde factum, ut, ire in alia omnia, idem significet, quod contra sentire.

Eadem

Eadem Epistola.

MULTIS partibus plures) Sunt qui ita exponant, ut disse Consules in Hortensij sententiam plures ituros a multis partibus, id est hinc, & illinc, parum scilicet agnoscetes purissimā, & ornatissimam locutionem, qua eloquentissimi eius aetatis uiri suis in scriptis elegāter usi sunt. M. Caelius libro harum epistolarū V I I I. Turpe tibi erit, Patiscum Curioni decē Pātheras misisse, te nō multis partibus plures. Item Caesar: Quoniā numero multis partibus esset inferior. Multis partibus plures, et multis partibus inferior, dixerūt, pro eo quod est, multò plures, & multò inferior. Cicero item lib. I I I. de Finib. multis partibus malit, pro multò malit. Suetonius quoq; non malus Latinitatis autor, in Iulij uita eodem loquendi modo usus est.

Libro 1. Epistola 3.

T. AMPIVS) Antea, T. Appius, corruptè legebatur: duo enim praenomina simul esse non possunt, ut si dicas, Marcus Caius, aut Cneus Lucius. Ampiorum autē familiam Romae fuisse, notissimum est.

Libro 1. Epistola 4.

PRIDIE eius diei s. d. t. l. f.) Dicit quod supra in Epistola I I. in qua ita scripsit: De tribus legatis, frequentes ierūt in alia omnia. sed cum ibi factum id esse dicat die, qui consecutus est Idus Ian. hic autem die, qui x v I. Cal. Febr. praecessit: fuere, qui, dum arbitrantur Ianuario mensi, ut nunc, ita tum alterum & x x x. fuisse dies, corruptum esse locum crederent, uidetes hanc diem, ut quidem ipsi numerabant, aliam esse ab ea, quae est in Epistola I I. cum tamē eandem esse oporteret, quòd absq; dubio locus hic alter de tribus legatis repetitio prioris esset. Quòd si ad rationem eius anni, quo scripta est epistola, supputassent: et locū ca-

d 5 rere

vere mendo, & eandē, quam in I. I. epistola diē significari, cognouissent: fuit enim tūc Ianuarius mēsis tantummodo XXI. dierum. postea Iulius Cæsar annū corrigēs, binos addidit, & ut tricenos singulos haberet, qui antea tantūmodo XXI. habuerat, effecit. autor Macrobius.

Eadem Epistola.

E G O tibi à ui) Timebat, ne Tribunus aliquis per uim legem ferret, qua Ptolom. ei Regis restitutionem Lentulo eriperet. epistola I. I. libri I. I. ad Q. fratrem eadem describens, Quid futurum sit, inquit, latrocinio Tribunorū, non diuino: sed tamen suspicor per uim rogationem Cæcilianum perlaturum.

Libro I. Epistola 5.

H I C quæ agātur) Aut hoc est alterius epistola in iūdiū, aut quæ sequuntur, non eodē die scripta sunt, quo superior epistola pars. sæpe autem accidit, ut literas non continuas, sed crebro repetita scriptione conficiamus, singulis diebus noui aliquid appingentes: id quod in epistolis ad Atticum scriptis sæpissimè factum uidemus.

Libro I. Epistola 9.

N O N modo præmijs) Ita legendum est, & ita in codicibus uetustissimis habetur. sed cum locutio primo intuentur durior uideatur, hinc factum est, ut ueterem lectionem hæctenus omnes contēpserint, quam nos eo libentius restituimus, quòd ea Ciceronem alibi quoque non semel usum esse animaduertimus: epistola enim V. I. libri X. ad Atticū, Regnū (inquit) nō modo Romano homini, sed ne Persæ quidem cuiquam tolerabile. & ad eundem scribens, Mihi non modo irasci grauissima iniuria accepta, sed ne dolere quidem impunè licet. libro autem de Oratore I. Neque solum inscientiam meā, sed ne rerum quidem magnitudinem perspici

spicit. harum autem epistolarum lib. I. X. Hoc tamen scito, non modo me, sed ne ipsum quidem principem scire, quid futurum sit. quanquam hic quoq; inculcata erat dictio, non: quæ in libris manuscriptorum non est.

Eadem Epistola.

B O N O R V M omnium consensus) Antea, consensus. nos, consensus, restituumus ex ueterum librorum fide. alij, uetustos omnes libros, consensus, habere scripserunt. quòd aliter esse deprehendimus.

Eadem Epistola.

S I I S pro me stante pugnare licuisset) Septimū ab hinc annū, cum hos epistolarum libros, quàm diligentissimè tum potuit, castigarem, hūc locum ita, ut legitur, ex codicibus manuscriptorum emendauimus, cum antea corruptus esset, ut bonus sensus elici nullus possit.

Epistola eadem.

P R I M V M illa furta) Præter historię fidē: neq; enim illa furta muliebrium religionum Ciceronis exilium sunt consecuta. itaq; Valerianus Baldinellus, optimus nō iudicādi modo, sed etiam dicendi magister, qui in his Ciceronis scriptis loca sanè multa felicissimè restituit, iam pridem arbitratus est legendum, illa furia. nos etsi coniecturā doctissimi hominis ita probemus, ut nihil acutius, aut etiam uerius excogitari posse credamus: quoniam tamen in omnibus manuscriptorum libris, illa furta, legimus, ueterē lectionem immutare non sumus ausi.

Epistola eadem.

C V M Q V E eum nec persuadendo, nec cogendo regi posse uidiisset) Libentius ita legerem, Cūq; cū non persuadendo, sed cogendo r. p. u. insert enim, cum persuaderi posse diffideret, cogi fas esse non arbitraretur. quoniam autem

autem manuscripta exēplaria cum lectio: quæ impressa est, omnia consentiunt: nihil immutauit: tantum sententiam meam testatam esse uoluit: ut ij, qui uetustiores codices nati sunt fuerint, hunc locum non contemnunt, sed uariam lectionem, si qua fuerit, diligenter expendant.

Epistola eadem.

PAR pro pari) Antea, cum legeretur, par pari, uersus erat mancus, qui nunc integer est, addita à nobis syllaba pro, ex uetustissimo codice Pauli Boti Regiensis, hominum religiosi, tum etiam literati. itaque etiam in Terentio uersus est restituendus.

Epistola eadem.

LIBERALITATEM) Alij, libertatem. ego nihil muto. uidi enim codicē perantiquum, quē habet adulescens nobilis & literatus Bernardinus Massius, in quo liberalitas scriptū erat. quā uocem eo libentius cōseruauit, quod subiicit paulo post, cum sine suspitione tuæ cupiditatis nō possis illius cupiditatem refutare: quod enim dixerat, liberalitatem, antitheton opposuit, suspitione cupiditatis.

Eadem epistola.

FACILITATE autem, quod uellem) Alij aliter legunt. mihi, quæ lectio in nostris libris est, magis probatur nam & sensum, ut opinor, habet meliorem: & in uetustis aliquot codicibus ita scriptum animaduertimus.

Libro 1. Epistola ultima.

CVR enim tibi hoc nō gratificer, nescio) Sensus horū uerborū ex titulo pendet: cum enim ita inscripsit, VALE- RIO IURISCONSULTO, subiunxit, nam cur te iuriconsultum non appellem, nescio, etiam si iuriconsultus ualde non sis, iocans uidelicet cū eo familiarius, quod etiam in reliqua epistola facit. & libro tertio ad Appiū scribēs,

L. Val

L. Valerium, inquit, iuriconsultum ualde tibi commendo, sed ita etiam, si non est iuriconsultus. quoniam amicus est, qui huius epistolæ initiū desiderari potius, quàm esse hoc, quod legitur, existiment: aliud huic si nile Ciceronis exemplum ex epistolis ad Atticum scriptis afferemus. ita igitur libro III. M. T. C. S. D. Q. CÆCILIO Q. F. POMPONIANO ATTICO. Quod quidem ita esse, & auunculum tuum functum esse officio uehementissimè probo quorum uerborum sensum hic quoque, ex titulo regi, nemini est obscurum: dicit enim se probare ita esse, id est, eum ab auunculo adoptatū, & heredem factum, appellari nō, ut antea, T. Pomponium Atticum, sed (ut in adoptionibus fieri solebat, in quibus eius, qui adoptabat, & prænomē, & nomē, & cognomen, & aliquando etiā agnomen ij, qui adoptabatur, sumebant, nomen, quod antea habuerat, deriuantes, ut in animum desineret: cognomen tamen suum, ut antea fuerat, retinebant: sed post eius cognomen ponebant, qui adoptarat, si modo id ille habuisset) Q. Cæcilium Q. F. Pomponianum Atticum: ut nemo iam de epistola ad Valerium dubitare possit.

Eadem Epistola.

PARTIM te superbum esse dicunt, quod nihil respondas, partim cōtumeliosum, quod male respondas) locus est in his uerbis et abstrusus, et elegans: uult enim innuere, ideo nihil cum respondere, non quod superbus sit, sed quod aut eum nemo cōsulat, cū homines bonum iuriconsultum non existiment: aut si quis cōsulat, nullū aufert respondere ob eius ignorantiam: ideo autem male respondere, non quod contumeliosus, sed quod imperitus, & indoctus.

Libro 2. Epistola 1.

Q U O D Q U E in omnibus tuis rebus, meis optatis fortuna

tuna respondet: breue est, quod me tibi præcipere meus in te amor cogit) Hic locus antea perperam interpunctus distrahebat sensum: quem nos, distinctiõibus immutatis, tãquam in suam sedem reduximus, est autem hic, quod me facere meus in te amor cogit, ut tibi præcipiam: id faciam breuiter, quando omnibus tuis in rebus meis optatis fortuna respondet.

Libro 2. Epistola 5.

IN SVFFRAGIIS (studia) Dictionem, studia, sustulimus: supra enim dixit, studium: è qua uoce sequentes genitiui reguntur.

Libro 2. Epistola 9.

DE TE, quia, quod sperabam: de Hillo, (Balbus enim sum) quod non putaram) In epistola, quæ tertia est VIII. libri, Cælius de Hirro competitore loquens ita scripserat. Spero te celeriter auditorum & de nobis, quod sperasti: & de illo, quod uix sperare ausus es. itaq; Cicero respondens, isdem ferè uerbis eadem repetit: & quia Cælius scripserat, de nobis, quod sperasti: de illo quod uix sperare ausus es: rescribit: de te, quia, quod sperabam: de Hillo, (balbus enim sum) quod non putaram: faceret autem, cum repetere uocem illam Cælij, illo, aspirationem addidit, & subiunxit (balbus enim sum) Hirrum significans, cuius nomẽ propter balbutiem exprimi à se non posse fingit. in sequentibus autem cum, r. literam expeditè proferat, sed balbi, inquit, non sumus.

Eadem Epistola.

D I U I S V S aquarũ diuortijs) plerõsq; latet huius loci sensus. & uidi doctos alioqui uiros, qui sic interpretantur: fuisse fluuiũ, qui montem Amanum interfluens diuideret, & Cicero, ac Bibulo comunem faceret: cum dixerit

Cicero,

Cicero, nõ, diuisus fluuiõ, aut diuisus aquis, sed, diuisus aquarũ diuortijs. quã illi uocẽ parũ diligenter expenderant. diuortium autẽ aquarum ita fit. cadunt in montẽ aquæ pluriã. is mons cum sit procliuius, utrinq; defluant, & decurrant, necesse est. Ita fit, ut diuidantur, & earũ quasi diuortium fiat. itaq; dixit de Oratore lib. I. ut ex Apẽnino fluminum, sic ex communi sapientium iugo sunt doctrinarũ facta diuortia. Ad Atticum autem idem scribit, quod ad Cælium: inquit enim libro V. ad Amanum contendit, qui Syriam à Cilicia aquarum diuortio diuidit. Linius etiam libro XXXVII. ubi loquitur de Cn. Manlio, propè, inquit, ipsis iugis ad aquarum diuortia castra posuisse: id est, ad eum locum, unde aquæ duas in partes diuisæ incipiunt defluere. à quo igitur loco ex Amano monte Ciliciam uersus aquæ delabebantur, ad eum usque locum Cilicia pertinebat. & ex altera montis parte, eadem Syriæ, quam Bibulus regebat, erat ratio: terminum enim habebat eum locum, unde in eam ex Amano defluere aquæ incipiebant.

Libro 2. Epistola 11.

Q V I N Q V A T R V S) Dictum opinor nominãdi potius, quã (ut Florentini crediderũt) generandi casu: nam hanc uocem tãtum multitudinis numero memini me legisse. fortè etiã legi possit, quinquatribus: ut intelligatur dies quo gesta sunt res non quo allata: cum inferat, ceteriora nondum audiebamus. nam in libro manuscripto, quem habet uir doctissimus Hieronymus Ferrarius Corrighensis, legitur, quinquat. ut etiam pro gladiatoribus, gladiat. uetus sit in codicibus quandoque scriptum uideas.

Libro 2. Epistola 15.

E X E M P L O) Antea, exemplũ. nos ex uetustis libris, exemplo, sextũ abhinc annũ correximus & impresimus.

Eadem

SCHOLIA

Eadem Epistola.

PONTINVS) Nam is quidam superiore honore usus erat: fuerat enim Prætor Cicerone Cos. itaq; dixit ad Atticum epistola I I I. lib. VI. Fratrem solum habeo Prætorium: Pontinus enim iam à me discesserat.

Ibidem.

QUI OMNEIS Cassios, Antoniosq; cõplexi sunt. Alij, pro omneis, legunt iuuenes. quam uocẽ nullus in libris manuscriptis reperio. nos ueterẽ lectionem conseruamus, cuius hic est sensus, Cælium Quæstorẽ pręposui prouincie, non tam ipsius quidem causa, quàm ut reliquorũ eiusdem familie gratiam inirem, ex eplo s. Pompeij, & Cæsaris, qui cum, alter Q. Cassium Longinum, alter M. Antonium, delegissent, uniuersam Cassiorum, & Antoniorum gentem sibi adiunxerunt.

Ibidem.

DE MATRINIO) Locus est obscurus: eiusmodi in ipsius Ciceronis scriptis alij quoq; sunt. quare etsi sensum non percipio, tamen ueterem lectionẽ libenter conseruo. omnino & codices sunt, in quibus legitur, De matrimonio: sed uetustiores habet, De Matrino. quæ uox quid sibi uellet, cũ minus cõstaret: fuisse opinor qui Matrino deleuerint, & matrimonio ex ingenio reposuerint. fortẽ autem, cum ad Cælium Aedilem scribat, de Matrino scriba Aedilitio, cuius meminit in oratione pro Cluentio, quidpiam significauit sed nihil affirmo.

Libro 2. Epistola 16.

NON ENIM te cœlauri sermonem. sed nõnne tum prouidisti) Sic antea. postea alij aliter emendarunt. ego, cum in uetere libro scriptum uiderem, non enim te cœlauri sed nomen tuum prouidisti: castigauit. non enim te cœlauri sed non

IN EPIST. FAM. CIC.

sed nõnne tum prouidisti, &c.

Eadem Epistola.

SED ego fortasse uaticinor) Non est hic uaticinor pro diuino, sed pro ariolor, & quasi deliro, ut etiã in oratione pro Sestio, uaticinari eos atq; insanire dicebat.

Libro 3. Epistola 3.

PRO nostra cõstãtissima uoluntate erga te) Nihil mutò. alij, cur Ciceronis in Appij uoluntate appellari cõstantissima possit, dicunt se nescire, cũ ea magnis simultatibus interrupta sit. Cicero autẽ id agit, ut ostendat, etsi Appij cõsuetudine propter inimicitias P. Clodij nõ sit usus, nõquã tamen ei se fuisse inimicũ, neq; suã in illũ pristinam uoluntatem unquam fuisse immutatã. Epistola etiã huius libri 1x. ita scribit, Conscientia meã constantis erga te uoluntatis. Itaque de nostra lectione non arbitror esse dubitandum.

Eadem Epistola.

C. PONTINVM legatũ) Ciceronis Ciciliae Procos. Quæstores fuere L. Mescinius, C. Cælius: Legati Q. Cicero eius frater, C. Pontinus, M. Anneius, L. Tullius: Tribunus mil. Q. Fuffidius: præfectus euocatorũ Antonius: præfectus fabrũ Q. Lepta: scriba M. Tullius: accensus Pausanias: apparitor M. Marcilius. de Quæstoribus, legitur in his epistolis de Legatis, de Tribuno mil. de præfecto euocatorum, de præfecto fabrũ, de scriba. Et ad Atti. de accenso, de apparitore.

Libro 3. Epistola 3.

CVM ad urbẽ esses) Antea, esses. nos esses, castigauimus ex libris manuscriptis, & ex alijs ipsius Ciceronis locis: inquit enim ad eundem Appium scribens: Ad Urbem te otiosissimum esse arbitrabar. Et ad Atticum lib. v I I. Trebatius quidem scripsit, se ab illo 1x. Cal. Febr. rogatum esse,

esse, ut scriberet ad me, ut essem ad urbem. Et alibi dicebatur autem de ijs, qui cum potestate provinciali reuerfi, aut in provinciam profecti nondum essent. autor Pedianus.

Libro 3. Epistola 10.

SICLAM, magis aperte inimicus esse) Cum antea legeretur, sic iam magis aperte inimicus essem: Petrus Darnestius Parisiensis, uir doctrinae singularis, cuius ego iudicium tanti facio, ut tum demum aliquid probem, cum ipse probauit, animaduertit corruptum esse locum, & sententiam secutus, nihil adiuuantibus uetustis libris, ex ingenio felicissimè correxit.

Eadem Epistola.

AD ME autem adire quosdam memini, nimirum ex Epicteto, qui dicerent Licet alij credant quod lubet, Ego tres illas dictiones, nimirum ex Epicteto, Ciceronis esse non existimo, neque haec in uetustis codicibus inueni: ut mirari non satis possim, Florentinis qui uenerit in mentem affirmare, in omnibus eas esse libris manuscriptis: cum ego in nullis haec quidem legerim: quanquam & multos, & uetustissimos habuerim.

Eadem Epistola.

QUAE à me perfecta, quaeque instituta sunt, cognosce) Florentini, quae à me profecta, nos ueterè lectionem conseruamus: dicit enim, exponere se uelle non solū quae pro Appiano iam perfecit, sed etiam quae instituerit. Expōsūt autem, opinor, in commentario, quem literis adscriptum mittebat.

Libro 3. Epistola 12.

ANTE diē III. Non. Sext.) Perinde est, ac si dixisset III. Non. S. xt. i. lex libri XVI. Epistola V. ad Tironem intelligi. cōlè potest. ante diē III. Non. ueteres dicebūt, id est die tertio ante Nonas, nā cū dicitur, III. Non. con-

cisa locutio est, quae integra esset, si diceres, III. die ante Non. qua non admodum utebantur antiqui, sed eius loco, ante diē III. Non.

Libro 4. Epistola 5.

AN illius uicem (credo) dolēs?) Fortè melior lectio, A. illius uicem c. d. ut per ironiam sine interrogatione dista sint.

Libro 4. Epistola 9.

CONIUNCTVM esse periculum suo cerneret) Alij hanc lectionem uidentur suspectam habuisse. nos eam in uetusto codice Iouanis Scale, & in alijs manuscriptis libris inuenimus.

Libro 4. Epistola 12.

BONIS) Nobis, emendasset, ut Hieronymo Ferrario placet, nisi uetusti omnes codices repugnarent.

Libro 4. Epistola 13.

CERTA res nulla) Scripsimus, ulla, ut in antiquioribus libris legitur. locutionem esse usitatam intelliget qui uiderit ea, quae diximus in illum epistolae penultima libri I. locum, Non modo prauijs.

Eadem Epistola.

VITE hortet, & obsecrem) Nihil muto: sic enim in VII. uetustissimis exemplaribus scriptum esse uideo. Florentinorum tamen lectionem non improbo: etsi eam in libris manuscriptis ipse quidem nondum inueni.

Libro 5. Epistola 2.

MVTIA) Pompei magni uxore, Scaeuolae filia, quam postea dimissam, quod adulterium cum Caesare commisisset, M. Scaurus Sylle priuignus in matrimonium duxit, Pedianus 69. Suetonius 14.

Eadem Epistola.

TE audisse credo) Ita legitur in octo uetustis codicibus, hoc autem ideo dicimus, ne quis credat ex ingenio sic esse locum emendatum, propterea quod alij in duobus, quos ipsi habuerint, uetustis libris aliter legi dixerint.

Epistola eadem.

IN ALIQUO magistratu) Vetusiores codices habet, in animo: ex quo legēdū esse, minimo, existimat Vbal-
dinus Bandinellus: quam & nos ueram huius loci lectio-
nem esse credimus. more enim suo contrarijs contraria red-
didit, cum dixit, Ego Consul, qui Rēp. conseruaram, ea sum
affectus iniuria, qua minimo magistratu nemo unquā im-
probius ciuis.

Libro 5. Epistola 9.

CVM VARDÆIS) Antea, Vardacis, legebatur, nos in libris manuscriptis, lectionē, quā impressimus, in-
uenimus, neq; de ea dubitandum quicquā cēsumus, cum a
Plinio Vardæos inter Dalmatiæ populos, in qua Vardæ-
nius bellum gerebat, numeratos uideremus.

Libro 5. Epistola 12.

IGNOTIS nota faciebāt) Ignotis pro ijs, qui nō no-
uerant, actiue posuit. ut etiā Liuius lib. III. notos gratia
eorū, turbam indignitas rei urgini conciliat. & Curtius.
Ignoti iumenta agebant. Plautus autem in Pseudolo, No-
ui: notis prædicas. notis, dixit, id est ijs qui nouerāt. itē
que Cicero in oratione pro M. Celio.

Libro 5. Epistola 13.

ITA QVE hoc etiam) Atque hoc etiam, legendum pu-
tat Hieronymus Ferrarius, sensu omnino meliore tamen
nihil immutādum duxi, cum libri omnes manuscripti cum
impressis consentiant.

Libro

Libro 5. Epistola 14.

QVAM à me discesseras) Vetusios codices, quibus ego
nunc multis ad hanc epistolarū emendationē utor, ita, ut
impressimus, habere uidi. itaq; aliorū lectionē nō sequor.

Libro 5. Epistola 19.

M. CICERO RVFO S. D.) Aut mēdosus est huius,
& sequentis epistolæ titulus, & pro Ruffo, legendum, Me-
scinio: aut Rufus Mescinio cognomen fuit. Mescinius qui-
dem hic sit, necesse est: cuius fratrem fuisse M. Mindium,
scribit lib. XII. quem epistola sequenti ad eundem hunc
Rufum scribens fratrem eius esse dicit.

Eadem Epistola.

QVARE tu) Ita in omnibus impressis: sed in omni-
bus manuscriptis, Quæ tu, docti locum diligentius consi-
derent. ego, hoc adnotare, mei officij esse duxi.

Libro 5. Epistola penultima.

M. TVLLIVS scriba meus) Hic est M. Tullius cogno-
mento Laurea, Ciceronis libertus, qui Academiam uillam
uersibus, quos recitat Plinius lib. XXXI. celebravit.

Eadem Epistola.

QVAM scribæ meo) Vetusios codices habet, quā da-
rem. unus tamē est, & is quidem omnium ferē optimus, in
quo scriptū sit, quā tibi. ego ita conijcio, cum olim in ue-
tere libro scriptum esset, quā Tullio, descriptores fecisse,
quā t. ut una litera, quemadmodum etiā in titulis episto-
larum, Tullij nomē significaret. quod imperitiores postea
cum ignorarent, scripsisse, quā tibi. ut fortasse ita sit le-
gendum, cui potius id negotij, quā Tullio darē. uoces illæ
certē, scribæ meo, uetustis in libris non leguntur.

Eadem Epistola.

LEGATVM meū, præfectūmq; Q. Leptam) Induxi

has duas dictiones, *Quæstam*: primum quod in antiquo libro non sunt: deinde, quod Cicero nec, si præfecti nomen ponere uoluisset, legati fuisse omisissurum, uerisimile non est. postremo cur nomen ponat, cum ad Messiniam *Quæstor*em suum scribat, qui et præfectum, et alios, qui cum Cicero in Cilicia fuissent optime nouerat?

Eadem Epistola.

VITVA, quam tu deposueras, Sestius.) Hæc est antiquissimi libri lectio, ex qua nihil immutandum, ut Florētini crediderūt. est autem sensus, quam ego pecuniam deposui, Pompeius abstulit: quam tu, Sestius, quod uero de tua, qua Sestius est usus, sollicitus es, propterea quod adscriptum eu peres, à te iussu meo esse deposita: de hoc (inquit) quod laboreres, nihil est: erit enim s. c. erunt tuæ literæ, quæ pecuniam istam Sestio traditam esse testabuntur.

Eadem Epistola.

IN pecunia exacta ita efferre) Ex uarietate duorum codicum hæc lectio sumpta est, cuius hic est sensus. Pro uincia rationes Cicero retulerat, id eius *Quæstor* Rufus se absente fieri noluerat: pecuniæ enim nescio quid à se in pro uincia exactum in libro rationum scribi cupiebat, existimans, nisi id cum reliquis Cicero nis rationibus referretur, eius rei potestatem se deinceps non habiturum: quod ei fuisset inuidie, quasi publicam pecuniam uoluisset auertere, itaque commotus est. Cicero autem non esse ait, cur irascatur: nam licet ipserationes iam retulerit, Rufus tamen facultatem non adimi de pecunia referendi, quam exegisset, in pecunia, inquit, à te exacta non æquum fuit, ex eo quod ego meas rationes retulerim, ut ita te efferes, itaque mecum insolenter, et iracundè ageres: neque enim, cur id facias, causa ulla est, nisi quid me fallit: sunt enim alij peritiores.

Epistola

Epistola eadem.

EX PROVINCIA decessimus) *Vetusti codices omnes, decessimus, habent. nos una litera in e commutata decessimus pro decessissemus est sensu scripsimus. alij codicis antiqui lectionem, quæ parua omnino diligentia restitui potuit, in suum librum coniecerunt.*

Libro 5. Epistola ultima.

COMMODA omnia) Melius ita opinor, quam communia omnia. itaque olim impressimus, secuti libros aliquot manuscriptos, quorum unum sanè per antiquum Hieronymus Ferrarius habet.

Eadem Epistola.

ET ENIM cum esset) Alij, ut enim, quam lectionem nos non admodum probamus: particula enim, ut, quæ respondeat, uox non erit, ex codice igitur Bernardini Maffei, etenim, emendauimus.

Libro 6. Epistola 6.

QUARE ad eam spem etc.) Inco sequens, et obscura locutio, ex quo uereor, ne corruptè totus hic locus legatur, ac fieri tamè potest, ut ita scripserit Cicero, et incidit in uitium, quod Græci *σοδομοπερις* appellat: cuius generis nonnulla cum in reliquis eius scriptis, tum in libris maxime contra Verrem deprehenduntur: quæ Padianus adnotauit.

Libro 6. Epistola 7.

MULTA Deos uenerati) Nihil est immutandum, ut alij crediderunt: nam etiam alibi nomen pro aduerbio positum est, ut, cum dicitur, multa peccas, et multa ego. Cicero de nat. Deo, pro Muræna: Topicorum autè initio, cum (inquit) mihi, meisque multa sæpe cauisses. Gellius lib. 13, cap. 23.

Eadem Epistola.

ELATVM) Antea, latum: nos castigauimus elatum, meliorem, ut opinor, sensum secuti, quam qui, latum, scribunt.

e * nostr

nostram autem lectionem accepimus ex libro manuscripto Bernardini Massi, nobilissimi adolescentis, qui in studijs liberalium disciplinarum summa sua cum laude uersatur.

Libro 6. Epistola 10.

RECUPERES) Antea, receperis: nos, recuperes, alii quot iam annis emendauimus, & impressimus. codex uetus scriptum habet. reciperes, & in alijs etiam exemplaribus, i, literam pro, u, sepius in reperiis.

Libro 6. Epistola 19.

SIMVL accipi) Vetus oru libroru hæc est lectio: cuius etiam Florentini meminerunt. sed quoniam sæpe etiam libros manuscriptos esse corruptos intelligebant, neq; de dictione, simul, præter codicum auctoritatem quicquam habebant, quod sequerentur: uulgatam lectionem immutare non sunt ausi. nos non dubitamus, quin rectè, simul, pro simul ac, in exemplaribus antiquis scriptum sit. cuius uocis ex ijs, qui soluta oratione scripserunt, ex epla non afferam: (nam si quis erit, qui locum ubiq; deprauatum esse contendat, & pro simul uel simul ac, uel simul. atque, legendum dicat: quibus argumentis contra pugnabimus?) sed è poetis, in quibus eam uocem in aliam mutari carminis ratio non patitur. dixit igitur Virgilius lib. Georg. III. Taygete simul os terris ostendit honestum Pleias: & Lucretius lib. I. Cui simul insula uirgineos circumdata comptus, Ex utraque pari malarum parte profusa est: & Horatius epistola x. libri I. uiuo, & regno, simul ista reliqui. Quibus in locis, simul, dictum esse pro, simulac licet animaduertere.

Libro 6. Epistola 20.

NUMERVM regionu) Aliquot iam annis ita impressimus, cum ex antiquissimis exemplaribus hæc lectio sumpta esset. Quam tamè Florentini non receperunt. credo quod in suo codi-

scriptum uidebant, regionum: cuius uocis quæ possit esse sententia, non intelligo. de muneribus autè regionu, id est de ludis regionatim urbe tota edendis, Suetonius in Casare.

Eadem Epistola.

I N Q U O sit spes) Non uideo, cur quicquam mutari debeat, ut Florentini uoluerunt: cum & ita legatur in codicibus uetustissimis, & sensus meo iudicio sit apprimè commodus: nam cum dixisset, quod eo labore assiqui uis, nullo modo assequere intulit, aliquid uidebimus in quo sit spes, id est quod nos assecuturos sperare possimus.

Libro 7. Epistola 1.

P A T E F E C I S T I Seianum) Cum loquatur de ludis, non displicet uetusti codicis lectio, in quo pro, Seianum scriptum est. scenam. sensus erit: non puto te nostros ludos desiderasse, cum ex cubiculo tuo Stabianum prospiceres, quod tibi scenam referre, & tanquam scenæ conspectus delectare te posset.

Eadem Epistola.

P. M E T I V S) Hic est P. Metius cognomento Tarpæ, qui ea, quæ in scena recitanda erant, prius iudicabat. eius meminit Horatius in Epi. de arte Poëtica, & Sat. x. lib. I.

Eadem Epistola.

H O M I N I politico) Vetus codices, in quibus ita legatur, habet Ioannes Scala, habet Hieronymus Ferrarius, habet Bernardinus Massius, habet Paulus Botus, habent alij, quos non necesse est commemorare. itaq; nihil muto. alij in suo lib. imprimi uoluerunt, homini polito, affirmantes in omnibus uetustis codicibus ita legi. Epistola eadem.

F R V C T V M ullum laboris expecto) Veteres omnes libri pro, expecto, habent ex his peto. Florentini legunt, ex his expecto. mihi nostra lectio magis probatur, ut quæ à ueteri scriptura minus recedat: nam & exspecto, & ex-

SCHOLIA

scribo, & exsupero, & alia huiusmodi cum, s. litera uetere res scribebant, ut ex antiquis monumentis licet cognoscere. uide Quintilianum lib. I.

Libro 7. Epistola 2.

DE BURSA) Hic est T. Plancus Bursa, frater L. Planci, ad quæ sunt epistola lib. x. accusatus est ambitus, & condemnatus à Cicrone, cui antea Trib. pleb. in causa Milonis aduersatus fuerat, & in concionibus magnam inuidiam concitabat. postea rerum potitus Cæsar eum, & omnes lege Põpeia damnatos restituit. Diõ. Pedianus, & alij: in his autè epistolis lib. 9. epistola 10. & lib. 12. epistola 19.

Libro 7. Epistola 3.

OPTAREM, multe causæ) Sic antea. nos ex libris manuscriptis uocem, causæ, sustulimus, ut purior & elegantior sit lectio.

Eadem Epistola.

ME VOLVISSE etiam reliquis omnibus: postquàm non potuerim, mihi ipsi finem fecisse belli. Hic locus antea in omnibus impressis perperà distinctus sensum peruertebat.

Libro 7. Epistola 5.

M. FVRIVM) Variè legitur in libris manuscriptis. Florentini, M. Orsum, impresserunt, arbitrati eum esse, de quo in epistola x. libri 11. ad Q. fratrem. quod mihi secus uidetur. ex hac enim epistola, qua Trebatium commendat, eum ante Trebatium iuisse ad Cæsarem manifestum est. cum autem ad Q. Fratrem scribit, dicit se eas literas M. Orfio dedisse, cum iam Trebatius in exercitu Cæsaris esset: quod in ipsis literis postea significat, cum inquit, Trebatium ut ualde aues, uehementer te rogo.

Eadem Epistola.

LEPTAE legatum) Crederem legendum esse, leg. III. legatum,

IN EPIST. FAM.

legatum, id est, legionis tertiæ legatum. fortè enim Trebatius scripserat, leg. 1. pro legionis tertiæ: quod deinde is, qui legabat, cum non intelligeret, ex duabus dictionibus unam fecit, & scripsit, Leptæ.

Eadem Epistola.

QUOD familiam ducit) Quod caput est, quod in eo summum est: ut referatur non ad Trebatium. sed ad id quod dicit, in iure ciuili singularis memoria, summa scientia. cum enim Trebatium à multis rebus laudasset: memoria, & scientiã in iure ciuili, cæterarum laudum, quibus Trebatius abundaret, quasi familiam dixit ducere: translatione sumpta à rectoribus familiarum, quos domestici omnes ueluti duces sequuntur.

Epistola eadem.

PVTIDIUSCVLI) Paulò, quàm satis est, diligentiores. excusat enim se, quòd in Trebatium commendando plura uerba consumpserit, quàm Cæsaris humanitas patitur. putidum autem appellat Cicero, in quo nimia diligentia reprehendi possit. ut de Oratore lib. 1. 1. nolo exprimi putidius, nolo obscurari diligentius. & de off. lib. 1. litera neque expressæ, neque oppressæ, ne aut obscurum esset, aut nimis putidum. legitur autem in nonnullis manuscriptis libris, blandiusculi: sed in antiquioribus, quos secuti sumus, putidiusculi.

Libro 7. Epistola 9.

PROPTER eius occupationes nihil sum ausus scribere) In duobus uetustissimis codicibus non est uox illa occupationes: sed eius loco spatij aliquantum est relictum, ex quo credimus, à recentioribus, quorum imperitia deprauati leguntur ueterum scriptorum libri, uocè, occupationes, esse repositam. nos, quid ea dictio, quam in exscribendo librarius

brarius omisit, significare potuerit, assequi coniectura nō possumus. Græcā quidem uocem deesse crediderim. id enim uerisimilius est, quā Latinam: ut etiam alibi cognoscitur in ipsius Ciceronis scriptis, ubi Græcum desideratur exscriptorum inscitia, qui cum id legere non possent, omittebant, relicto spatio, ut ab alijs aliquando reponeretur.

Libro 7. Epistola 10.

AUT CONSOLANDO, aut consilio, aut re iuero) Senarius integer è Terentij Heautontimorumeno translatus in hunc locum. sic enim in ea fabula, actu 1. scena 1. cum Mitione loquens Chremes inducitur: istuc, quicquid est, fac me, ut sciam: Ne retice: ne uerere: crede inquam mihi: Aut consolando, aut consilio, aut re iuero. Terentius porro, ut opinor, à Plauto paucis immutatis accepit. apud quem in Pseudolo, actu primo, ita loquitur Pseudolus seruus: Fac me certum, quid tibi sit: Iuuabo aut re, aut opera, aut consilio bono.

Libro 7. Epistola 11.

OMNIBVS, unde petitur) Debitoribus. ita etiam de oratore lib. 1. homo ex disertorum numero postulabat, ut illi, unde peteretur, uetus atq; usitata exceptio daretur, cuius pecuniæ dies fuisset. apud iuriconsultos frequens est locutio.

Libro 7. Epistola 12.

FIDUCIÆ, INTER bonos bene agier? quis) Ita legitur in libro manuscripto. & sanè crediderim, non aliter hunc locum esse scribendum. et si priorem lectionem cōseruari. uoces enim illæ, VT, & O P O R T E T, quæ sunt in impressis, additæ sunt ab imperito, qui locutionem parum integram crederet: cum aibi à Cicerone iurecōsultorum formulas sine uerbo citari non animaduertisset, ut de offic. lib. 11. 1. In fiducia, (inquit) inter bonos bene agier?

codices

codices enim netusti nō habent, VT, & ibidem paulò post. cum dicitur, inter bonos bene agier, quicquam agi dolosè, aut malitiosè potest: in Topicis etiā: ubi eadem hæc usurpantur uerba. manuscripti codices ab impressa lectione dissentientes, nostram sententiam confirmant, quam etiam Romæ doctissimis hominibus probaui.

Libro 7. Epistola 13.

TREVIROS uites censeo: audio capitales esse:) Ut unicuique quod suum est, tribuamus, Petri Bembi, hominis & dignitate, & omnium uirtutum cognitione clarissimi, epistolam, qua huius loci sententiam diligentissimè, & ornatissimè exposuit, adscribemus. non enim eos imitari placet, qui ex aliena industria sibi laudem aucupantes, quæ ab alijs didicerunt, edunt pro suis.

Petrus Bembus Bernardino Sandro S. Quod hodie mane quærenti tibi à me de illis Ciceronis ad Trebatium uerbis: Treuiros uites, censeo: audio capitales esse: mallem, auro, argento, ære essent: respōdi, iocum esse, & multiplicem, & festiuum: qui quidem iocus in antiquis, & numis, & scriptoribus deprehenderetur: itaq; quoniā eram in uia, ut neq; libros, neq; numos haberemus, reieci te in aliū diem; id, ne te diutius torqueat, est eiusmodi: ut ioci causa, quod quidem Cicero ad illum scribens more suo serè semper facit: & Treuiri, & capitales in ambigui genere sint posita. nam cū uideatur monere illum, ut uitet Treuiros Gallicæ populos, qui capitales, bellicosiq; sint: ludit cū in Treuiorum, tum in capitalium uerbo. erat enim Romæ magi stratus, Triumuii capitales: qui etiam Treuiri dicebatur. sed quoniam hoc ipsum Triumuirum nomē iterum in ambiguo poni poterat, cū essent etiā apud Romanos Triūuiri pecuniæ cudendæ: quos ita inscribebāt: A. A. A. FF. hoc est,

est, Auro, Argento, Aere Flando Feriundo: iocatur iterum in hoc uerbo, luditq; Cicero, ut mihi quidem uidetur, bellis sine, addens, mallem Treuiros istos esse pecuniosos, quam bellicosos: ut Casare eos uincere, tu distiteres. itaq; insert, mallem esse Treuiros auro, argento, aere: quam scilicet capitales. Triumuiros autem etiam Treuiros solitos dici, Luuius satis locuplex esse testis potest: cuius sunt haec in lib. quartae decadae x. Colonia Grauiscaeo anno deducta est in agrum Etruscum de Tarquinienisibus quondam captum, quina iuge uia agri data. Treuiui deduxerunt C. Calphurnius Piso, P. Claudius Pulcher, C. Treuius Hister. Quod uero Triuiui pecuniae sic, ut dixi, inscriberentur: est apud me numus aereus perantiquus ita scriptus C. PLOTIVS III. VIR A. A. A. F. F. sunt et alij numi aliorum nominum, eiusdem tamen tituli: quos inspicias, cum uoles. Haec ad te scripsi, cum domum rediissem, et numos, ac librum sumpsissem amore tui admonitus. Vale. Prid. Idus Iun. M. D. XXXIII.

Libro 7. Epistola 16.

NON NIMIS φιλότητος) Aliter antea in omnibus impressis, nos, ut in nostro libro legitur, emendauimus, et impressimus septimum abhinc annum. iocans enim ut solet, dicit se Trebatium non reprehendere, quod non nimis spectandi cupidus fuerit, id est, quod in Britanniam profectus non sit, ut essedarios spectaret. tacite autem ut ignauum, et pusilli animi subaccusat, qui Casarem in Britanniam sequi ad bellum noluerit.

Eadem Epistola.

RESPONDERE) Negant, inquit, esse qui percunctentur: cum homines te iureconsultum imperitum existiment. iocatur enim in uerbo respondere: quasi dicat: negant te habere, cui respondeas, cum s. nemo te consulat.

Libro

Libro 7. Epistola 18.

GRAECVLAM tibi misi cautionem Chirographi mei) Puto sensum esse. commendauit te Casari literis Graecae scriptis.

Eadem Epistola.

QUAM haec scribere.) Suspicio mendum subesse. mihi enim perobscurus est sensus. et ut liberè dicam quod sentio, legendum credrem, quam exscribere, nulla propemodum mutatione facta. deprauationis enim origo, ut opinor, ea fuit. describendis libris sepe duos praeficimus, qui legat, et qui de legente excipiat, ut scilicet celerius, et certius id muneris conficiatur. cum autem is, qui legeret, protulisset, exscribere, credidit scriptor, exscribere, dictum esse: itaq; fecit in libro. alius deinde error, quem per imprudentiam commissum debuit tollere, temeritate auxit, una dictione in duas diuisas, priori duabus literis, quas falso desiderari credidit, adscriptis, h, et a, ut legeretur, haec, sensu fortasse commodo, sed, ut dixi, mihi perobscuro. quod si legatur, exscribere, hoc dicit. uideo te parum disticere, cui charta desit, in qua tuas formulas, aut aliud quidpiam exscribas. ea enim si suppeditaret, nunquam profecto ad nos in palimpsesto infert enim an hoc significas, nihil fieri, fringere te, ne chartam quidem tibi suppeditare? dixit autem, quod delere malueris, quam exscribere, per iocum significans, non habuisse Trebatium in quo exscriberet id, quod deleret. itaq; seminari quid fuerit in illa chartula, quasi molestè ferat id perisse: chartae enim inopiam ostendi, cum scribat in palimpsesto. idem error in IIII. Epistolam VII. libri ad Atticum irrepserat: ubi enim antea legebatur fasces laureatos haec ferre ex Italia, nemo non uidet legendum esse, exferre, ut ex uetustis codicibus Florentini repofuerunt.

Eadem

Eadem Epistola.

M. AEMILII Philemonis) Cum in libris manuscriptis variè legeretur: (quidam enim Meulij, quidam Metilli habent) ausus sum emendare M. Aemilij: procul enim dubio libertus fuit adoptatus in Romanā familiā, ut alij multi, cum autem Metriliorum mentionem nondum inuenerim: & codicum uetustorū uarietate, in quibus ueræ lectionis quasi quædā uestigia cernuntur: & Pediani uerbis, qui eiusdē (ut opinor) liberti meminit, adductus sum, ut, M. Aemilij, corrigere, libet autē ipsius Pediani locū recitare, ut sty diosis querēdi labor absit. is igitur ita in argumēto orationis pro Milone. Munatius Plācus Trib. ple. prodixerat in cōcionē M. Aemiliū Philemonē, notū hominē, libertū M. Lepidi. ita tamē hoc sentimus, ut afferētibus alijs meliora, perlibenter de nostra sententia discessuri simus.

Libro 7. Epistola 20.

DOCTOREM tamen, lumēnq; desiderant) Omnino in omnibus libris manuscriptis, pro lumēnque, legitur, unūmq; ego tamen libentius legerim, usūmq; id est exercitationēq; ut dicat idem, quod supra, nullā artem literis sine interprete, & sine aliqua exercitatione percipi posse.

Libro 7. Epistola 21.

RUFIO medius fidius tuus) Tuus, inquit, quod eiusdē esset gentis: Rufio enim Trebatorū cognomē fuit. id ex lapide, qui Romæ est in porta Latina: sic enim in eo scriptum legitur. C. VIBIUS C. F. MACER, C. TREBATIVS RUFIO FACIEND. CVRAVERVNT.

Eadem Epistola.

HABET lucum) Sunt, qui, lucum, ideo male legi credant, q; neq; luci capax esset priuata domus, & luci, qui sacri essent, nō sine scelere incidi possēt. nos existimamus,

lucum,

lucum, non intra parietes, sed ante aedes Trebatij fuisse: neque Ciceronem impiè consuluisse, qui eum à Trebatio cædi uellet: quomodo enim rectè, & sine piaculo id fieri possit, docet M. Cato in primo de Rustica.

Libro 7. Epistola 24.

MANEAT Damasippus in sententia) Ut emat, quemadmodum dixit, quæ mihi non placuerint. est autem is, de quo Horatius Satyra I I I. libri I I. Insanit ueteres statuas Damasippus emendo.

Libro 7. Epistola 25.

CAPIVS (opinor) olim, Non omnibus dormio) Aliis ita emendauimus, cum libri omnes non modo impressi, sed etiam manuscripti hoc in loco mendosi legerentur: quidam enim Citius, quidam Cepio, alij aliter habebant. nos ex Festo Pompeio locum restituiimus, qui adagium, Non omnibus dormio, natum esse à Capio quodam scribit, qui Pararencho dicretur, quod simularet dormientem, ut impunius uxor eius moecharetur.

Eadem Epistola.

RESPONDI, nullo modo me facere posse, cum uellem.) Elegantior lectio, quàm quæ antea in impressis libris erat. hanc lectionem etiam Florentini in suo libro scripserunt: sed, quomodo eam interpunctis distinxere, non eo sensu, quo nos, uidentur accepisse.

Libro 7. Epistola 26.

VEREOR: ne in Catonem, Cato in nos) Hanc lectionem cum alij uetusti codices habent, tum is, qui est apud Bernardinum Maffium, sensus est. uereor, ne nos scribamus in Catonem, & cum nostris scriptis laudemus: Cato autem laudatus exitio nobis sit, Casare nos, quod ipsius inimicum laudemus, male multante: quasi dicat, uereor,

f

ne Ca

ne Catonem extollamus, ipsi autē deprimamur. & dixit, in Catonem, (subaudi scribere) id est in Catonis laudem, ut de oratore libro 11. & de natura Deorum libro 1.

Libro 7. Epistola 28.

GALLO S. D.) Florentini, & alij credunt hunc esse M. Fabium Gallum, qui de cōiuratione Catilinæ, quæ ab Allobrogibus acceperat, ad Ciceronem detulit. sed est amicissimus meus, ut sanè his literis, quæ humanioris appellantur, instructus, sed maximarum doctrinarum cognitione præstantior, qui hunc potius existimet esse P. Sestium, pro quo extat oratio, cui cognomen fuerit Gallo: fuisse enim hoc Sestiae gentis cognomen, intelligitur ex oratione pro Milone, ubi ita scribit: Sacrarium, quod est in fundo T. Sestij Galli. Tribunatum autem plebis & potissime Sestium Ciceronis restituendi causa, & pro eius salute gessisse, ex ipsius Ciceronis scriptis notissimum est. quod item de M. Fabio dici non potest: neque enim is, quo tempore Cicero exulavit, Tribunus fuit: ne alyis quidem temporibus, quod sciri possit. nam quod infra dixit, si falsa fuerunt, quæ tu ad me detulisti: significat ea, quæ Sestium C. Antonij Consulis Questor ad Ciceronem Consulem de ipso Antonio Consule suo detulit: sic enim in oratione pro eodem Sestio habita. Questor C. Antonij collega mei fuit sorte, sed societate consiliorum meus. impediō non nullius officij, ut ego interpretor, religione, quo minus exponam, quanta ad me detulerit. Hæ rationes faciunt, ut amicissimi hominis sententiæ libenter acquiescam.

Libro 7. Epistola 29.

NON solum suis erga me) Has uoces uetustis in libris alij dixerunt se non inuenisse. nos inuenimus in codice Bernardini Massæi, Hieronymi Ferrarij, Ioannis Scale, Libro

Libro 7. Epistola 31.

SALVISREBUS) Potius, Rep. nondum afflictæ, quam, ut quidam uolunt, sine honorum imminutione. sic enim dixit etiam ad Sulpitium epistola 1. libri 111. Utinam Serui saluis rebus colloqui potuissemus inter nos.

Libro 7. Epistola ultima.

PENNIGERO, non armigero in corpore) non dubium est intelligi de auibus, Quas Philoctetes configebat tardus celeres, stans uolantes. Florentini tamen in suo libro, pennigero, legi maluerunt, contra Quintilianij sententiam, qui pinnas de auibus dici non uult.

Eadem Epistola.

ILLIS interioribus literis meis, quibus sepe uerecundiorē me in loquēdo facit) Iandiu suspicatus sum hunc locum esse deprauatum: neque enim si ita legatur, sensus elici bonus possit. Hieronymus autē Ferrarius Corrigēs is, quæ quidem Ciceronis scripta, quantum intelligi possunt, & intelligit, & scriptis ipse suis mirifice exprimit, arbitratur esse legendū, illis interioribus literis, eis, quibus sepe uerecundiorē me in loquendo facis. cuius sententiæ nos facile acquiescimus: ita enim & aptus colligetur sensus, & erit locutio sanequā elegans, quæ in suis scriptis ita frequenter Cicero est usus, ut eius exēpla huc afferre putidū propē sit.

Libro 8. Epistola 4.

LENTULI Cruris) Hic est, opinor, L. Lentulus Cruscellus, qui anno sequenti Cos. fuit cum M. Marcello. puto autem illum & Cruris, & Cruscelli cognomine indifferenter appellari solitum.

Ibidem.

NOSTRI equites) Cū in libro manuscripto legeretur, equ. facile in eam opinionem descendi, ut, equites, le-

gendum esse existimarem. nostri autem, inquit, quod erat ipse ex ordine equestri, ut ex oratione qua eum Cicero defendit, cognoscitur.

Ibidem.

R A T I O N E, & insidijs usus uideretur in euitandis eorum consilijs) forte melius, ratione, & consilio usus uideretur in euitandis eorum insidijs.

Ibidem.

L A E L I O S) Forte Lollios, qui Caesaris amici fuerunt, quemadmodum Antonij; nam Lælij Pompeiani. qua in opinione magis sum confirmatus, postquam in epistola III. libri V. ubi, Lælium, impressum erat, uetustissimos codices, Lollium, habere uidi.

Ibidem.

M E A porro comitia quem euentum sint habitura) Sic antea in omnibus impressis, nos uocem, comitia, sustulimus; quæ subintelligitur, ut etiam cum dixit, Prætorij moræ quædam inciderunt.

Libro 8. Epistola 5.

Q U O D A M silice iam omnia) Codex uetustus Ioannis Scæla sic habet, quodam omnia in Sicilia: Bernardini Maffei, Quodam uicilicra omnia: Qui est in Medicea bibliotheca, Quodam incilicia omnia, uulgata lectio non est in libris manuscriptis. uidentur an ita legi possit, Quodam incili iam omnia.

Libro 8. Epistola 6.

C O N F E C T A, omnia foeda, & inhonesta sunt) Hoc in loco uetusti codices inter se discrepant. nos eum, quem habet Ioannes Scæla, ut minus deprauatum secuti sumus: sic enim in eo legitur: confecta omnia foeda, & inhonesta sunt. ex quo adducti sumus, ut, una litera immutata, legeremus: confecta, omnia foeda, & inhonesta sunt.

Eadem

Eadem Epistola.

T A B E R N A R I I S) Aquarum ius penes Aediles, & Censores erat. itaque cum tabernarij publicas aquas in suum usum deducerent, Cælius, qui tunc temporis Aedilitatem gerebat, ea de re cum tabernarijs & aquarijs pugnauit: concionem etiam de aquis scripsit, cuius meminit Frontinus libro III. de aquæ ductibus.

Libro 8. Epistola 7.

P A V L A Valeria) Alij, an hæc Bruto nupsit, dum bitare uidentur, propterea quod libro XI. Pollam Bruti uxorem fuisse perspiciant. ego nupsisse existimo, & eam ipsam esse, quæ libro XI. appellatur Polla: ut, quemadmodum ab aula olla, sic à Paula Polla dicta sit.

Eadem Epistola.

N O N D U M retulerat) Si ita legatur, subintelligi poterit, dotem. sed mihi non displicet amicissimi mei coniectura, qui ita legendum putat, mundum retulerat. mundus autem muliebris qui sit, exponit Lilius lib. XXXIII. mūditiæ (inquit) ornatus, & cultus, foeminarū in signia sunt. hunc mundum muliebrem appellarunt, maiores nostri.

Libro 8. Epistola 8.

M. T V C C I V M accusatorem suum &c.) Huius loci sensum, & si obscurissimus est, tamē declarare conabimur. Reorum causæ ordine agebantur: nam quæ tempore prior fuerat, eius prior item locus erat. excipiebantur tamen eæ causæ, quæ cum causis iam iudicatis coniunctionem aliquam habebant, ut earum quasi appendices quædam uidentur: eiusmodi enim causis, etiā si post multas alias delatæ essent, tamen primus locus erat constitutus. itaque in oratione pro Cluentio, Fabritium (inquit) reum statim fecit: utq; ei locus primus constitueretur, propter causæ cō-

f 3 iunctio

iunctionem impetrauit. propterea causæ coniunctionem, inquit, quod Fabrij causa eadem erat, quæ Scamandri, qui antea condemnatus erat. & infra in eadem oratione: apud eosdem iudices reus est factus Oppianicus, cum is duobus præiudicijs iam damnatus esset. ab iisdem autem iudicibus locus ei primus est constitutus. Hoc ideo factum est, quod Oppianici causa coniunctionem habebat cum Fabrij, & Scamandri causa, quos iudices iam damnauerant. Excipiebantur etiam causæ de ui, quæ primo loco agebatur, ommissis alijs causis, quæ tempore priores fuerant. sic Milonis causa, quod erat de ui, extra ordinem est acta. sic M. Cælius, cum Atratini patrem de ambitu reum fecisset, de ui. postea accusatus, causam ipse prior dicere coactus est. sic etiam C. Sempronius cum à M. Tuccio esset accusatus, & causam suam eo anno nollet agi (forte quod ex ijs, qui tunc iudices erant, aliquos se habere inimicos intelligeret) accusauit accusatorem suum lege Plotia de ui, eo consilio, ut, interposita extraordinaria causa, tempus tereretur, & suæ causæ iudicium, cum eius agendæ spatium non esset, in annum sequentem necessariò reijceretur. Extraordinarius autem reus is dicebatur, cuius causa non ordine, ut aliæ causæ, sed primo loco semper ageretur: & inde extraordinaria causa, quæ statim ante omnes causas ageretur, ut cum erat de ui, uel cõiunctionem habebat cum aliqua causa antea iudicata.

Eadem Epistola.

LATERENSIS leges ignorans, pronuntiauit quod singuli ordines iudicassent. Cum ex tribus ordinibus, qui res iudicabatur, duo Seruiliū absoluisent, unus cõdenasset, uniuersorum autem iudicium æquo numero sententiæ iussent, Laterensis, qui ordines, non sententias respiceret, absolutum credidit, seq; cum in tabulas dixit absolutū rela-

turum. postea cū in lege reperisset, non ex ordinū numero, sed è iudicum maiori parte uel absoluēdos, uel cõdenandos esse reos: non reuulit, ut dixerat, in tabulas absolutum, ordinū iudicia perscripsit. fusius autē explicabimus, propterea quod obscurior est sensus, ita ut eū pauci uiderint, nemo certè ostenderit: nō enim, in quo Laterensis Prætor deceptus sit, animaduertent. quod nos pluribus uerbis, ut etiam tardiores intelligant, ostendemus. Iudicia penes tres ordines erant: qui quidē tres ordines ex senatoribus, equitibus, Tribunis ærarijs cõstabant: fieri autē poterat, ut quæ duo ordines absoluisent, unus condemnasset, is tamen nō absolutus, sed condemnatus iudicaretur, hoc modo. Eunt in consilium senatores x x v i. equites x x v. Tribuni ærarij, x x i i i. ex senatoribus absoluunt reum, x i i i. condemnant, x i i. ex equitibus absoluunt, x i i. condemnant, x i i. ex Tribunis ærarijs absoluit, i i i. cõdenant, x x. si ex ordinum numero iudicaretur reus, absolutū apparet, quippe cum ex tribus ordinibus absoluerint duo, senatorius, & equester. cum autem lex, quod iudicum maior pars iudicabit, id ius ratum esse uelit: condemnatum reum, nemo est, quin uideat, cum sententias graues habuerit x l. i i i. absolutorias x x x i. Prætor autem Laterensis cum ex more pronuntiare deberet, quot sententijs absolutus, quot esset condemnatus reus: leges ignorans, de numero iudicum nihil, de ordinibus, quid singuli iudicassent, pronuntiauit, ac se in tabulas absolutum dixit relaturū. postea cum lege perspecta, erratum intelligeret: dubius animi, quid ageret: quod neque contra legem, neque contra id, quod pronuntiarat, uellet facere: neque absolutum, neque damnatum reuulit: tantum ordinum iudicia perscripsit. ex quo paulò post infert Cælius: sic nūc neq; absolutus, neq;

damnatus Seruilius, de repetundis saucius Pilio tradetur.

Eadem Epistola.

A QVODAM suo emissario) Florentini in uetusto codice legi dixerunt, à quodam suo rustetio. ueram lectio- nem esse puto, à quodam suorum S. Tetio, quam excogi- tauit amicissimus meus, homo ita omni laude cumulatus, ut ego ei quàm paucissimos comparem, neminem certè an- teponam. Tetios autem & libertos, & amicos Claudiorū fuisse, è qua gente erat Appius, ostendit Asconius, ubi in oratione pro Milone locum illum exponit: Hæc insidiata Pompeio est, quanquam ibi tantum de Damione Clodij li- berto loquitur, sed Damionem Tetiæ gentis fuisse, ostendi- tur ad Atticū 56. itaq; hic Cælius de Appio loquens, accu- satus, inquit, est à quodā suorū Sexto Tetio: nā cum, Sex- tus, antiqui significare uolebant, uel Sex. scribebāt, uel S.

Epistola eadem.

L. IULIUS L. F. POM. Annalis) Ex XXXV. tribus, aliquam (ut inquit Pedianus) necesse erat, cuius- cunq; esset ordinis, ciuis Romanus obtineret. is autē ostē- debatur à prænominē suo, à nomine (nomine autē familia significatur) à patris prænominē, à tribu, à cognomine, ut Philippica 1 x. Ser. Sulpitius Q. F. Lemonia Rufus. Le- monia enim tribus est ablatiui casus, ut sit, ex Lemonia, ut inquit Asconius, in lapidibus autē antiquis ferè semper, in libris aliquādō prioribus tantūmodo literis significari tribus animaduertas, ut in hoc S. C. ubi enim legitur, Pō. sciendū est, Pontinā intelligi (nam & Pōtina, & Pōptina in lapidibus antiquis, & uetustis libris scriptum est) ubi Pop. Popiliam: ubi Pup. Pupinā: ubi An. Aniensē: quod cum antea nō esset exploratum, alij pro An. Capito, du- bus uocibus coniunctis legebant Ancapito: Bernardinus autē

tem Rutilius, qui nuper Venetijs obiit, in suis adnotatio- nibus credidit, antiquas notas fuisse, quæ significarēt, At- teij nepos. in quo quàm deceptus sit, non attinet dicere. si enim ab auo ostēdendus aliquis erat, non ab eius nomine, sed à prænominē ostēdebatur. Florētini autē in calce ope- ris, ubi corrigūt impressorū errata, locum, qui rectè habe- bat, deprauarunt: cum enim legeretur, An. Capito: legen- dum potius credid- rūt, A. N. Capito. quos alij postea imi- tati, in eundem errorem inciderunt, Aniensē tribum non agnoscentes, quæ duabus modo literis, ut iam dixi, scripta fuerat. quæ me ratio mouit, ut ubi, Puphirrus, una tantum uoce antea leg- batur, duabus in nostro libro scriberem, Pup. Hirrus, id est, Pupinia Hirrus: tribus enim ante co- gnomen ponebatur, ut etiā alibi licet uidere. quoniā autē hanc tribuū cognitionē non ita facillē esse perspiciamus (nā & Volaterranus, & Al. x. Æder, qui dies Geniales scripsit, & alij, quos nō necesse est commemorare, parum uidentur in suis libris earū numerum, & nomina tenuisse) studiofis non fore prorsus inutile, aut iniucundum arbitramur, si quæ in hanc rationē dispersa in ueterum monumentis le- guntur, coacta huc afferamus. Fuerunt igitur Romanæ tri- bus xxxv. quarum nomina infrā scripsimus, & scripto- res aliquot, qui de ijs meminerunt, apposimus, ut inde faci- lior earum, ac certior unicuique cognitio sit.

Aemilia, de qua Cicero ad Atticum 30. Liuius lib. xxx = VII I. Antiq. Ixxv.

Aniensis, Cicero pro Plancio, Liuius lib. x. familiarium epistolarum: Antiq. clxxv. & cxc.

Cornelia, Liuius lib. xxxviii. Antiq. cli.

Claudia, Liuius lib. ii. Virgilius lib. vii. Dionysius Halic. v. Antiq. lxxv. & cxiii.

Collina, Varro lib. IIII. de Lingua Lat. Plin. lib. XVIII. cap. III. Sex. Pompeius, Antiq. XXVII.
 Crustumina, siue Clustumina, nam in antiquis & lapideibus, & libris sepius per l, scripta legitur. Cicero pro Plancio, & pro Balbo, Antiq. CXXXIII.
 Esquilina, Varo lib. IIII. de Lingua Lat. Plinius libro XVIII. Cap. III. Sex. Pompeius in litera v.
 Falerina, Linius lib. IX. Antiq. CXX.
 Fabia, Horatii epistola VI. libri I. Suetonius in Augusto. Antiq. LXI. & CCCXLIII.
 Galeria, Linius lib. XXVII. Plin. lib. VII. cap. XLIX. Antiq. LXXXIX. & CXLII.
 Lemonia, Cicero pro Plancio, & Philippica IX. Sex. Pompeius, Antiq. LXXI. & CLI.
 Metia, Cicero ad Atticum lib. 4. episto. 14. Linius libro XXIX. Valerius Max. lib. 2. cap. 4. de Cl. Nerone Sex. Pompeius.
 Narniensis, Cicero in Rullum, Linius lib. VI. ubi corruptè legitur Arniensis, & lib. XXIIX.
 Oriculana, Cicero in Rullum, ubi mendose legitur Otriculana.
 Oufentina, Linius lib. IX. Sex. Pompeius in litera v. Antiq. XXIIX. bis, & LXII.
 Palatina, Cicero in Verrem IIII. Asconius in II. contra Verrem. Varro lib. IIII. de Lingua Lat. Plin. libro XVII. cap. III. Linius libro XX. Sex. Pompeius in litera v. Antiq. XXIIX. bis, & LXII.
 Papiria, Sex. Pompeius, Antiq. LXII. & CXXXV.
 Pollia, Linius lib. XXIIX. Valerius Max. lib. IX. Antiq. CX. CXIII. CXLVII.
 Popilia, Valerius Max. lib. IX. Familiarium epist. lib. VIII.

Sex.

Sex. Pompeius, Antiq. CCCIII.
 Pontina, siue Pomptina, utroque enim modo scribitur. Cicerò ad Atticum lib. 4. epist. 14. Linius lib. VII. Sex. Pompeius, Antiq. CLXXVI.
 Publicia, Linius lib. VII. Antiq. LXVII. LXXXI. interdum etiam scribitur Poblicia.
 Pupinia, Cic. ad Q. fratrem lib. 2. epistola 3. Familiarium epist. lib. VIII. Linius dec. III. lib. VI. Sex. Pompeius.
 Quirina, Asc. pro Cornel. Cicero pro Quintio, ubi antea mendose legobatur Quirinas. Familiarium epist. libro VII. Sex. Pompeius, Antiq. XV. XLIII.
 Romulia, Sex. Pompeius, Cicero in Verre II. item in Rullum, Asconius: Varro lib. IIII. de Lingua Lat. Antiq. CLXV. & in lapide, quem Ferrariæ vidimus.
 Sergia, Asc. contra Anto. & Catil. Antiq. LXI. LXIII.
 Suburrana, Plinius lib. XVII. Cap. III. Varro lib. IIII. de Lingua Latina, Sex. Pompeius in litera s. & litera v.
 Sapia, Linius lib. XXXI. & XXXIII.
 Scaptia, Suetonius in Augusto. Sex. Pompeius, Linius libro VIII. Antiq. CCCCLXXVI.
 Stellatina, Linius lib. VI. Antiq. CX. CL.
 Sabatina, Linius lib. VI. Sex. Pompeius.
 Terentina, Cicero pro Plancio, Linius lib. VI. Familiarium epist. lib. VIII. Antiq. CXL. CCCXXXVI.
 Tromentina, Sex. Pompeius, Linius lib. VI. ubi corruptè legitur Promentina: Antiq. CVII. & in Lapide, qui Caict. est, in quo ita scriptum legitur, L. ATTILIO L. F. TROMEN.
 Velina, Cicero ad Atticum lib. 4. epist. 14. & in Bruto Horatius epistola VI. libri I. Persius, Antiq. XIX.

V olit

SCHOLIA

Volitina, Cicero pro Plancio, Antiq. LXXV. CLV. & in lapide, qui Venetijs est in turri sancti Vitalis, in quo ita scriptum est, CN. NUMERIVS CN. F. VOLFRONTO.

Veientina, Cicero pro Plancio.

Veturia, cuius mentionem in autoribus fide dignis nondum inueni.

Hæ sunt XXXV. tribus, in quas Vrbs dispersita erat. ex hoc autem numero quatuor tantum urbanae fuerunt. Palatina, Esquilina, Collina, Suburrana, in quas, ut inquit Plinius, transferri ignominiae esset, dictae à partibus Vrbs, in quæ habitabat. reliquæ omnes rusticae, laudatissimae eorum, qui rura haberent: quæ propriae ingenuorum erant, cum urbanae libertinorum essent, ut autor est Asconius 92. et L. Florus in epitome libri XX. Asconium autem, ubi in III. oratione in Verrem illud exponit, V. ET XXX. TRIBVS, cur de nominibus Sabinarum plures tribus esse factas dixerit, mirari non satis possum, cum à Sabinis non tribus, sed curiae nomina acceperint, ut inquit Linius lib. I. & Sex. Pompeius de uerborum significatione libro III. tribus autem unde dictae sint, uel ex eodem Pompeio, uel ex alijs facile est cognoscere. Urbem autem in XXX. curias à Seruio autem Tullo, qui multis annis post Romulum regnauit, in IIII. tantum tribus diuisam esse constat, quæ XXXV. numerum expleuere. Dionysius autem Halic. lib. II. in III. partes multitudinem omnem, ac trium rursus eorum partium in denas partes unanquamque à Romulo diuisam esse scribit: uocatæ autem partes maiores, tribus: minores, curias. M. Item Varro libro IIII. de Lingua Lat. agrum Romanum in III. partes, unde tribus appellata sit, diuisum fuisse scribit, ex quibus exemplis manifestum est, & tribus

IN EPIST. FAM.

tribus à curijs diuersas fuisse, & à Sabinis mulieribus non tribus, quæ Romuli ætate III. modo fuerunt, sed curias esse nominatas. Illud multo magis animaduertendum, diligenterque considerandum censeo, cur L. Florus in epitome libri XIX. duas tribus multis post exactos reges annis adiectas esse dicat, Velinam, & Esquilinam: cum Esquilina ex IIII. tribubus una fuisset, in quas Seruius Tullus urbem diuiserat. libro etiã VI. Linius ita scribit: Tribus IIII. ex nouis ciuibus additæ, Stellatina, Trometina, Sabatina, Narnensis: eaq; XXXV. numerum expleuere. post autem lib. VII. duas tribus additas esse, Pontinam, & Publiciam, & duas item libro IX. Oufentinam, & Falerinam: ut uideatur à se ipso dissentire: nisi si, additas, & adiectas, pro adiectas (ut quidem ego accipio) dictum uelis. Quæ de tribubus diceremus hæc habuimus. Vbi autem scripsimus, Antiquæ Vrbs epigrammata, significauimus: chartarum autem eiusdem libri numerum subiiecimus, ut facilius, quæ uolumus reperiri possint.

Libro 8. Epistola 8.

ADEX Cal. Mart.) Forte, ex ad Cal. Mart. id est, ex Cal. Mar. quod paulo post ostendit: usus est hoc loquendi modo & M. Varro lib. I. de Re rustica. et si libri omnes impressi eo loco de prauati leguntur. ubi enim est, extat ad VII. Idus Feb. extat ad VII. Id. Maij, extat ad III. Id. Sept. extat ad III. Id. Nou. manuscriptum exemplar habet, ex ad VII. Id. Feb. ex ad VII. Id. Maij, ex ad III. Id. Sext. ex ad III. Id. Nou. itaq; legendum est. significat enim, ex eo die, qui dicitur, ad VII. Id. & ex eo die, qui, ad III. similisq; locutione usus est ad Atticum 47. nuntij nobis tristes nec uarij uenerant ex ante diem Non. Iun. quod idem est ac si dixisset,

xisset, ex Nonis Iunijs, ut supra ostendimus. Illud est autem aduertendum, quod ubi in impressis libris legitur, ad III. Cal. ad v. Id. ad III. Non. & similia, plerumque in uetustioribus libris pro ad, legitur, a. d. quæ notæ significant ante diem. quod imperiti descriptores cum ignoraret, pro, a. d. scripserunt, ad.

Libro 8. Epistola 9.

CURIONEM prorsus non mediocriter obiurgatus, hac repulsa se mutauit) Obiurgatus, uidetur hic esse uerbum deponens. quod alibi non memini me legisse. itaque libentius ita legerim, Curionem prorsus non mediocriter obiurgatus, hac repulsa se mutauit. ut una litera scilicet significetur.

Eadem Epistola.

SOLES libenter, ut ego maiorem partem nihil curare) Locum ita interpungendus. & est antiqua locutio, qua etiam usus est epistola ad Patrum libri IX. decimaquinta. Intellexi tamē (inquit) idē, quod his intelligo literis, non existimasse te mihi licere, res has non omnino quidem, sed magnam partem relinquere. & alibi sepius. Cæsar autem initio libri IIII. de bello Gallico, Magnā partem lacte, atque pecore uiuunt. & Lucretius libro III. hec uulnera uitæ. Non minimam partem mortis formidine aluntur.

Ibidem.

AGROS, quos fructuarios habent ciuitates) Ita legitur in duobus libris manuscriptis Ioannis Scalæ. alij, uetustis in codicibus non habent, sed, habet, se legisse dixerunt.

Libro 8. Epistola 11.

NUMERARE TVR) Assentior amicissimo meo, qui legendū putat, numer' daretur subintelligitur autē, hostium in prælio cæsarū. hostibus enim paulo antè lego ex codice Bernardini Massæi, non, ut quidam uolunt, hostijs.

Eadem

Eadem Epistola.

DECREERANT qui inique trāfigi uolebant) Manuscripti libri, quidam deerant; alij, deserant; alij aliter habent. ex tam uariâ lectione adducti sumus, ut, decreerant, legendū crederemus. loci autem sensus hic est. Domitius, & Scipio, cum de Ciceronis supplicationibus trāfigi, molestè, & iniquè ferrent, easque Curionis Tribuni pl. intercessione impediri cuperent: simulatione beneuolentiæ supplicationes Ciceroni decreuerunt, ut ea re Curionem, qui omnibus eorū actionibus acriter aduersari solitus erat, ad intercedendum elicerent. quibus interpellantibus uenustissimè Curio respondit, se eo libentius non intercedere, quod quosdam, qui decernerent, (significabat autem Domitiū, & Scipionem) eo animo esse intelligeret, ut confici minime uellent.

Libro 8. Epistola 52.

VIX HOC erat Pola elocutus) In uetusto codice, qui est Florētiae in Medicea bibliotheca ita legitur, ut impressi uisus. huius lectionis alij quoque meminerunt. sed eam minus integram existimarunt. offensi, ut opinor, in uoce, Pola, quod eā se alibi uidisse non meminerant. est autem ea Seruij accusatoris cognomen; de quo ad Q. fratrem epistola penultima I. libri, his uerbis: Vereor, ne homo teter, & ferus Pola Seruius ad accusationē ueniat. uix igitur (inquit Cælius) hoc elocutus erat Pola, Appiū, scilicet, & Domitiū summis Circēstibus ludis meis lege Scantinia me postulare curare: cū ego eadē lege Appiū Censorum postulauim. ac (ut, quod sentio, liberè dicam) supra quoque ubi legitur, palam Seruium: legendum potius, Polam Seruium, crediderim. sed hoc est cōiecturæ. manuscripti enim libri, quos & Venetijs: & Romæ uidi multos, palam, ut est in impressis, habent omnes; à quibus dissentire non temere debemus.

Eadem

Eadem Epistola.

COEPI facellum, in domo quod est, ab eo petere) Censorum erat curare, ut sacella nō in domo cuiusquam essent, sed populo paterent. itaque Linius libro XL. ubi loquitur de Lepido & Fulvio Censoribus, Complura (inquit) sacella, publicaque sacra occupata à priuatis, ut paterent, essentq; populo, curarunt. Caelius autem, ut ostenderet Appium Censorem officio suo deesse, petere cœpit ab eo, ut facellum in domo priuata ne relinqueretur: cuius rei causa Appij, qui Censor erat, esse debuerat. sed libentius intellexerim de sacello, quod ipse Appius occupasset: ex quo grauior ei concitata esset inuidia, occupatis rebus à Censore, quas Censor ab alijs occupatas populo restituitur deberet.

Libro 8. Epistola 13.

STOMACHO est scilicet Pompeius Magnus) Libentius legerem, Stomacho est Magnus, ut duæ illæ dictiones, scilicet Pompeius, inducantur, tanquam inanes, & superuacaneæ. nō à Cælio, sed ab imperito scriptæ: qui cum inter legendū in eam uocem, Magnus, incidisset, existimauit eam obscuriorē fore, nisi alijs ipse uerbis illustrasset. supra scripsit, scilicet Pompeius. postea qui librum exscriperunt, imperiti, ut id genus hominū esse solet, neq; quod adulteri num fuit, agnoscentes, in contextum glossema receperunt.

Libro 8. Epistola 14.

DE AGRİ modo, de ære alieno) Libentius ita lego, quam ut alij uolūt, de agris modo. forte autē id fieri uolebat Appius, quod maiorū memoria uoluerāt C. Licinius, & L. Sestius Tribuni p. qui leges promulgarunt, unam de ære alieno, ut deducto de capite quod usuris pernumeratum esset, id, quod super esset, triennio æquis portionibus persolueret

ueretur: alteram de modo agrorum, nequis plus XL. iugerum agri possideret.

Libro 8. Epistola 15.

QUANTVM ipse catenatus) Legit amicissimus meus, quam u. Psecade natus: ut significetur Bellienus uerna: Psecas enim ancilla est: uernas autem eos esse, qui ancillis nascantur, nemo nescit. itaque dixit: si Bellienus ancilla natus Domitium comprehendere, & strangulare non dubitauit: quid Cæsari, qui est Venere prognatus, in uestro Domitio faciendū fuit? Hæc amicissimi hominis lectio, non dubito, quin à doctis probetur: cum & sensum habeat optimum, & à uetusto codice parum, ac penè nihil discrepet. De Psecade meminerunt Iuuenalis satyra VI. & Ouidius metamorphoseon lib. IIII. cum hæc iam scripsissem, codex est allatus ad me per antiquus, in quo ita scriptum erat, quantum ipsecadenatus.

Libro 9. Epistola 2.

CANINIUS idem tuus, & idem noster) Ita in quibusdam exemplaribus antiquis: in alijs autem, Caninius idem, & idē noster. priorē lectionem non immutauimus, quod etiā alibi eodem loquendi modo Ciceronem esse usum animaduertimus, ut de diuinatione lib. II. M. Marcellus idem imperator, idem augur optimus.

Libro 9. Epistola 5.

CONSILII nostri, ne si eos quidē, qui idsecuti non sunt, nō poeniteret, nobis p. p.) Vetusti codices sic habent omnes: tantum in eo differunt, quod, ubi nos, ne si scripsimus, habent, nisi. Quam uocem nō temerè immutauimus: qui enim aliter fuisset absurdissimus, is nunc, ut mihi quidē uidetur, aptissimus est sensus, quem pluribus uerbis ostēdimus: ut si quis cum probabit, (probabit autem, nisi fallor,

quicunq; rectè iudicat) acceptam referat huius loci emendationem diligentia, atque iudicio Hieronymi Ferrarij, præstantissimi iuuenis, qui restituendæ antiquitatis studio quodam adductus incredibili, quotidie ferè præclarum aliquid in literis à se aut animaduersum, aut excogitatum, utrò ad me defert, ut id aliquando meis typis in communem studiosorum utilitatem diuulgetur. sed ad rem. Cõsilij (inquit) nostri, quòd & Pompeiũ in bellum secuti simus, & eo in Pharsalia superato, victori nos crediderimus: ne tum quidem nobis penitendum putarem, si eos, qui minus id secuti sunt, nõ poeniteret. Significat enim, qui secus fecerint, eos iam poenituisse. quos si non poeniteret, ego tamen (inquit) nobis poenitendum non putarem.

Libro 9. Epistola 12.

MVNVS CVLVM mittere uolui) Verbum, uolui, uetustis in libris alij negant esse. nos inuenimus in antiquissimo codice Vincentij Ricij, & in eo, quæ habet Paul. Botus, & in alijs, quos Romæ cum impræsis contulimus.

Libro 9. Epistola 13.

INTELLEXI pergratã tibi esse curã meã ualeitudinis tuæ) Hunc locũ ex libris manuscriptis restituumus.

Libro 9. Epistola 16.

FACETE dictorum offensionem) Florentini uocem offensionem, in codicibus uetustis esse negant, quam nos in septem legimus. itaq; nihil immutamus. illi ex ingenio reposuerant, samã dixit autem, effugere dictorum offensionem, pro effugere dicta, in quæ imprudentes incurrimus, & offendimus.

Eadem Epistola.

ILLOS apud me declamitare, me apud illos coenitare) Ita legitur in antiquissimo codice Vincentij Ricij: ut iam existi

existimandum non sit, locum ex ingenio suppletum fuisse, ut nonnulli se credere dixerunt.

Eadem Epistola.

TV AVTEM quod mihi bonam copiam iures, nihil est) Hieronymus Ferrarius, iuuenis subtilissimi iudicij, legendum arbitratur, bonam copiam iures hoc sensu: nõ est, quod te mihi semper præsto fore, tuiq; bonam copiam facturũ esse iures. ut respexerit ad id, quod M. Varro scribit lib. v. I. de Lingua Latina: Debitor nonnulli pro pecunia quã debebant, operas in seruitutem dabant, dum soluerent. id Sylla dictator sustulit: uoluitq; ut ij bonã copiam iurarent, id est, ut sui facultatẽ creditoribus semper esse facturos iuramento promitterent.

Ibidem.

ÆSTIMATIONEM te aliquã putes accipere:)

Allusit ad estimationem possessionũ, quam Cæsar per arbitros debitorum causa fieri uoluerat, ut ij creditoribus facilius satisfaceret. qua de re initio libri 11. I. de bellis ciuilibus, his uerbis. Cum fides tota Italia esset angustiõr, neq; creditæ pecuniæ solueretur, constituit, ut arbitri darentur: per eos fierent estimationes possessionũ, & rerum, quãti quæq; earum ante bellum fuissent, atq; eæ creditoribus traderentur. hoc & ad timorem nouarum tabularum tollendum, minuendumq; qui ferè bella, & ciuiles dissensiones sequi consueuit, & ad debitorum tuẽdam existimationem esse aptissimum existimauit. Suetonius etiam in Cæsare, De pecuniis (inquit) mutuis disiecta nouarum tabularũ expectatone, quæ crebro mouebatur, decreuit tãdem ut debitores creditoribus satisfacerent per estimationem possessionũ, quãti quasque ante ciuile bellum cõparassent, deducta summa æris alieni, si quid usuræ nomine numeratũ aut perscriptum fuisset. qua cõditiõne quarta pars ferè

debiti deperibat. Cum igitur Papius ex eo Caesaris decreto magna à debitoribus plagā accepisset, æstimationis eorum possessionibus, non quanti venire tunc possent, sed quanti ante civile bellū fuissent: iocans, ut solet, Cicero, Ne credas, inquit, cum me hospitio recipias, æstimationē te aliquam accepturum. & dixit, æstimationem aliquā, tanquā si, magnum aliquod damnū, dixisset. Papius enim æstimationes, id est prædia per arbitros iniquē æstimata à debitoribus accipiens, crediti iacturā non minimam fecerat. deinde sequitur, Etiā hæc leuior est plaga ab amico, quā à debitore, hoc est, & tamen, quōd ab amico bona tua comedantur, non id tibi æquē graue esse debet, atque illud est, quod debitorū causa deperdis: à quibus possessiones, quanti vendere nunquam poteris, accipiendæ tibi sunt.

Libro 9. Epistola 17.

NON MODO ME) Codices omnes uetusti hanc lectionem habent, quam, ut incorruptam, secuti sumus. qui autem ea sunt offensi, ex ingenio particulam, non, interiecerunt. uide quæ diximus in illum locū epistolæ penultimæ libri I. Non modo præmijs, sed ne periculis quidem.

Libro 9. Epistola 18.

ÆSTIMATIONES tuas uendere non potes) Hunc locum qui rectē interpretaretur, neminem uideo fuisse. significat autem possessiones per æstimationem à debitoribus acceptas, & quemadmodū supra, posuit æstimationes pro rebus æstimatis.

Libro 9. Epistola 20.

NEC TAMEN ad hanc insolentiam) Cur alij mendum esse in uoce, insolentiam, existimarint, nō uideo: insolentia enim pro nimijs sumptibus, qui s. fiebant in cœnas, accepit: à quibus se alienum esse dicit: lautitiam tantum querere.

querere. quod etiam supra, Epistola huius libri xvi. his uerbis ostēdit: Nec tamē eas cœnas quero, ut magna reliquæ fiant. quod erit, magnificum sit, & lautum. insolentiam eodem sensu posuit Philippica Ix. magnificē enim (inquit) Ser. Sulpitius maiorum continentiam diligebat, huius seculi insolentiam uituperabat. & in oratione pro Sex. Roscio, Qui in sua re fuisset egentissimus, erat, ut sit, insolens in aliena.

Eadem Epistola.

CUM IN sumptus habebas) Vetusiorū codicum hæc est lectio: quam Florentini etiam receperūt, licet eam (ut ipsi dixerūt) mendosam suspicati. mihi ea uel maxime probatur, ut desiderari nihil credam. dixit autem cum in sumptus habebas, pro eo quod dicimus, cum ad sumptus copiam suppetebant, cum pro sumptibus facultates erant, cū erat tibi quod esset in sumptus satis: sic enim hoc loco in sumptus, id est, pro sumptibus, dixit, quemadmodum etiam ad Atticum epistola v. libri viii. Tironem Curio commendat, ut ei, si quid opus erit, in sumptū erogat. Epistola etiā, quæ sequitur, eodem libro: sed enim (inquit) uideo in sumptum ab alijs mutuatum. & ad eundem libro xv. uelim cures, ut permuetur Athenas, quod sit in annuū sumptum. imitatur igitur lautitiam tuam, inquit, illam ueterem, cum habebas in sumptum, etsi nunc quidem plura prædia tibi sunt. quæ s. a debitoribus pro pecunia, quam credideras, inuitus accepisti, æstimata ex edicto Caesaris quanti quæque ante civile bellū iuissent: hæc enim quasi per iocum dicta sunt, ut irrideatur Pætus, qui nō habeat in sumptus, ut antea: cum ei possessiones multo, quā antea, plures sint.

Eadem Epistola.

EX AREIS) Sunt qui legant, & artis. quorum sen-

tentia non admodum mihi probatur: particula enim, & inanis, atq; otiosa uidetur esse.

Libro 9. Epistola 12.

PER VIM Violat) Antiqui, uiolauit uirginē, pro, uitiauit: & cum muliere fuit, pro, concubuit, modeste dicebant. autor M. Varro lib. v. de Lingua Latina.

Eadem Epistola.

PENICVLVS) In omnibus ferē manuscriptis libri ita legitur. cuncti tamē impressi, penicillus, habent: quā lectiōnē ab ijs repositam existimo, qui, quid peniculus significaret, non intellexerunt. quæ quidē uox à S. x. Pompeio lib. x. i. i. i. bis exponitur. Peniculi (inquit) spongæ longæ propter similitudinē caudarum appellatæ: penes enim uocabatur caudæ. & inferius. Penem caudā uocabant. hinc peniculos dicimus, quibus calceamenta terguntur. ex quo uel maximē uersti codicis lectio comprobatur: eundem enim sensum S. Pompeius isdē uerbis, quibus Cicero, complexus est. Plautus quoq; in Menæchmis, actu i. iuuetus (inquit sub persona parafiti) nomen fecit Peniculo mihi, ideo quia mēsam, quādo edo, detergeo: ut eius uocis significatio obscura iā esse non possit. hūc autē locū ingeniosissimi, atq; eruditissimo iuueni Hierony. Ferrario debemus.

Libro 9. Epistola penultima.

NUNC ADES ad imperandū, uel ad parēdum potius: sic enim antiqui loquebantur.) Difficilis locus: qui me diu ualde torfit. interpretes enim omnes, alij eū, ut scopulū, cuitarunt: alij, dum uideri uolūt intelligere quod minus omniū intelligūt, ineptiarum nescio quid attulerunt, quod rideri magis, quam refelli debeat. comperi igitur, locutionem esse ueterē, & antiquis usitatam: licet eius non multa habeamus exempla: quibus enim in scriptis ueteres

illi

illi dicendi modi frequentius potuissent deprehendi, ea ferē mē omnia perierūt. itaq; ex unius Salustij uerbis locus hic ad Pætum exponitur. facile enim colligitur, antiquos, ad imperādum, passiue dicere solitos, ut etiam Cicero ipse exponit. sed ponamus Salustij uerba, quæ sunt in Iugurthino: Iugurtha (inquit) ubi armis, uirisq;, & pecunia spoliatus est: dum ipse ad imperādum Tisdrum uocaretur, rursus coepit flectere animum suum, & ex mala conscientia digna timere. ad imperādum, dixit, id est ad parēdum, & ad imperata faciēda: quemadmodum Cicero, ades ad imperādum, pro, ades, ut ego tibi imperem.

Libro 9. Epistola ultima.

ET GEMITVM etiā in risus maximos transfero) Hunc locum alij ita, ut nos, iam antē emendarūt. sed interpunctis aliter illi distinxerant, ut sensum planē alium efficerent. nos Ciceronem credimus hoc dicere. in cōuiuio cum patriam satis luxi, à modestia & gemitu uel maximam ad hilaritatem, maximosq; risus me conuerto.

Eadem epistola.

ILLE BARO) Baro mulier fuit philosophiæ dedit a, ut scribit Suidas. ex eo philosophos, qui stolidiores essent, nō philosophos, quod eo nomine uiderēt indigni. sed Barones uocabāt, ut quasi muliercula per cōieptū appellaretur

Libro 10. Epistola 1.

DE MEDIO cursu) Ex ueteri codice ita emēdauimus, sic autē locutus est in fine libri I. I. de officiis, eadem de re loquens. si ipse (inquit) uenissem Athenas: quod quidem esset factum, nisi me de medio cursu clara uoce patria reuocasset. item ad M. Brutum epistola, cuius initium est, Messalam habes. itaq; in medio Achaico cursu, cum Ete-

SCHOLIA

Libro 10. Epistola 9.

VICTORIAM pararemus) Hæc lectio cū et in libro manuscripto Vincetij Riccij sit, (ut omittā alios) & sensu nō careat. nō uideo, cur quicquā immutetur. alij uocē. pararemus, improbāt, et partiremus, ex ingenio legūt. sed, ut quiuis intelligere potest, rationibus nūūtur parū firmis.

Libro 10. Epistola 12.

TVA dignitas affert) Antea legebatur, afferrat. nos, affert ex uetusto codice, quem habet amicus meus Ioannes Scala, uir & humanitatis, & eruditionis propè singularis. est autē sensus. ita mihi detur te uictorē completi Rep. recuperata, ut mihi magnam lætitiæ partem tua dignitas affert. uerbum completar, qui crediderunt esse. indicatui modi: uocem, affert, ut ipsi putabant, emendarunt, ut ego existimo deprauarunt.

Eadem Epistola.

BREUIA, fugacia, caduca existima) In uoce fugacia, uetusti codices uariāt. alij, fugatia: alij, fugato, habēt. ego, etsi uulgata lectio sensu non caret, tamen libentius legerē, fucata: ut trallatio sit à mulieribus, quarū sæpe nitor non naturalis. sed fucatus est. hæc (inquit) fucata existima, quoniam uerum splendorem non habent, sed collecta sunt inanisimis splendoris insignibus.

Libro 10. Epistola 17.

OBSIDE fide) Sic in omnibus uetustis exemplaribus, & dixit, fide, pro fidei, generandi casu, quemadmodum etiā Salustius in Iugurtha decima parte die reliqua, pro diei. id quod Gellius adnotauit: qui etiā C. Casarem, huius die, & huius specie, dicendum putasse tradit.

Ibidem.

DE tribus fratribus Segauiano probauit.) Ita legitur in

IN EPIST. FAM.

in omnibus libris manuscriptis. fortè melius, S. Gauiano, ut significetur Sextus Atilius Gauianus, de quo in oratione pro Sextio, sensus erit: In eare (ut scilicet Lepidus Apellam ad me mitteret) studium mihi suum Gellius probauit: de tribus autem fratribus, (quidpiam significat nobis minus notum, cuiusmodi in epistolis ad Atticum scriptis multa sunt) Sexto Gauiano.

Libro 10. Epistola 19.

GRAVISSIMAE, & maxime fortissimi animi, summique consilij) Sic habent omnes impressi libri. nos in nostro ita legi, & interpungi uoluimus: grauissimæ, & maxime, fortissimi animi, summique consilij: ut animi maximæ res sint, consilij grauissimæ.

Libro 10. Epistola 23.

ELAPSUS sum his) Dictio, his, cum oleret mendum: scripsi ad amicissimum meum, ut is mihi, de ea quid sentiret, exponeret. rescripsit, corruptam se iam pridem iudicasse: nuper autem rarissime uirtutis, & summæ nobilitatis hominem, Benedictum Accoltum, Rauennæ Cardinalem, quem ego honoris amplitudinisq; causa nomino, cum has Ciceronis epistolas succisuius temporibus legendo percurreret, eam emendasse, nempe sic, Elapsus sum bis: ut se dicat Plancus periculum bis effugisse: semel, cum ad Lepidum non accessit, neque se unquam cum eo uoluit coniungere: quod si fecisset, ipse cum uniuerso exercitu in Antonij potestatem Lepido prodente deuenisset: iterum, cum audito Lepidi Antonique aduentu, celeriter se recepit.

Libro 10. Epistola 30.

AMPLIUS passus quingentos.) Passuum numerū, quem alij manuscriptus in libris se non uidisse dixerunt, cōperimus in codice perantiquo Vincetij Riccij, iuuenis optimis

optimis & literis, & moribus ornatissimi.

Libro 10. Epistola 31.

QVANTAS habuerim contentiones) Antea, con-
tiones nos, contentiones, emendauimus ex uetusto codice
Pauli Boti, & ex epistola sequenti, in qua idem Pollio ita
scribit: Nec uero minus Lepidus urfit me & suis, & An-
tonij literis, ut legionem trigessimam mitterem sibi.

Eadem Epistola.

QVAE RES quanti aestimem, si unquam licuerit
uiuere in otio, experieris.) Ita legunt Florentini, omni-
no cum uetustis codicibus: sed locutio est inconsequens, &
parum Latina: quam restituere non difficile est: nam si
duae illae syllabae, quae res, iungantur, & locus aliter inter-
pungatur: nihil erit, quod reprehendas. sic igitur in nostro
libro imprimi uolumus. queres, quanti aestimem. si un-
quam licuerit uiuere in otio, experieris.

Libro 10. Epistola 32.

DUXIT se à Gadibus) Locutio quibusdam uidetur du-
rior: qua tamen & Terentius in Hecira usus est, Vxor (in-
quit) ubi me ad filiam ire sensit, se duxit foras: & Plautus
in Aulularia cum dixit, Ego me deorsum duco de arbore.

Eadem Epistola.

SEX. Varro Procos.) Historia mihi quidem ignota.
& ut dicam quod sentio, mendam subesse crediderim: nam
etiam codicem habeo uetustissimum, in quo haec uerba non
leguntur.

Ibidem.

CIVIS Romanus sum) Cum mihi Hieronymus Fer-
rarius Corrigiensis hunc locum se habere suspectum dixis-
set: & ut ueteres codices inspiceremus, rogasset: collatis
cum impressa lectione manuscriptis libris, dictionem, na-
tus, ita ut ipse existimauerat, abundare comperimus. quo
factum

factum est, ut eam de nostro expungere ne dubitarem. hanc
autem coniecturam ea ratione Ferrarius faciebat; quod
Ciceronem VII. in Verrem libro ita locutum esse memi-
nisset. Ceruices (inquit) in carcere frangebantur indignis-
sime ciuium Romanorum, ut etiam illa uox, & illa im-
ploratio, ciuis Romanus sum, quae saepe multis in ultimis
terris opem inter barbaros, & salutem tulit, ea mortem
illis acerbiolem, & supplicium maturius ferret. & infra
eodem libro, Nulla uox audiebatur, nisi haec, Ciuis Ro-
manus sum, & item paulò post sepiissime: ut sibi quisque
legendo facile reperiet.

Ibidem.

DENARIOS quingenos) Nimia uidetur summa:
itaque ex uetusto codice Vincentij Ricci, denarios quin-
quagenos, emendauit.

Libro 10. Epistola 33.

NON maior tamen, quam Planco fuit) Hoc dicit.
sanè mecum iniquissime agatur, si propter amicitiam, quae
mihi cum Antonio fuit, aurius quicquam homines de me
suspiciunt: cum eundem Antonium non minus, quam
ego, dilexerit Planco: cui tamen exercitum credidistis, ut
cum Antonio, reliquisque bonarum partium inimicis bel-
lum gerat. scripsit autem hoc cum indignatione quadam,
grauiter ferens, inimicum suum melius erga Rempub. ani-
matum existimari. inimicitias autem inter Asinium, &
Plancum fuisse, cum alij tum Plinius in praefatione libro-
rum suorum ad Vespasianum ostendit.

Eadem Epistola.

HABERE equitum) Sic omnes libri manuscripti.
forte legendum sit, habere equitatum, ut subaudiatur, quem
antè habuerat. equitem enim in pugna nullam amiserat

Antonius

Antonius. nam etiam epistola huius libri ultima, Equitatum, scribit Lepidus, habet bene magnum: nam omnis ex praelio integer discessit. sæpe autem, à librarijs in scribendo syllabam fuisse omissam, animaduertimus.

Eadem Epistola.

P. VAGIENI) Hanc lectionem in calce operis olim adnotaueram, è coniectura tantum, uetustis libris nihil adiuuantibus: postea in antiquo exemplari, quod Bernardinus Maffæus habet, eam inueni.

Libro 10. Epistola penultima.

IMPERATOR iterum,) In codice Vincētij Riccij, & in alijs legitur, Imperator ter. id est tertium: quomodo etiam dicebatur, Consul tertium. sed siue, iterum, siue, tertium, legas: mihi tamen de loci integritate certum non est. nam quod alij dicunt, in titulis, & monumentis solitos fuisse ueteres notare, quoties à militibus ob rem bene gestam imperatores essent appellati: sanè id assentior: sed factum esse antequam Augustus Remp. opprimeret, nondum comperi.

Eadem Epistola.

IN ciuibus consruandis) Potius ita lego, quam, obseruandis. nostram lectionem habet liber manuscriptus Bernardini Maffei.

Ibidem.

IIII. Calen. Iunij, à ponte Argenteo) Vitiosi sunt hoc loco manuscripti libri: sed boni tamen aliquid habent singuli. in tribus uetustissimis legitur, IIII. Calen. à ponte Argenteo: in eo, de quo mihi Vincentius Riccius com-
modauit, qui & ipse perantiquus est, III. Calen. Iunij, itaque in nostro libro, IIII. Calen. Iunij, scribere non dubitauit: ut sit dies, quo se cum Antonio coniunxit. libro enim x. epistola, cuius initium est, Nunquam mehercule,

ita

ita scribit Plancus. Lepidus desperato aduentu meo se cum Antonio coniunxit ad IIII. Cal. Iun. hanc autem epistolam, post eam, quæ sequitur, scriptam esse, nemo non uidet.

Libro 10. Epistola ultima.

xxx.) Lineam, quam super numerum diximus. olim ab aliquo fuisse omissam credimus, qui, ea quæti esset, ignoraret: nã in codice Vincētij Riccij scriptum est, xxx. quomodo autem nos scripsimus, triginta millia, significatur.

Eadem Epistola.

MEMINI autem) Sic, opinor, melius, quam, ut antea, memini enim. quò enim spectabat uox illa, enim? mihi certè cum superioribus coherere posse non uidetur. itaque ea deleta, reposui, autem, motus auctoritate uetustissimi codicis, quem habet Vincentius Riccius, in quo, autem, pro enim, scriptum est. quanquam præcedens dictio mendam habet. non enim, memini, sed maximè, in eo libro legitur. sed nullus est tam antiquus codex, qui non multis locis corruptus tamen sit. itaq; uno, aut etiam altero manuscripto libro qui se putant ueteres scriptores posse restituere, meo iudicio falluntur. uetustis exemplaribus ad eam rem plurimis opus est. quæ licet inquinata sint: tamè ex singulis boni aliquid exerpentes, usu sæpe uenire uidemus, ut ex multis libris, qui mali sint, bonus tamen liber efficiatur unus.

Libro 11. Epistola 10.

MALLE me tuum iudicium) Referuntur hæc ad id, quod dixit, exploratum habes. totum autem hunc locum ex codice Pauli Boti, & Vincentij Riccij emendauimus.

Libro 11. Epistola 27.

QUID defuit nostræ familiaritati in maximis rebus? quoniam modo me gererem aduersus Casarem, usus tuo consilio sum) Distinguo sic, quid defuit nostræ familiaritati?

ritati?

ritati? in maximis rebus quoniam modo me gererem aduersus Casarem, usus tuo consilio sum.

Libro 11. Epistola penultima.

PATRIAM amicitiae preponendam) Nihil multo: & si alij ex antiquis codicibus legant, patriae amicitiam preponendam: sunt enim aliquot manuscripti libri, & ij peruersi, qui cum impressa lectione consentiant.

Eadem Epistola.

DIGNISSIMO Casare) Ita lego ex libro Ioannis Scalae manuscripto. sensus hic est. munus illud & eius hominis, qui mihi amicissimus fuit, memoriae praestare debui: & ei adolescenti, qui optima spei est, ac Casare dignissimus, negare non potui. in quibusdam antiquis exemplaribus legitur, Casari reperenti. quod nostram lectionem magis uidetur confirmare.

Libro 12. Epistola 1.

ITA compressum est) Antea, compressa est, in libris omnibus impressis. quam lectionem alij sequi maluerunt, quam nostram. nos, compressum, ut est in codice Vincentij Riccij, rectius, quam compressa, legi putauimus: ut reseretur ad uerbū, manabat: antitheta enim sunt comprimere & manare: quibus etiam usus est libro ad Atticū I. oratione illam ita compressam, ut nunquam emanaturam putarem.

Libro 12. Epistola 2.

AD QVEM paratus) Codex antiquus Vincentij Riccij, ad quam apparatus. forte, ad quam paratus: ut subintelligatur, eadem.

Libro 12. Epistola 13.

NON subit., nec inconuenientia) Ita legitur in libro manuscripto Bernardini Maffei, Ioanis Scalae, Pauli Boti. quod ideo dicimus, ne quis credit in omnibus uetustis codici

codicibus legi, cōuenientia, ut Florentini in lib. suarū explicationū tradiderunt. Vincentij Riccij codex habet, disconuenientia. qua uoce Horatius quoque usus est epistola 1. libri 1. Aestuat, & uita disconuenit ordine toto. itaque si quis, incōuenientia, nō probat: disconuenientia, poterit legere.

Eadem Epistola.

CVI Lucilius praerat) Appianus hunc appellat Lucium Figulum, quod cum ita sit, & cum Figulos non è Lucilia gente, sed potius è Nigidia fuisse compererim: libentius legerim, Lucius, quā Lucilius: nam etiā in uetusto codice Bernardini Maffei, nō Lucilius, sed, Lucius, legitur.

Ibidem.

CASTRA habet posita (Ἰαλῶς) E ueteri libro Pauli Boti sic emendauimus, figura Graeca in aduerbijs in loco, ut κορυθαλλος κορυθαλλοῖς, πορθαλινός πορθαλινοῖς, φάληρον φάληροῖς, φρεάρροι φρεάρροῖς.

Ibidem.

ACROMANI Iacride) Vetus codices alij aliter habent. sunt qui legendum credant, à Crommyu Acride. alij, Acamantide. quae mihi lectio magis probatur, si modo, ut ijdem dixerunt, in antiquo libro scriptum est, Acamantide. de quo promontorio Plinius, & Strabo.

Libro 12. Epistola 14.

QVAM re uera facere eos inueni quod uero aliquid de his scripsi.) Totum hoc non erat in impressis, praeterquam in uno, quem Robertus Stephanus Typographus Parisiensis diligentissimus ediderat. quem ego secutus, omnes illas uoces addidi septimum abhinc annum. eas nunc in uetusto codice Vincentij Riccij esse uideo.

Libro 12. Epistola 17.

IN ISTA solitudine) Solitudine potius, quam solitudine, è

dine, è tribus antiquis libris, & è sensu legendum putauit. dixit enim, solitudine, pro summo otio: quod apertius sequenti epistola. Etsi (inquit) periniquo patiebar anime te à me digredi: tamen eo tempore me consolabar, quòd & in summum otium te ire arbitrabar, & ab impendentibus magnis negotijs discedere.

Libro 12. Epistola 22.

COLLEGA nostro Vetus codices nonnulli habent, nostro: quos alij secuti sunt: qui quidem non uideo qua ratione ducti id fecerint: fecisse tamen arbitror non temerè. sed cum in libris itè manuscriptis, collega nostro, legatur: (habet autè unum ex antiquis exemplaribus, in quibus ita scriptum sit, Bernardinus Maffeus) Antonium autè Cicero nis in Auguratu collegam fuisse, notissimum sit: priorem lectionem conseruauit, quam eo minus arbitror immutandam, quòd & ad Atticum scribens, epistola penultima libri x. collegam suum appellat Antonium: inquit enim, Misit puerum, se ad me uenire: hoc quidè melius, quam collega noster Antonius, cuius inter lectores lectica mimica portatur. & Philippica II. sume diem: uide, qui te inauguret: collegam sumus.

Libro 12. Epistola 23.

QUAM turbo deiecerat) Vide Dionem libro xxxviii. pagina xviii. item libro xlv. pagina cvi. & Iulium Obsequentem in libro de prodigijs.

Eadem Epistola.

QUOD DAM græcum tempus seruitutis) Suspicio in uoce, græcum, esse mendum, neque tamen excogitare quicquam ipse potui, quòd pro ea reponendum uideretur. Vbal dini autem Bardinelli, hominis acutissimi, & scientiarum laude præstantissimi, cõiecturam etiam atq; etiam probocum enim percommodum uidetur habere sensum, tum à ueteri

ueteri scriptura non admodum recedit. nam cum in libris quibusdam antiquis, pro græcum, scriptum sit, cecum, ipse, nihil ferè præter unam literam immutans, legendum putat, necum, id est necessarium, cecum autem in antiquo libro Vincentij Riccij scriptum est.

Libro 13. Epistola 2.

SUBITUM est ei remigrare Calen. Quin.) Calendæ (inquit) Quintiles: quo die domo tua, in quam uenerat, ex eundem est: nimis subitæ sunt, & propius adsunt, quam ut ipse possit operibus, quæ instituit, perfectus suo comodo discedere, sciendum autem est, annuas domorum locationes Calen. Quin. apud ueteres fieri solitas. itaq; epistola III. lib. II. ad Qu. fratrem, domus (inquit) tibi ad Lucum Pisonis Liciniana conducta est: sed, ut spero, paucis mensibus post Cal. Quin. in tuam comigrabis. post Cal. Quin. dixit, id est finito locationis tempore, demigratibus ijs, quibus eam locaueras. Suetonius autè in Tiberio, Senatori (inquit) latum clauum ademit, quem cognouisset sub Cal. Iulij demigrasse in hortos, quo uilius post diem ædes in Urbe conduceret. quòd igitur Euandro, quem statuarium fuisse conijcimus, subitum erat, id est propter breuitatem temporis incommodum remigrare Cal. Quin. ad quam diem opera, quæ multa multis instituisset, absolui non posse intelligebat: quæ moueri loco, & aliò transferri, cum perfecta non essent, comode non poterant: petit à Memmio Tullius, ut ei de habitatione accomodet, ne cogatur Cal. Quin. ut moris erat, remigrare, quòd sine damno facere non posse uidebatur.

Libro 13. Epistola 3.

CUIVS ex filia) Antea, cuius ex familia, in omnibus impressis legebatur. nos septimum abhinc annum, filia, correximus ex oratione pro P. Sestio, in qua C. Albinus filiam

P. Sestio nupsisse traditur. hunc autem locum, aliâq; item multa à nobis restituta, & iam impressa qui sibi postea uendicarint, uideo fuisse. quam ego laudem illis uel ultra cōcesserim, modo ne ydem nostrū librū tertio quoq; uerbo reprehenderent: & quod ex illo sumpsērunt, id se uidiſſi diſſimularent: quodq; magis doleo, Germanis acceptū referre mallent: sed quoniā ab hoc concertationis genere natura semper, nuic etiam ratione abhorreo: de Germanis nihil dicam: qui, ut ueterum libros ediderint multos, & optimè de studioſis meriti sint, certè patri meo nunquam in hoc genere uidebuntur comparandi: hunc autē, qui nos occasione unda: cunq; arrepta perſtringere conatur: ut etia uarias lectiones, quas olim in calcem operis reiecerā, tanquam à me probatas reprehendat: et si de nobis malè existimet, amabimus tamen ut hominem diligentem, & doctum: atq; etiā, si quid opis antiquorū scriptis, quæ depræuata legitur, attulerit, ex instituto nostro gratias agemus.

Libro 13. Epistola 9.

RUPILIUS P. F. Men.) Diximus supra, ciues Romanos à tribu ostendai solitos: quæ quidem tribus plerumq; in antiquis & lapidibus, & libris prima tantum syllaba scripta legitur: itaq; corruptos opinor hîc esse codices, & pro Men. legendū Met. ut intelligatur Metia tribus. sed est quod magis placeat: potius enim ita legi uellē, P. Rupilius P. F. An. ut Aniensis tribus significetur: nam Vincenij Riccij codex habet, P. Rupilius P. F. Fannius. cuius uitij sui hæc origo: quod cum scriptū esset, P. F. An. imperiti ueteres notas nō intelligentes scripserunt, P. Fannius. de tribubus autem multa diximus in VII I. Epistolam VIII. lib.

Libro 13. Epistola 10.

DEINDE ut se corroborauit.) Interpretes uerbi significatum

ficatum non intelligentes, alij aliter exposuerunt. dixit autem, corroborauit, pro, egressus est annos pubertatis, & uir esse cœpit, quemadmodum in oratione pro M. Cælio, Cum is iam se corroborauisset, ac uir inter uiros esset. Et in eadem, non modo hæc ætas, sed etiam iam corroborata, id est, non modo adolescentes, sed etiam uiri. Et supra, eiusdem orationis initio: Eos, qui non, ut Cælij accusator, adolescentes essent, sed uiri, robustiores appellauit. alibi etiam in hanc sententiam eodem uerbo usus est.

Libro 13. Epistola 12.

SED ut hanc addam) Alij aliter. nos sic emendauimus ex uetusto codice Bernardini Maffei.

Libro 13. Epistola 15.

PERUSTVM, etiamnum) Cum antea legeretur, perustum & inanem, nos ex uetustis codicibus, & è sensu olim emendauimus, perustum etiamnum. sed quoniam Vincenij Riccij codex habet, perustum inmani: alij autem, perustum inanem: non absurdè etiam legi possent, perustum, inani gloria uolunt incendere. quod autem dixit, & iam, uide num legi possit, at hi me.

Libro 13. Epistola 17.

QUAM maximus postea commendatione c. a.) et si codices omnes ita scriptum habent: ego tamen legendum crediderim, quam maximus potest, mea commendatione c. a. uel, quam maximus post mea commendatione c. a.

Libro 13. Epistola 21.

IN OMNI genere officij diligendus) Quid, si legatur, in omni genere officij diligentis, id est, diligentissimus? qua ratione etiam dixit in oratione pro M. Cælio, uiro omnis officij diligentissimo. & pro Cluentio, in omnibus officijs retinendis diligentior esse nemo potest, sed hæc

Éyuditorum iudicio permittimus: incerta enim in re affirmare quicquam, & immutare, tum temerarium est, tum periculosum.

Libro 13. Epistola 24.

IS QVE se literis meis) Sic antea in omnibus impressis emendavi ex codice Vincentij Riccij, unisque se literis meis: nam cum iam antè commendarat.

Libro 13. Epistola 37.

PUBLICÈ possidentur) Legem apud Calatinos fuisse crediderim, quæ caueret, ne quicquam publicè, nisi publico nomine, possideretur. Hippig autè bona alieno nomine, ut puta cuiuspiam absentis, uel pupilli, publicè possidebatur.

Lib. 13. Epistola 42.

BYLLIONES) Impressi libri, Bylliones, habebant manuscripti, Bylliones: itaque nihil dubitandum putauimus, quin esset uera lectio, Bylliones: u enim literam pro y scribebant antiqui: & ita in uetustis codicibus persæpe legitur: ut Sulla pro Sylla, murrha pro myrrha, & alia huiusmodi, Bylliones populi sunt supra Epidamnium, quorum meminit Strabo lib. VII. dicti à Byllide, quæ est ciuitas in Illyrico, de qua Stephanus de urbibus.

Libro 9. Epistola 50.

MVLTÀ in illum mea: quòdque maximum est.) Hanc lectionem puriorem, & elegantiorè existimamus, quàm quæ antea in omnibus impressis habebatur. eam accepimus ex libro manuscripto Vincentij Riccij.

Libro 9. Epistola 52.

CICERO REGIS.) Opinor hunc Regem aliquem fuisse gentis Martiæ, cuius cognomen fuit Rex: itaq; etià Clodij sororis uir Q. Martius Rex appellatus est, autore Plutarcho in Casaris uita. ad Attic. etià lib. I. Epist. XII.

cum dicit, Ille autem Regis hereditatem spe deuorarat, eum, quem diximus, Q. Martium Regem intelligit.

Lib. 14. Epistola 4.

PRAETEREÀ magnopere nemo cætorum seruorum ea causa est, & c.) Sic antea in libris impressis. ego distinctione tantum locum restituo, ut ita legatur. præterea magnopere nemo. cætorum seruorum ea causa est, ut si res & c. quoniam autem non ita apertus uidetur sensus, pluribus uerbis exponemus. Cicero ueritus amissionem seruorum cum tota re, manumisit eos hac conditione, ut, si per legem Clodiam bonis omnibus priuandus esset, ij suo beneficio liberti essent, si modo id per Clodium licuisset: sin autem lex seruos non adimeret, & ut ad ueterem dominum pertinerent, concederet: seruirent, ut antea, præterquam pauci, quos benemeritos omnino liberatos uellet. dicit autem, cætorum seruorum, intelligens suos: nam ex Terentiæ seruis neminem manumiserat: tantum ijs, eam facturam esse, ut quisque esset meritus, promiserat.

Lib. 14. Epistola 6.

POLLICEM) Antea, Pollucem: nos septimum ab hinc annum emendauimus, Pollicem, ex uetustis codicibus, & lib. XIII. ad Atticum: quo in lib. circa finem ita scribit. Pollex quidem, ut dixerat, ad Idus Sext. ita mihi Lanuij pridie Iduum præsto fuit, sed planè pollex, non index.

Libro 14. Epistola 7.

ID EST Apollini, & Aesculapio) Hoc totū suspicor in margine ab aliquo fuisse scriptum, qui uellet nomen eius Dei ponere, quæ Cicero significat. deinde qui librū exscriperunt, Ciceronis uerba falso existimantes, receperunt in còtextu quod glossematis uice fuit. nihil tamen immutauit, quando manuscripti libri, ut impressum est, omnes habent.

SCHOLIA

Libro 15. Epistola 1.

A TARCONDIMOTO) Sic habent uctusii codices: à quibus non uideo cur hoc in loco dissentiendum sit: praesertim cum & Dion in fine libri xli. & L. Florus initio belli ciuilib inter Caesarem, & Pompeium gesti, Tarcondimotū eum appellent: mendosè enim in Floro, Tarcondimotus, duabus uocibus impressum est, cum in libro manuscripto una sit.

Eadem Epistola.

CONSUEVDINEM) Putat legendum esse Hieronymus Ferrarius, mansuetudinem: quòd etiam in infra libro xv. Epist. l. i. i. Que copijs (dixit) & opibus tenere uix possumus, ea mansuetudine, & continentia teneamus: & ad Atticum libro v. Episto. xviii. socijs incredibilibus uidetur & nostra mansuetudo, & abstinentia.

Libro 15. Epistola 4.

PRAESENTIA, magnitudine, & animi, & consilij) Est haec, ut opinor, huius loci uera lectio: quam ex antiquis exemplaribus accepimus: quibus in omnibus, praesentia, legitur, nò, ut quidam uoluerunt, praestanti, aut praesenti. Quamobrem autem, praestantem, aut praesentem magnitudinem, Latine dici posse crediderint, non uideo. sed hoc argumento, etsi firmissimum est, niti tamen nolumus, una tantum ratione resiliantur, quòd à libris manuscriptis dissentiunt. quorū nos autoritatē in dies magis, magisq; facimus: permulta enim, quae in ijs primo intuitu uideantur absurda: post, ubi diligentius animaduertis, comodiissime dicta reperiuntur: ut hoc in loco, qui statim, uerbum illud, praesentia, quid sibi uellet, aut quò spectaret, non perceperunt, uitiosum credentes immutarunt: est enim ita dictū praesentia, magnitudine, & animi, & consilij, tanquā si dixit

IN EPIST. FAM.

si dixisset, praesenti animo, magno consilio: ut praesentiā animi, magnitudinem consilij esse uoluerit: quemadmodum etiam alibi, praesentem animum sapientem dixit: etsi ubiq; ferè eandem uocem imperiti depr. uerunt, praestantem, nò praesentem, legentes. praesentiam quoque animi dixit in oratione pro Milone & Caesar belli Gallici libro v.

Eadem Epistola.

SACERDOS) Quid sacerdos hic significet, Hircij uerbis ostendemus: sic enim scribit de bello Alexandrino libro l. i. i. Comana, uctusissimum, & sanctissimum in Cappadocia Bellona templum, quod tanta religione colitur, ut sacerdos eius Dea, maiestate, imperio, & potentia secundus à Rege consensu gentis illius habeatur: id hominē nobilissimo Nicomedi Bithynio adiudicauit. Appianus autem in fine Mithridatici, Commagenis (inquit) Archelaum sacerdotem praefecit, quae dignitas habetur regia. Strabo etiam initio libri xli. idem tradit.

Ibidem.

ADOLESCENS & equitatu, & peditatu, & pecunia paratus, & toto, ijs, qui nouari aliquid uolebant) Sunt, quos offendat haec lectio. ac fuit, cum ego quoq; corruptum locum existimarem. nunc de mendo nihil suspicor: dixit enim, & toto, id est, & ca. re, quae summa est: deinde exposuit, totum illud quid sit: ijs, qui nouari aliquid uolebant: à quibus maxime timendum erat, quòd adolescentem uel leuibus rationibus ad bellum possent impellere. adolescens (igitur dixit) & equitatu, & peditatu, & pecunia paratus, & quod summum est, ijs, qui nouari aliquid uolebant. sic etiam ad Atticum, est totum, quid Calend. Mart. futurum sit, pro, est summum, est maximum, in eo sunt omnia, quid Calend. Mart. futurum sit.

Eadem Epistola.

TIBARANI) Fortè, Tibareni, de quibus Plutarchus in Lucullo, & Plinius, ubi Temiscyræ regionis gentes persequitur: nam Tibaranorū mentionē nondum inueni.

Eadem Epistola.

RES, quas Consul in urbe gessisset) In quo ita legatur, uetustum habet codicem magnæ spei adolescens Iosephus Tramezinus. Consul autem, id est Cicero: commemoratur enim quæ pro Ciceronis dignitate & dixerat, & fecerat Cato, quis sit autem is, quem clarissimum, atque optimum uirum appellat, intelligere nondum potui. Cæsarem quidem, ut alij existimant, non arbitror. quem Cicero nunquam optimum uirum uocasset, ad Catonem scribens Cæsaris inimicum, præsertim cum tota ferè epistola eius bene uolentiam quasi aucupari uideatur, quo facilius supplicationem obtineret Catone comprobante.

Eadem Epistola.

CVM hæc te tertia iam epistola ante oppressit,) Alij, ante operis sit, durius omnino, & sensu, ut ego existimo, non admodum probabili. quid enim? adeo longa est hæc epistola, ut opus uideri possit: nam quod illas dictiones, schedam aut literam, epistolarū numero respondere negant: id ego illis concedo: sed referri dico ad illam uocem, epistola: ut quasi Cassium reprehendat, qui schedam, aut literam nondum dederit, cum epistolas iam tres acceperit, legitur autè, ut nos impressimus, cum in alijs libris manuscriptis, tum in eo, quæ habet Vincentius Riccius: qui quidem liber uetustissimus est: ut Græcas dictiones, quæ sunt in uetustis codicibus perquam raro, maiusculis literis scriptas habeat.

Libro 15. Epistola 16.

QVOD uelis ipsa currunt) Corruptus locus: quem sanare

sanare non potuimus, ueterum exemplarium ope deserti: profus enim omnia, quæcunque uidi, cū uulgata lectione consentiunt. Vincentij Ricci codex hoc in loco est deprauatus ab alijs tanè diuersus est: habet enim, quod in his incurrit. Florentini autè in suo libro emendarunt, quod uel ipsi occurrunt. quam lectionem est laudamus ut ingenose excogitatam, nõ tamen sequimur, neque satis ei confidendum credimus, cum à uetustis codicibus, etiam quos ipsi habuerunt, discrepet. nam quod Germanos in suo procurrunt occurrunt, impressisse dicunt: id ego eos fecisse tantummodo coniectura ductos facillè crediderim: nõ enim hic solum, sed in reliquis etiam Ciceronis scriptis multa eos arbitratu suo uideo mutasse.

Libro 15. Epistola 19.

TVA quidem in culina, mea molesta est.) Notissimū est, ex Epicureorum familia Cassium fuisse. itaq; per iocū Cicero dicit eius Philosophiam in culina uersari. quod sequitur, mea molesta est, legit amicissimus meus, mea in palaestra est: ut sit sensus: tua tibi philosophia uoluptatē suppetat, mea mihi curas, & labores. culina enim uoluptatis est, & otij: palaestra molestiæ, & contentionis. in codice Vincentij Ricci pro molesta est, legitur, molestia est.

Libro 15. Epistola 19.

Η Δ Ο Ν Η Ν uerò, & ἀναλγησίαν) Robertus Stephanus Parisiensis, quo ego, secundū patrem meum, in emendandis atq; edendis ueterum scriptis neminè fuisse, aut esse arbitror diligentiozem: hanc uocem, ἀναλγησίαν, ubi legatur, διαξίαν: in suo libro impresserat. quæ uox sensum cū haberet meliorem, quàm uulgata illa prior: ipse item in meo libro septimum abhinc annū eam impressi existimās, Robertū, siquid immutasset, id fecisse codicū antiquorum

SCHOLIA

autoritate testimoniōque adductum. alij postea nō ineptē emendarunt, ἀταπαλίαι: ctsi uetusti codices repugnent, unus tamen Vincentij Riccij liber habet ἀταλίαι.

Eadem Epistola.

HABET damnatos, quos pro illo nobis restituat) Lege Pompeia damnatos Caesar restituerat. eos nunc latēter significat, cū tamen de ijs loqui uideatur, qui ad sectiones faciendas Syllæ mortuo essent surrogandi.

Libro 15. Epistola penultima.

AD AMOREM meum aliquantulum discedens addidisti) Antea legebatur, aliquantum olim. nos cum in libris manuscriptis & aliquantulum olim, & aliquantum olim, legeremus: aliquantulum, emendare non dubitauimus. neq; enim, ut opinor, habere locum hic potest uox illa, olim: cū ex ipsa epistola, Trebonium non multo antē Roma profectum esse, colligatur. atque etiam sensus erit commodior, si aliquantulū, quā si, aliquantum olim, legas: ut ostendatur, Ciceronis amorē erga Trebonium summum, & maximum iam fuisse, cui quamminimum addi potuerit.

Libro 16. Epistola 9.

CASSIOPEN) Antea, Cassoden. nos ex Plinio, & Strabōne Cassiopen restituiimus: ctsi hūc quoq; locum alij sibi uendicauerunt tribus annis postquā nos impresimus.

Libro 16. Epistola 10.

FVERVNT omnino. & ipse) Distinctionem mutauimus, ut legatur, fuerunt. omnino & ipse.

Libro 16. Epistola 24.

ACCURRAM. sed s.) In uetustioribus libris scriptū est, sed si. ego arbitror legendū, sed st. quam silentij notam qui nō agnouere, scripserunt, si. deinde alius cum uideret, si, locū hic habere non posse, fecit, s. id est scilicet. sic etiam

in de

IN EPIST. FAM.

in de Oratore lib. I I. pro, st, scriptū erat, si, quod mendum VI I. abhinc annum sustulimus. in Plauto etiam, ubi legendum est, st, modo si, modo ast, modo at, uulgō legitur. Terentius quoq; in Phormione hac nota usus est: quem locū citat Velius Longus grammaticus.

Eadem Epistola.

SEMAS quid egerint) Alij, sed quod egerint Dolabella procuratores fac ut admoneatur. ego illa uerba, Dolabella procuratores fac ut admoneantur, à se ipsa regi puto, nec aliunde pendere: uerbum enim, admoneantur, ad pecuniam refertur, quam Dolabella Ciceroni debebat: itaq; intulit, appellabis etiam Papiam: quod item creditorum uerbum est. fortē igitur legendum, sciemus, quid egerint: ut omnino à sequentibus discludantur.

Libro 16. Epistola ultima.

QUIBUS alteri Cefenam,) Locus procul dubio corruptus: neq; enim adeo tum ignobilis, aut obscura fuit Cefena, ut tanquam abiecta res nominari debuerit. uetus codex Vincentij Riccij sic habet, quibus gēsa, uel quibus sūtianarum tabernarum fundamenta credas. deliberent eruditi, quomodo sit legendum. Liuius quidem lib. IX. de Censennia meminit oppido non admodum celebri: ut fortasse non ineptē pro, Cefenam, Censenniam, hic legi possit.

PAULI

PAULI MANVTII

SCHOLIA IN EPISTOLAS

AD ATTICVM, AD BRV-

TVM, AD QVINTVM

FRA TREM.

Libro I. Epistola I.

CÆTERA spero prolixa esse, his duntaxat urbanis cōpetitoribus) Puto sensum esse, reliqua spero mihi fore scilia in Consulatu adipiscēdo, si tātummodo competitors habeā, quos supra dixi. & appellat urbanos per ironiam, quasi lautos. eodē sensu, quo Appium epistolarum, quæ familiares dicuntur, lib. III. Te, inquit, hominem non solum sapientem, uerū etiam (ut nunc loquimur) urbanum. prolixa autem dixit, id est facilia, & ampla, ut etiam alibi.

Libro I. Epistola 6.

SATISDARI, amplius abs te nō peti.) Ita lego ex codice Bartholomæi Caualcātis. Itaq; etiā locutus est epistam. lib. XIIII. Siquid satisfandū erit, amplius eo nomine non peti. Et apud iuriconsultos frequens est locutio.

Ibidem.

DECEPISSE) Alij, decidisse. Caualcātis liber manuscriptorus habet, decepisses. sed hoc erratū sæpe in libris uulgatis deprehēdimus: ut in fine dictionis addita sit litera, quæ sequētis dictionis prior est. itaq; uocē, decepisse, quæ in libris est à patre meo impressis, cōseruauī, cū eandē in uetustis codicibus esse animaduertē. quod, inquit, de Tadiano negotio apertē, atq; ingenuē, ipsum te decepisse, & errasse, confiteris: id ego Tadio & gratū, & iucundum esse intellexi.

Libro I. Epistola 9.

TEUCRIS illa) Nō arbitrator hic multa deesse, sed potius

IN EPIST. AD ATTIC.

tius per pauca, aut fortasse etiā nihil, ut, Teucris illa principū epistolæ sit: nam paulo post infert, ut ad prima illa redeam: id est, ad id, quod primū cepi scribere: ut appareat epistolæ primā partē fuisse, in qua de Teucride ageretur.

Eadem Epistola.

LIBERTVM mitto: Tito mādaui.) Verba sunt nō, ut alij putant, Ciceronis, sed Antonij, qui pecuniæ, quam promiserat, Ciceroni numerandæ tēpus differret his uerbis: libertum mitto (subaudi, qui numeret). Tito mandauī (ut scilicet ipse tibi pro me satisfaceret, aut quidpiā huiusmodi). Antonij igitur, quem Teucridem appellat, οὐκ ἔστι hæ sunt, atq; ἀναβολαί: sic enim lego ex libro Bartholomæi Caualcantis, non ἀναβολάς.

Libro I. Epistola 10.

RELEVARITĒ) Refertur ad uocē, grauiorem: neq; sensum arbitrator esse ostendendum, cū omnibus pateat. alij tamen, releuerit: quos secuti non sumus.

Libro I. Epistola 11.

VIDERO hominē. ualde petitur. renauabo operam.) Fortē legendum sit, uideo hominem ualde poenitere: nauabo operam. nam in codice Caualcantis ita scriptum est, ualde petitur ire nauabo.

Libro I. Epistola 13.

NOSTI caluū, ex Nanneianis, illū laudatorē meum) M. Crassum, ut puto, significat, tribus modis eū describēs, primum à caluitio, deinde ex Nanneianis eum appellans, postremò cū dicit, illum laudatorem meum, de cuius oratione erga me honorifica ad te scripserā. epistola enim XI. surrexit, inquit, Crassus, ornatisimeq; de meo Cōsultatu locutus est, ut ita diceret, se, quòd esset senator, quòd ciuis, quòd liber, quòd uiueret, mihi acceptum referre. quoniam uerò

uerò Crassus Syllæ Dictatoris tēporibus ingentes sibi diuitias comparauerat bonis proscriptorum paruo pretio emēdis, Nanneij autē ex ijs suere, qui proscripti sunt, quorum bona à Crasso empta esse uerisimile est, indēq; eū nō mediocriter fuisse ditatū: per iocum appellat eum ex Nanneianis, quasi dicat, Nanneiorū facultatibus ditatum. Nāncios autem Syllæ Dictatore prosriptos, & interemptos fuisse, cognoscitur ex libro Q. Ciceronis, quem ad M. fratrem scripsit de petitione Consulatus.

Eadem Epistola.

CALVVM, & Plautum, & Spongiam) Iudicum cognomina: quos quasi per contemptum nominat: nam, Caluus, & Plautus, & Spongia, cognomina sunt à partibus malē affectis, & à uitis imposita.

Eadem Epistola.

PATRONOTUO, qui Arpinatē aquas cōcupiuit: no sti enim marinas) Sororem Clodij patronum appellat: ea enim amatorum gratia multum poterat, & Clodium saepe non secus ac patronus defendebat: cuius etiam opera Sex. Clodium, in oratione pro Celio scribit, absolutum.

QVI Arpinatē aquas cōcupiuit: quæ me hominē Arpinatē, quem tu d'rides, sibi coniugem optauit. Plutarchus in Cicrone. NOSTI enim marinas: nam ibi saepe ipse stuprum & fecisti, & passus es.

Eadem Epistola.

CVM REX) Q. Martius Rex, cui una è sororibus Clodij nupserat, in testamēto nullā Clodij mentionē fecit. Clodius autem fore sperauerat, ut hæres ab eo relinqueretur.

Eadem Epistola.

CVIVSMODI diuifores haberēt) Nihil muto: nam est hic habere pro habitare: ut etiā apud Plautū in Bacch.

quis

quis ishic habet: & digestorū libro VII. titulo II. quidam Iberius, qui habet post horrea mea. & epistola IX. libri sequētis, uideo iam, quō inuidia transeat, & ubi sit habitura, pro habitatura: cuius uersi significatū qui non intellexerāt, ibi quoq; scripserunt, habitatura: itaq; etiam in libris aliquot manuscriptis corruptē legitur. pro, CVIVSMODI, sunt autem uetera exemplaria, quæ, cuiuimodi, habent. quæ lectio nō est improbanda: nam, cuiuimodi, pro cuiuscuiusmodi, ueteres dixisse, Priscianus scribit lib. III. & in his etiā ad Atticū epistolis libro III. uelim, inquit, omnia quædiligenti sime, cuiuimodi sunt, ad me scribas. cuiusmodi autē pro, qualesquales, si quis accipiat duriuscula uideri poterit locutio: nam cuiusmodi, pro quale ustantius est: ut, cuiusmodi hoc est: cuiusmodi illa fuerūt: & similia. ut autem eadem uox pro qualequale accipiatur, legisse me non memini: in epistolis enim, quæ familiares dicuntur, libro III. ubi scriptum est, cuiusmodi res esset, libri sunt manuscripti, in quibus legatur, cuiuscuiusmodi res esset. quæ uox idem quod cuiuimodi, significat.

Libro I. Epistola 15. In fine.

MOLESTEROGO) Alij, modeeste, nos nihil mutamus: ut moleste referatur ad Atticū legētem: quemadmodū etiam dixit Terētius: quorum opera suo quisq; tempore usus est sine superbia. non enim intelligit sine superbia eos fuisse, qui usi sunt. sed eos, quorum opera quisq; usus est.

Libro I. Epistola 15.

POMPEIUS togulam illam pictam silentio tuetur suam) Ludit in uestē Pompeij triumphalem: qua, illi concessum est, ut certis diebus uteretur, autore Dione libro XXXVI. & Paterculo lib. I. sensus est: Pompeius Rēp. non curat: neq; ijs aduersatur, quibus deberet: uetere gloria

content

contentus est: uerbum contra quenquam facere non uult: togulam illam suam pictam tuetur, suam autem appellat, quod ea delectari uideretur.

Libro 2. Epistola 1.

SICVLIS locum gladiatoribus dare) Siculis meis clientibus locum dare, ubi gladiatores spectare possent: tribulibus enim, & amicis locus ad spectacula dabatur: ut in oratione pro Murena.

Eadem Epistola.

VNUM mihi solum pedem dat) Loci ad sedendum non plus, quam pes est. hoc intellexit Clodius. Cicero autē uertit ad concubitus genus, & noli, inquit, de uno pede sororis queri: licet etiam alterum tollas: nam, Clodium tres sorores suas stuprasset, credebatur.

Eadem Epistola.

QVID uerius) Verius hic posuit pro æquius: ut in oratione pro Murena: negat uerum esse allici beneuolentiam cibo: & Caesar de bello Gallico lib. IIII. neg. uerum esse, qui suos fines tueri nō potuerint, alienos occupare: & Liuius lib. XL. uerius fuisse, Cōsules, quorū prouincia esset, quam se, quid è Repub. esset, decernere: & Horatius epistola VII. Metiri se quēq; suo modulo, ac pede uerum est.

Libro 2. Epistola 3.

ATTILIO) Qui pro Messala absoluēdo prensauerat: erāt enim amicissimi: ut etiā Atilij, qui Ciceroni debebat, prædē fuisse Messalā appareat: sic enim lib. V. de Atiliano nomine scripsi ad Philotimum, ne Messalam appellaret.

Libro 2. Epistola 5.

QUONIAM Nepos proficiscitur, cui nam Auguratus deferatur) Nam Q. Metellus Celer Augur obierat. in eius locum Q. Metellus Nepos surrogari uoluerat. sed cūm is

ROMA

Roma discederet: cui deferatur Auguratus, scire se uelle Cicero dicit. de quo Auguratu adipiscendo etiam Vatinius laborabat: ut est in oratione contra ipsum.

Libro 2. Epistola 6.

VI ad rē, scripsi ad Quæstores urbanos de Q. fratris negotio) Quod Q. Ciceroni Asiā regenti à populo R. debetur, id sibi ille denario, id est Romana pecunia, nō cistophoro, qui numus erat Asiaticus, curari uolebat, uide igitur, inquit Cicero, ecquæ spes sit denarij, an cistophoro contenti esse cogamur. Pōpeianū appellat, quod in Asia magnā pecuniam Pompeius in cistophoro habebat: è qua pecunia Quæstores numerari Quinto uolebant. tantundem ipsi postea Pompeio Romæ in denario numeraturi.

Libro 2. Epistola 7.

IN hominē) Præpositionem, in, existimo esse tollēdam. Ibidem.

ET latoribus, & auspiciibus legis curiatæ) Casari, & Pompeio: Casar enim in primo Consulatu legem tulit de Clodio ad plebem traducendo: Pompeius autem, qui erat Augur, iuxta morem in auspicio fuerat, & seruauerat de cælo, antequam lex ferretur.

Ibidem.

CUIVS Tribunatus ad istorum tempora referatur) Nunc, inquit, Clodio Tribunatum isti dare nolunt: dabūt suo tempore, hoc est, eius opera cūm indigebunt.

Ibidem.

MEGABOCCHVS) Pōpeius: nam in his epistolis à Cicerone diuersis nominibus appellatur: Epicrates, qui teneret omnia: Sampsiceranus, quasi Syriæ dominus: Archibarches, & Hierosolymarius, hæc loca uictorijs adeptus: Megabocchus, magnus in Africa tyrannus. Bocchus enim

i

in Afr

in Africa Mauritaniæ Rex fuerat: Põpeius autem Domitium & Iubam Syllanis temporibus uicerat in Africa.

Libro 2. Epistola 8.

LICET me Sauscium putes esse) Existima, inquit, me esse tardũ & negligentem, æque ac Sauscium: cuius etiam notat inertiam initio epistolæ I. libri V I I. dederã, inquit, L. Sauscio literas: sed, ut philosophi ambulant, has tibi reditum iri putabam prius.

Ibidem.

QVONIAM putas (&c.) Hoc, inquit, tempore non putas diutius mihi esse manendũ in Formiano, ut cratero illo fruar delicato. itaq; Cal. Maijs proficiscemur.

Libro 2. Epistola 9.

NON modo de Cynico consulari, (&c.) Nullam, inquit, non modo mihi, sed ne Lucullo quidem, aut Philippo, aut Hortensio poterit Clodius inuidiam concitare. nam Pompeius, Cæsar, & Crassus cum omnia teneant: quĩ fieri potest, ut ulla nos in inuidia simus spoliati opibus, et illa senatoria potetia: itaq; quod cõtra nos agat, Clodius nõ habebit. Cynicum autem se uocat, quasi Diogenem quendam, scuerũ hominem, minime delicatum, uirtuti modo deditum: illos autẽ, piscinarum Tritones, quod nimium piscinis delectarentur, ut quasi Tritones in aquis uiuere uiderentur.

Ibidem.

CÆCILIAM, (& Didiam) Antea, Celiã: nos, Cæciliã, emẽdauius ex oratione pro domo sua 221. ubi legis Cæciliã, et Didia meminit. quas leges tulerãt Q. Cæcilius Metellus, & T. Didius: uini anno ab V. C. D C L V I. dubitatio nulla relinquatur, quin, Cæciliã, legendum sit: siquidem Metellus non Celiã, sed Cæciliã familiã cognomen est. quod cum ita sit, in oratione pro Murena, ubi in

omni

omnibus impressis libris, Didijs, & Cælijs, legitur, emendo, Didijs, & Cæcilijs.

Libro 2. Epistola 14.

AT comparem basilicã?) At, inquit, basilicã habere me dicam? habeo tribum Aemiliã. quod enim basilicã uillam suã similem esse dixerat: quasi non bona esset comparatio, correxit, & intulit, Aemiliã hic ego habeo tribum, non uillam: quid enim basilicã comparem? in qua sunt homines multo, quã in Aemilia tribu, pauciores. neq; tribum, modo uoluit dicere, sed addidit, Aemiliã, quod ea ceteris tribubus plenior, & amplior esset.

Libro 2. Epistola 17.

ID AFFICITVR) Ita legitur in codice Caualecãtis, & ut opinor, rectẽ: refertur enim ad illud, quod est subina ne in nobis, hoc sensu: quã ambitio in nobis est, ea nunc habet quo delectetur, siquidẽ Pompeij merita in patriã non iam, ut antea uerebar, maiora, quã nostra uideri possũt.

Libro 2. Epistola 19.

MILLIES coactus est dicere eadẽ) Aliter antea in omnibus impressis. nos hunc locũ ex ueteri codice restituius. quẽ etiã Valerius Maximus lib. VI. cap. de libere dictis, & factis, ita, ut nos in nostro libro scripsimus, legisse uideatur.

Libro 2. Epistola 24.

CN. CEPIO BRVTVS) Seruilia Bruti mater fuit. ea fratrem habuit Cepionem, de quo Plutarchus in Catone Vticensi. adoptatum ab eo Brutiũ, & Cepionis cognomen accepisse, crediderim. cur autem hoc loco Cneus prænomen Bruto sit, Philippica autẽ decima Quintus, nescire me cõfiteor. nam Cepionis Seruiliã fratris Plutarchus prænomen non ponit. a quo nõ dubium est, quin prænomen unũ cum nomine, & cognomine Brutus acceperit.

SCHOLIA

Ibidem.

CONSULAREM disertū, uicinum Consuli) Vicinus erat Cicero Cesari Consuli, quod ipse in Palatio, Cesar autem in sacra uia habitabat, quæ secundum radices Palatii à Carinis in Capitolium tendebat. Suetonius in Cesare.

Ibidem.

IVDICIVM postulaturus) Forte, iudiciū, hoc sensu. si damnatus erit Vectius: ut absoluator, iudicium postulabit, id est, ut alios eiusdem facinoris confcios indicare sibi liceat, à iudicibus petet.

Ibidem.

ET CATULO) Forte, & Bibulo: nam Catulus Metello, Afranio Coss. perierat.

Libro 2. Epistola 25.

MORATVS) Libentius legerim, odoratus, uel inodoratus: Varro enim in sermone & familiaritate Pöpeij, qua mente is esset in Ciceronem, odoratus erat: quod alio qui occultum fuisset.

Eadem Epistola.

DE FLACCI Pratura) L. Flaccus post praturā Cicerone Cōsule gestā, Asiā Prætor rexit. inde repetundarum accusatus est à D. Lelio, defensus à Q. Hortensio, & M. Cicerone: Cesare, Bibulo Coss. nūc Hortēsi orationē significat pro Flacco habitā, in qua Cicero se laudatum esse scribit.

Libro 3. Epistola 1.

QUONIAM de prouincia Macedonia lata lex est) Non quod in lege nominatim de Macedonia scriptū esset, sed quod ita scripta lex esset, ut Ciceroni in Macedonia esse liceret. facilius igitur (inquit) consequi me potes, quoniam concessu legis de me lata in Macedonia esse possum. itaque ab Epeiro tua non longè abibis.

Libra

IN EPIST. AD ATTICVM.

Libro 3. Epistola 2.

ANTONIVM) Quem Cicero timebat, propterea quod fuerat in coniuratione Catilinæ, & de uindicta in exilium abierat. Cicero in oratione pro Sylla, & alibi.

Libro 3. Epistola 12.

CAPVT rogationis proponi scribis) Caput rogationis erat, ne quis referret ad senatū de Cicerone restituendo. quod etiam epistola huius libri x v. scribit his uerbis. tute scripsisti ad me, quoddam caput legis Clodium in curiæ poste fixisse, ne referri, neue dici liceret.

Ibidem.

INIMICO Consule des.) Q. Metello Nepote, qui cum Cicerone inimicitias gerebat.

Libro 3. Epistola 17.

APPII questio est) Alij aliter legunt: nos nihil mutamus, & sensum hūc arbitramur esse. fore audiebat Cicero, ut Q. frater post reditū è prouincia repetundarum ab inimicis accusaretur. ideo magis timebat, quod Appius P. Clodij frater, qui tunc Prætor erat, ei questioni præfuturus erat.

Libro 3. Epistola 22.

MILITES) Puto, Pisonis Macedoniae Procos. qui redibant in hiberna. ideo autē ab ijs Cicero non satis se tutū fore putabat, quod Pisonē sibi inimicum esse intelligebat: quo Consule Clodium adiuvante, patria pulsus erat.

Libro 3. Epistola 25.

SI VLLA spes saluti nostræ subesset) alij, salutis, fortasse rectius: sed, cum in ueteri codice scriptum sit, salutis, non sum ausus immutare.

Libro 4. Epistola 1.

QUI casu idem natalis erat & Brundusinae coloniae, & tuæ uicinæ Salutis) Quo die Brundisium ueni, is erat

SCHOLI A

Tulliole natalis: eodemq; die deducta olim colonia Brundisina: itemq; Saluti rēplū, iuxta quod tu habitas, dedicatum: habitabat enim Atticus in colle Quirinali, ut scribit Nepos in eius uita: quo in colle quia Salutis item erat templum, ideo Salutem Cicero Attici uicinam uocat.

Ibidem.

AMVLTI TVDINE (summa) Præpositionē, à, in-
duximus ex libro *Caualcantis*: ut referantur hæ duæ uoces, multitudine summa, ad uerbum, celebrata est, non ad illud, animaduersa.

Ibidem.

SENATVI gratias egimus) Intelligit orationem post reditum habitam in senatu.

Ibidem.

HABVI concionem) uidetur esse oratio, quæ extat post reditum ad Quirites. quod si ita est, præpostere factum est ab ijs, qui eam ante orationem in senatu habitam collocarunt, cum pateat ex hac epistola post fuisse collocandam.

Ibidem.

VNUM prætorem) Appium P. Clodij fratrem.

Ibidem.

DVOSTRIBVNOS) Atilium Serranum, & Numerium Quintium, de quibus in oratione pro Sestio ubi per irrisionem Quintium, Gracchum uocari dicit, quasi strenuum, & nobilem Trib.

Ibidem.

DEDERVNT) Concionem: nemo enim priuatus ad populum loqui poterat, nisi ei à magistratibus curulibus, aut à Tribunis locus daretur. in epist. sequēti, Appius, inquit, (qui tum Prætor erat) concionem dedit Clodio.

Libro

IN EPIST. AD ATTICVM.

Libro 4. Epistola 2.

SVAM Libertatem) Libertatem scripsimus prima litera grandiuscula: ut sensus hic sit. hortatur populum Clodius, ut Libertatis atrium à se in domo Ciceronis extructum dirui ne patiatur.

Eadem Epistola.

CORNICINVS ad suam ueterem fabulam redijt) **Cn. Oppium** significat: nam Cornicen Oppiorum cognomen fuit. ad ueterem autem fabulam ideo dicit, quod etiam antea idem Oppius hunc ipsum generum Calendis Ianuarijs, quo die P. Lentulus Cos. retulit de restitutione Ciceronis, intercedentem suppliciter rogarat, ut desisteret: quod tamen à genero non impetrauit: idq; omnino causæ fuit, serius ut Cicero restitueretur. in oratione post reditum ad Quirites.

Ibidem.

ILLAM porticum) necesse erat, ut redemptores, scilicet Catuli porticum restituere uellent, prius demolirentur: nam in ea porticu, quæ Ciceronis ædibus iuncta erat, itemq; in ipsius Ciceronis ædibus templum Libertatis Clodius edificauerat. quod templum, collegio Pontificum permittente, dirutum est, ut & Catuli porticus, & Ciceronis domus restitueretur.

Ibidem.

NOSTRÆ RATIONES, utilitates meæ) Has duas uoces, **UTILITATES** MEÆ, deleuimus ut glossæ illarum, nostræ rationes.

Libro 4. Epistola 3.

ACIDINOS) significat Manlium, qui Romæ regnū affectasse creditus est: ex quo de Tarpeia rupe præcipitatus, cogitati maleficij pœnas luit. Māliorū autē cognomen

i 4 fuit

fuit Acidinus.

Ibidem.

ANNIANA Milonis domo) Quæ prius C. Annij fuerat, à quo adoptatus est Milo, cum ex eius filia natus esset.

Ibidem.

ADIVVANTE Oppio) Crederem legendum, Appio, qui fuit P. Clodij frater: nam etiam paulò post, Conciones turbulentæ Metelli, temerariæ Appij.

Ibidem.

FAMILIARI tuo) Q. Hortensio, nisi fallor: de quo in epistola ultima libri I. tuus, inquit, familiaris Hortensius quàm plena manu &c.

Ibidem.

DECVIVS constantia, uirtute uerissimæ literæ) Iro nia. quasi dicat, parum ad me uerè de eo scripsisti.

Ibidem.

COMITIA sua) Quibus Aedilitatem periturus erat.

Ibidem.

NISI Milo in campum obnuntiaffet) Cum codice ualcantis ita lego, priore lectione repudiata: quæ ut mihi quidem uidetur, bonum sensum habet nullum: neque enim quisquam erat, qui Miloni obnuntiaret: sed Milo ipse alijs obnuntiabat: comitia enim, quibus Aedilitatē Clodius petebat, prorsus fieri uolebat. præterea si legas, C. Appius, prænomina simul erunt duo, quæ esse nõ possunt. nã quod ad locutionem attinet, obnuntiare in campum: me quidem non offendit: nam etiam uerbo, nuntiare, quandoque ueteres eadem ratione utebantur.

Ibidem.

DEIECTAS copias) Alij, delectas, ego, deiectas, meliore sensu legi puto, quasi afflictas, & infirmas.

Ibid

Ibidem.

ITA QVE ante diem x i. Cal. Ian. in comitium Milo de nocte uenit) Cum significet diem, qui secutus est x i. Cal. Dec. uocem Ian. tollere sum ausus: neque enim, ut cuius facile est uidere, locum hic habere potest. forte autem, cum in antiquo libro ita scriptum esset, x i. Cal. imperitus aliquis, & audax immutauit, & scripsit, x i. Calend. Ian.

Ibidem.

MARCELLVS) Qui & ipse Aedilitatem petebat: tamen stertens, de comitijs parum laborare uidebatur.

Ibidem.

SI SE inter uiam obtulerit) Amicissimus meus, quo ego hætenus neque doctiorem, neque probiorem cognoui quenquam, hunc locum ex ingenio restituit: nam alij longius à uetere scriptura recedunt: quæ quidem hæc est, si sentitur uiam obtulerit. inter uiam autem dicitur, quomodo etiam inter cœnam, & huiusmodi alia.

Lib. 4. Epistola 5.

SCIO te uoluisse, & me. ast nugigeram manum fuisse) Locus corruptissimus, neq; manuscripti codices, quos uimus, perfectè restitunt. quidam habent, at nunc geram manum fuisse. alij, ast num geram manum fuisset. ex quo impressum est in recentioribus libris, ast NVM Germani fuisset: quam lectionem non conuenire cum reliqua epistola, nemo est, quin uideat. supra enim tantum abest, ut dicat se unquam id uoluisse, ut etiam inductum, relictum, proiectum ab optimatibus, habuisse tamen in animo cum ijs in Rep. consentire affirmet. deinde subiungit, VIX aliquando te autore respicui, quæ uerba habent emphasim singula, ad ostendendum nunquam id antea Ciceronem uoluisse, quod nunc salutis suæ causæ uelle incipit. ac sensu fortasse meliore

ita legeretur. Scio te uoluisse, & me adhuc per inhumanum fuisse. infert enim, iam tempus est me ipsum à me amari. porro quid potest esse inhumanius, quam, ut alijs satis fiat, nolle suorum commodorum ullam rationem ducere? quod profectò nihil aliud est, quam se ipsum odisse. incipiamus igitur, inquit, aliquando nos ipsos amare, quod antea non fecimus. in quo nunc demum nimis inhumanum fuisse me sentio. Eruditi locum accuratè considerent, & uetustis cum exemplaribus, si quæ erunt nacti, diligenter conferant. nam nos sine manuscriptis libris affirmare nihil audemus.

Ibidem.

VIA TICVM Crasipes præripit) Cicero post mortè L. Pisonis cognomento Frugi, Tulliolam Furio Crasipedi, Marcellino, & Philippo Coss. collocarat. ei pro dote pecunia erat numerada, ut Ciceroni uaticum non relinquere retur ad obeundam legationè liberam, de qua supra dixit.

Lib. 4. Epistola 6.

NON UT Sauscius, & uestri) Epicurei, qui dolent eius uicem, quòd humanis uoluptatibus priuatus sit. uestri, autem dicit, quòd Epicuream sectam Atticus amabat.

Lib. 4. Epistola 7.

TERENTIUS suo iure) potest conturbare, cum sit eques R. quod alijs non licet. conturbare autem est, omiſſis ueteribus creditoribus, satisfacere ijs, qui posterius credidissent. itaque dixit pro Plancio 273. fac me multis debere, & in ijs Plancio. utrum igitur, me conturbare oportet an cæteris, cum dies uenerit: hoc nomen, quod urget, nunc, cum petitur, dissoluere?

Ibidem.

ARPINATVM fremitus est incredibilis de Laterio) Punctis male collocatis sepe fit, ut sensus peruertatur. quod

quod quidem hic usu uenerat. nam in omnibus libris, qui typis impressi leguntur, ita scriptum erat: Arpinatum fremitus est incredibilis. De Laterio quid queris? ut obscurissimus, uel nulla potius fieret sententia, fuit autem Laterium Q. Ciceronis uilla in Arpino. quam uillam Quintus cum foras: uellet uedere, Arpinatum erat fremitus excitatus.

Lib. 4. Epistola 6.

A P E N A S) Hic locus aliter antea erat interpunctus, ut nos distinguimus, hic est sensus. Apenas uix discesserat cum literis ad te meis, quum epistola, subaudi, reddita mihi à te est. cui epistole respondens, Quid ais, inquit? &c.

Ibidem.

Q U A M est ista uerborum nostra) Sic antea. ego re= pugnatis libris manuscriptis: tamen emendavi, nostræ. sensus enim hic est. status iste Domitij simillimus est nostro: uel quòd ab ipse hæditur, à quibus olim ego: uel quòd præter opinionem: uel quòd uiri boni nusquam: (sic enim interpingo) unum tamè dissimile, inquit, est, quòd nos im= merito olim afflicti sumus, Domitius nunc merito. nã casus ille noster forte etiã tolerabilior, & leuior fuit, quam hic Domitij. quid enim miserius, quam eum fieri Consulè non posse, qui in tota uita tanquã designatus fuit, id est, què suo anno fore Consulè non secus homines crediderunt, ac si iam designatus esset. si uerò etiã ipse uidet, & in suis priuatis fastis notat, ex ijs, qui potentibus inferuiunt, non minus multos in posterum fore Cōsules, quã hæctenus fuerunt: quid illo miserius? & argutè, in codicillorū fastis paginulas habeat futurorū Consulū, quasi dicat, adeo multos uidet fore Cōsules ante se, ut eos domi notans in suis fastis longas paginulas cōpleat: nam in fastis publicis Cōsulum nomina scribebantur, ut autor est Linius libro 1 x.

Ibidem.

ET IN EO *ῥεαμῦλω* teneam) Codex manuscriptus habet, & *ῥλω ἐξ ῥεαμῦλω*. unde bonus sensus qui posuit elici, nō uideo, ego, una interposita litera, legendū crederē, & *ῥλω ἐξ ῥεαμῦλω*: ut sit sensus, quod me mones, ut hoc statu Reip. q̄ impēdet, in quo nō optimates, sed potētes dominaturi uideātur: me ciuilit̄ gerā: id est, ut neq; potētibus prorsus assētiar, neq; ijs absq; ulla proficiēdi spe stultee repugnē: sed quasi lineā quādā teneā exteriorē, seorsūq; ab eorū rationibus cursum dirigā: ego uerō ita faciā.

Lib. 4. Epistola 9.

QVONIAM Ciceronem suauissimum secum habere) putō legendum esse, tecum haberes. Quintus enim Cicero filius non cum patre, sed cum Attico erat, ut patet ex epistola, quæ ante proximam superiorem collocata est.

Lib. 4. Epistola 10.

APVLEIA) Clodium, ut opinor, significat, propter ea quod in Tribunatu non secus, atq; Apuleius Saturninus, populum concitabat, Apuleiam autem, non Apuleiū, per contemptum appellat, quasi effeminatum & mollem.

Lib. 4. Epistola 12.

CRASSVM quidem nostrum, &c.) Iocatur in Crassum: qui profectus est in prouinciā Syriā inuito populo: Aemilius autem Paulus, & Tib. rius Gracchus, iterum Cōsules, ille ad bellum Mæcedonicū, hic ad Hispanicū populo libentissimo profecti erāt. æqualem autem Pauli, & Gracchi cum appellat, quod ut illi olim iterū Cōsules, ita Crassus & ipse iterum Consul in prouinciā profectus est.

Lib. 4. Epistola 13.

PVTARE profectum) Alij legunt, putari, ex ingenio, ut arbitror: nam codex *Caualcātis* habet, putare. subintelligitur

igitur autem, se: ut ita dicat, scripsit. se putare, te profectum, &c. huius generis locutiones multæ sunt. cum uel, se, uel, te, uel, me, desideratur: sed eas recitare necessarium esse non putamus.

Lib. 4. Epistola 14.

PORCILIUS) Hoc nomen ita legitur in libris à patre meo impressis. neq; arbitror esse immutandum: fuerunt enim Romæ familiæ complures, quæ ab alijs familijs nomina sumebant, ut à Sestius Sestilius, à Marcius Marcius à Curtius Curtilius, à Cestius Cestilius, & alia huiusmodi: quæ forma à Porcio item Porcilius denominatus. quod si mutandū esset, Prætilius potius legendū crederem, quā Procilius: ut à Prætia familia, Prætilia dicta sit.

Ibidem.

ORTALVS) Vna interposita litera legerem, Ortalus, ut Hortensius significetur. Hortensiorum enim cognomen Ortalus, siue Hortalus fuit: & Cornelius Tacitus de quodam Ortalo meminit Hortensij nepote.

Ibidem.

EX QVO est illa siccata) Totum hunc locum scripsi, ut est in codice *Caualcantis*.

Ibidem.

IN Andromacha maior fuit, quàm Astyanacte) Conseruo lectionem patris mei. cuius forte hic est sensus: Andromachæ personam melius gessit, quàm Astianactis.

Ibidem.

VELINAM) Vetusci codices, Veliam: ego, Velianam, emendaui, quod apud ueteres scriptores Velina tribus, non Velie mentionem inuenio.

Lib. 4. Epistola 15.

ET PHILI, & Pæti,) Sic in libris manuscriptis: tamen

SCHOLIA

tamen emendavi, & Pili, & Lelij, ex epistola v. lib. iiii. ad Quintum fratrem, in qua eadem de re loquens ita scribit, sermo est à me institutus Africani, paulò ante mortem, Lelij, Philii, Manilij, Q. Tuberonis. Macrobius etiã, cum Scipione in libris de Rep. Lelium esse locutum, autor est.

Epistola eadem.

DE PRAELIO) Fortè, de Porcilio: quem superiorè epistola dixit esse condemnatum: quam epistolam post hanc esse scriptam, nemo non uidet.

Ibidem.

NOTVM tibi, ut quod iam) Libenter ita legerem, & interpungerem, notum tibi uideo. iam.

Ibidem.

OPIMIUS Veietorancius) Ita planè scriptum est in codice Caualeatis. ego legedũ arbitror, Vei. & Horatius: ut illa uox, Vei, significet tribũ, è qua erat Opimius: Veietinam scilicet, de qua in oratione pro Plancio. nam tribus apud antiquos prioribus tantum syllabis quandoq; scribebantur. de quo pleniùs in scholijs, quæ in familiares epistolas edidimus.

Ibidem.

RESCIDIT) Puto, in uetusto codice scriptum olim fuisse, res ad s. id est, res ad Senatum: quomodo etiam paulò post locutus est. sed imperiti cum antiquam notam non agnoscerent, locum immutarunt, & rescidit, scripserunt.

Ibidem.

PATREM eius) Partè eius non dubito quin legendũ sit, cum à Cicerone Scaurũ defensum fuisse notissimũ sit.

Eadem Epistola.

V T opinionem habeas rerum,) Nihil muto: tamen, nisi uetusti codices contra me facerent, legerem, ut Gabinius habeas reum sed, ut dixi, nihil muto.

Ibi

IN EPIST. AD ATTICVM.

Ibidem.

OMNINO *ωσπραπυμνα*) legerem, *ωσπερα ωρδμυνη*: ut accusatorum infantiam dicat maximam ac præcipuam fuisse causam, cur Gabinius absolueretur: prora enim & puppis Græcorum prouerbium notissimum est.

Ibidem.

STOMACHVS ubi habitabat) Quo in loco animi nostri bilis habitare uidebatur, is locus concauit, itaque bilem facile digerit. ex quo fit, ut me publicæ res non ita, ut solebant, sollicitum habeant.

Lib. 4. Epistola 16.

GERMANAE, puta uide) Et si nihil immutauit: tamen non dubito, quin ita legendum sit, Germanam: peti uide: ut sit sensus, aduola mi Attice, & inuise similem Rempub. Reip. illi nostræ, quam olim laudare solebamus: dicit enim germanam illius nostræ Reip. per ironiam, quasi prorsus dissimilem, & planè mutatam. deinde sequitur: uide magistratus peti numis ante comitia tributum uno loco diuisis palam: quæ uerba si quis diligentiùs expendat, singula emphasim habere cognoscat. uide item, inquit, Gabinium absolutum: concedatur etiã, ut autoritate floreat, & gratia.

Eadem Epistola.

AEDILITAS eius) Quam summa magnificentia gessit, adeo ut in eius impensas opes suas absumpserit, magnūque æs alienum contraxerit. autor Pedianus.

Ibidem.

APVD rusticos) In tribus xxxv. dispersita erat Vrbs. hæ suffragia ferebant. rusticæ autem erant xxxi. urbana quatuor, quæ minus poterant, quòd & numero inferiores erant, & ex libertinis constabant, cum ingenuorum propriæ essent rusticæ: quas Cicero fauere dicit Scaurũ

ro pr

ro propter patris memoriam.

Lib. 4. Epistola 17.

NON oblitum) *Caulcantis codex habet ut impressum est in nostro libro. sensus est. puto te existimare, me rarius ad te scribere, non quod oblitus sim consuetudinis meae: sed cum &c.*

Eadem Epistola.

LEPIDVM quo excidat) *Sic libri manuscripti, forte, ne quid à quo excidat.*

Ibidem.

QVADRAGENA) *Forte melius, quadringena, ut maior sit summa.*

Ibidem.

NE Senatus quidem affuisset) *Libentius legerem, fuisset.*

Lib. 5. Epistola 1.

QVID, quæso, istuc erat?) *Sic ex ingenio emendauimus, à ueteribus codicibus destituti.*

Lib. 5. Epistola 2.

RUFIO noster) *Hic est C. Sempromius Rufus de quo in Fam. 116. cum nunc Rufionem appellat. quoniam autem cum Vestorio nescio quid ei erat controuersie: Ciceronem iudicem fecerant, ut de lite cognosceret. deinde cum Rufio se à Vestorio uideret obseruari (obseruabat autem Vestorius, ut, si Rufio Ciceronem adijisset, statim & ipse accurreret, transigendæq; controuersie iudicem admoneret: quod Rufio nolebat, ut qui se non bonam habere causam intelligeret) hominem stratagemate percussit: nam ad Ciceronem non accessit. hunc Cicero gratam sibi rem fecisse dicit, quod de controuersia audiri noluerit, id est, quod ad se iudicem non accesserit, ut de controuersia, quam habebat cum Vestorio, transigeret.*

Ibi

Ibidem.

E PANSÆ uilla) *uetus codex habet, epanse uilla, corruptè omnino, sed unde facillè possit erui uera lectio: quã hæc esse putamus, è Pansæ uilla: quibus uerbis ostendit Cicero, quã alienus à transigenda cõtrouersia Rufio fuerit, qui Ciceronẽ, ne cum eum quidẽ uidit, adire noluerit: tantũ, cum esset in uilla Pansæ, nõquid uellet, eum rogauit.*

Libro 5. Epistola 4.

NOSTRIS possit &c.) *Totum hunc locũ, adiuti tamẽ aliquatũ à libris manuscriptis, ex ingenio restituumus.*

Ibidem.

CONSVLE, aut numeram: nam D C. ceperis) *Cherippus fuit, opinor, gratus libertus senatoris, qui ne quid ad senatum referret, quod cõtra existimationem aut contra uoluntatem suam esset, (puta de proroganda prouincia) Cicero ueretur. quoniam autem in ea re Cherippi opera sibi esse utendum uidet, qui quidem apud patronum gratia ualebat, ut facillè eum, quoquò uellet, mouere possit: cũ indignatione, ô prouincia, inquit, etiã me hic mihi curandus est? etiã me diligẽtia est ponẽda, ut liberti studiũ mihi conciliem? aut (inquit) consilium mihi da, quo pacto me gerã: aut, alia uia si non est, pecuniã liberto numeram: minimum in eo damni faciemus: nam capies eum D C. id est pecuniæ nostratæ aureis x v. qua summa facillè adducetur, ut patrono, quod uolumus, persuadeat. ceperis, autem ex ingenio legimus, nõ, ceteris, mutatione serẽ nulla: & D C. pro de. qui error alibi etiã est in uulgatis libris, ex antiquarũ notarũ ignoracione, et literarũ similitudine ortus.*

Ibidem.

M. ANNIVS, & Tullius) *Pontinus, Anncius, Tullius, Qu. Cicero M. Ciceronis in prouincia legati fuerit.*

k

itaque

itaque opinor hic esse legendum, M. Annius, de quo in episto. Fam. lib. x. i. l. Epist. l. v. l. & lib. x. v. episto. i. i. l.

Libro 5. Epistola 3.

QUID narrē: noui enim nihil.) Coniectura ducti sic emēdauius. uetustus codex habet, noui enim mihi. nostra lectio nō dubito quin à doctis probetur, eo magis, q̄ epistola sequenti idem scribit. nec tamē, inquit, iam habeo, quid aut mandē tibi, aut narrē. mādaui omnia, quæ quidem tu, ut polliceris, exhauries: narrabo, cū aliquid habebō noui.

Lib. 5. Epistola 10. prope finem.

ERAMVS inuicē) Cosmus Gherius, Fannēsis episcopus, doctissimus & sanctissimus adolescēs: quē nisi mors immatura nobis abstulisset, uerā antiquæ uirtutis imaginē habituri fuimus: cum quartum abhinc annum Romā proficiscens, eius uisendi, ac salutādi causa Fanū diuertissem, hūc locū ut ita emendarem, admonuit. cū ego quæsiissem, illa castigatio ex ingenio esset, an ex lib. manuscripto: codicē uetustū Patauij se uidisse affirmauit, in quo ita, ut me iubeat emendare, scriptum esset. postea in antiquo exemplari Caualcātis animaduerti, eramvs inuicem, esse. ex quo amicissimus meus adductus erat, ut, inuicē, & ipse corrigeret.

Libro 5. Epistola 11.

RELIQVOS BARONES) Epicureos philosophos per irrisionē Barones appellat. uide quæ diximus in illum locū epistolæ ultimæ libri i. x. ad Patum, ille Baro.

Libro 5. Epistola 13.

VERVNTAMEN de Cumani uenissēm cū imperio) Sic habet codex Caualcantis. putat amicissimus meus legēdum esse ueruntamen cum Romanus uenissēm &c. Græci enim Romanos oderant magistratus, quibus sæces præferbantur, ut libertati eorū quasi minari uiderentur. mihi

tamen

tamen (inquit Cicero) alacres se obtulerunt tanquam si Ephesius Prætor, hoc est, tanquam si ex ipsis unus essem, non ut homini Romano, qui cum imperio uenissēm.

CLAVOM animo uerbis) Sic in libro manuscripto. fortē legendum, commouebis: ut sit quod superiore proxima epistola dixit: *παράσειμα ἐνείκαστον* commoucto.

Libro 5. Epistola 15.

PRO MAGISTRIS scripturæ, & portus, & nostrarum dicecesium) Sic habet codex ille Caualcantis antiquissimus. fortē legendum est, & portus nostrarum dicecesium: ut sit sensus: dare poteris tabellarijs publicanorum, & dare item poteris scripturæ, & portus nostrarum dicecesium pro magistris. qui autem uocem, pro magistris, non intellexerant, per magistrōs, scripserant. in familiaribus (sic enim appellantur) epistolis. Terentius (inquit) operas in scriptura pro magistro dat. ad Atticum autem de eodem Terentio, operas in portu & scriptura pro magistro dedit. item orationum uol. i. in scriptura Sicilia pro magistro est L. quidam Carpinatius.

Libro 5. Epistola 16.

TAEDE T omnium nos uite) fortē, omnino eos uite.

Lib. 5. Epistola 18.

SPERAMVS etiam manu tuto confedimus &c.) alij aliter emendant. nos codicem Caualcātis secuti sumus, nisi quōd, loco, ubi legebatur locum, ex ingenio castigauimus. ideo autem legi non potest, Et in Amano tuto confedimus, quōd paulō antē in eadem epistola scribit Cicero se esse in Cappadocia ad Cybistra: quod etiam epistola, quæ post sequentem legitur, his uerbis: cum dies quinque ad Cybistra Cappadociae castra habuissem, certior sum factus, Parthos

ab illo aditu Cappadociae longè abesse, Ciciliae magis imminere: itaq; cōstitim iter in Ciciliā feci per Tauropylas: Tarsum ueni ad III. Non. Oct. inde ad Amanū contēdi.

Libro 5. Epistola 19.

QVIN, ut Pompeium expectaris,) hunc locum ita scriptum habet uetustissimus, idēque omnium, quos ego uiderim, optimus Cavalcantis codex. accipitur autem, VT, pro etiam si, hoc sensu: etiam si Pompeium Roma expectaris dum Arimino rediret, tamen non dubito, quin profectus in Epeirum sis. & dixit, etiam in Epeirum, pro tamen in Epeirum: ut in epistolis Famil. ego cum meis, si quicquam nunc cuiuspiam est, etiam in meis esse malui.

Ibidem.

ROMAE iucundam) Rectius fortasse, mirè iucundam.

Ibidem.

IN MILITIA) Suum in prouinciam iter militiam appellat, ut etiam in hac (inquit) peregrinatione, militiāue nostra saepe incensum ira uidi, saepe placatum.

Ibidem.

SCRIBIS libenter repulsam tulisse eum,) Distinguo, scribis libenter, repulsam tulisse eum. scripserat enim Atticus, libenter se scribere de illius repulsa, qui cum Cicero ne certaret. cui respondens Cicero, quod (inquit) de illius repulsa libenter scribere te dicis, magni amoris signum.

Libro 5. Epistola 20.

SYRIAM à Cicilia aquarum diuortio diuidit) Vide, quae diximus in illum locum epistolae x. libri ad Curionem, diuisus aquarum diuortijs. sensus idem erit, si, ut est in libris manuscriptis, legatur, in aquarum diuortio.

Eadem Epistola.

INTEREA è Cappadocia ne pilum quidem) Hoc to-

tum

tum puto esse collocandū post illa uerba, penè dixi quā te.

Libro 5. Epistola 21.

STATVASE, eana τὸ δεῦρα prohibeo) Sic habet uetus codex. sunt qui legēdū putēt, enea τὸ δεῦρα, id est aeneas quadrigas. Ioānes Scala existimat, sana, τὸ δεῦρα: nā in libris manuscriptis F litera saepe reperitur, ubi in impressis est E cuius rei exēpla possent afferri multa: sed omitimus, & ne lōgiore in re propemodū manifesta uideamur, & q; ea norūt, qui in legēdis uetustis codicibus sunt exercitati.

Eadem Epistola.

TORQUATO in Lenio tuo?) Vetusti codices, alij habent, & in Lenio tuo, alij, de M. Lenio tuo. castigauit ex ingenio, in Lenio tuo: ut sit sensus: Torquato in Lenio tuo, cum idem peteret, negauit. quod etiam libri sequentis epistola I. scribit his uerbis: si praefecturam negotiatori datam Brutus queretur, quod ego Torquato nostro in tuo Lenio, Pompeio ipsi in Sex. Statio negauit, &c.

Eadem Epistola.

VT & ea syngrapha esset,) Si coniecturis locus esset, ita legerem, iure alio syngrapha ne esset. epistola enim II. libri sequentis, ita scribit: nunc ista syngrapha habet iuris idem, quod ceterae.

Libro 6. Epistola I. in princip.

AD QVINTVM ter milia) Sic est in uetusto codice. puto legendum esse, ad V. III. Kalen. Ian. id est ad quintum, tertium Calendas Ianuarias: ut binas literas se accepisse ab Attico significet.

Eadem Epistola.

SI HVC Paulus uenerit?) Si, inquit, acciderit, ut L. Paulus proconsul huc mittatur: malè cum Salamij agitur: Brutus enim contra eos omnia Scaptij causa impetrabit:

k 3 erat

erat enim Bruti affinis hic Paulus, propterea q̄ eius frater
Lepidus Tertullā, Bruti sororē, in matrimoniū duxerat.

Epistola eadem.

DE CN. FLAVIO Cn. F.) Legebatur antea, Cn.
Flauio Annij filio, corruptē, nam filij non à patris no-
mine, sed à prænominē ostendebantur. itaque uocem, An-
nij, prænomen esse debere semper credidi: mutare uerò non
audebam cum & à Plinio lib. xxxiii. cap. i. & à Gel-
lio lib. vi. cap. ix. hunc esse appellatum uiderem Cn. Fla-
uium Annij filium. postea cum Liuij libros percurrens ad
eum locum libri ix. uenissem, in quo Flauium hunc scri-
bam Cnei filium uocat: Cn. F. ego quoque in Ciceronis
scripsi. itaque Plinij, Gellijque locus erit castigandus.

Eadem Epistola.

IUDICIJS utuntur) Fortè, haud utuntur: nam
etiam omnes, inquit, ciuitates suis legibus, & iudicij usa
reuixerunt.

Eadem Epistola.

TAMEN se à uoluptatē adeptos putant.) Antea tum
se: nos, tamen se, ex codice Caualcantis emendauimus.

Ibidem.

ADSCRIPSERANT,) Scribendum est numero
multiudinis, non, ut est in libris omnibus impressis, etiā
in nostro, adscriperat: sic etiam Caualcantis codex habet.

Eadem Epistola.

LITERAS accuratè scriptas de pantheris, sed à ciuita-
tibus) Ita legitur in libro patris mei, & in codice Caual-
cātis. rectius omnino, ut existimamus, legi possit, et de ci-
uitatibus, duabus tantū literis immutatis: nā in libris ma-
nuscriptis particula, set, per t, scripta sepe reperitur, non
per d, ut est in impressis: atque etiam, it, quit, non id, quid:
aliāq̄

aliāq̄ huius generis multa sensus hic est. scripserat ad Cice-
ronē Caelius, ut & pantheras sibi mitteret, & M. Feridij
agros, qui ciuitatibus fructus pederēt, immunes esse uellet.
ad ea Cicero ita respondet. in mea prouincia nihil cuiquā
admititur, nisi si quid debeat: nam, creditoribus ut satis fiat,
uolō. Itaq; nō est, quod petas, ut ciuitatibus adimā fructus,
qui ex agris capiuntur. uolo, inquit, audiri Romæ, nullū in
mea prouincia numū, nisi in æs alienum, erogari. quod si
non audiretur, molestè ferrem. uult autem innuere, se non
latere in tenebris, sed esse in oculis hominum, & quæcunq;
faciat, Romam perferri: quare nihil sibi esse agendum, nisi
quod rectum, honestūq; sit. dicit autē, nec mihi concilia-
re pecuniam licere, nec illi capere, hoc est, nec me pecuniā,
quæ nō debeat, cuiquam curare debere, nec illum capere.
significat autē, ut opinor, inter Feridij & Cælii conue-
nisse, ut, si Feridius à Cælio Ciceroni cōmendatus, de im-
munitate agrorū impetrasset, Cælio pecuniæ quidpiā eius
rei causa numeraret: quod quidē flagitij nemini esse cōmit-
tendū, minime uerò omnī Cælio, qui eo crimine C. Anto-
nium Ciceronis in Cōsulatu collegā accusasset. itaq; dicit,
monūq; eū, quæ planè diligo, ut, cū alios accusasset, cau-
tius uiueret. id autē, quod sequitur, ad pantheras perlinet:
nam ita scripserat Cælius: Tu, si modo memoria tenueris,
et Cibratas accersieris, quod uoles efficies: loquitur enim
de pantheris.

Eadem Epistola.

LITERAS daturum prid. Cal. Ian.) locus ex epistola
Attici: ex quo loco suauē recordationē Cicero se dicit ha-
buisse clarissimi iurisperiti, cum scilicet Remp. iurauit à
se esse seruata. in Epist. Fam. lib. 5. Epist. 2. in Orat. V ol. ix.

Ibidem.

PRAETER Tusculanum) hac lectio est in codice Ca-

SCHOLIA

ualcantis, quā puto sinceram esse, & incorruptā: ut dicat Cicero, Lentulū, præter Tusculanū, omnia proscripsisse. Ibidem.

GENVARIOS) numi genus, ita dictum, quod Genue, quæ ciuitas est in Allobrogibus, cudebatur: ut Philippæi, à Philippis urbe Thessaliæ. & primum numi genus, deinde pecuniæ summam posuit.

Lib. 6. Epistola 2.

M. CLUVIO) loquitur de duobus Puteolanis, de quibus alibi quoque. itaque aliorum lectionem non sequor: cum etiam in Caualcantis codice scriptum sit, M. Cluuius.

Eadem Epistola.

MAGISTRATVS ui fecerant) castigauit, magistratus sui fecerant. Lib. 6. Epistola 3.

PROLIXIOR per ipsum) fortè, per Hypseum: ut Hypseus Pompeij apud Ariobarzanem procurator fuerit: nam etiam A Pompeij (inquit, de Ariobarzane loquens) procuratoribus sexcentis premi ceptus.

Eadem Epistola.

TIBI autem &c.) puto hunc locum sic esse restituendum. illi autem ualde solet in ore esse, grauitatem non contemnere, sed Reges odisse superbos. uox autem illa grauitatem, uersus in fine fuit: quam sequitur uersus alter, Non contemnere, sed Reges odisse superbos. sensum fuisse puto, non debere nos grauitatem contemnere, sed Reges odisse superbos. libro etiam secundo mirandum, inquit, in modum Reges odisse superbos. Brutū hic Cicero leuiter accusat, qui cum illud in ore solitus esset habere, Reges odisse superbos, ipse tamen arroganter, & superbe scriberet.

Libro 7. Epistola 1.

DE CAELIO Trib. ple.) opinor esse legendū, de decem

cem

IN EPIST. AD ATTICVM.

cem Tribb. Pleb. ut illud tēpus significet, cum de ratione Caesaris habēda latum est ab decem Tribb. Ple. nam etiam cur, inquit, tantopere pugnatum est, ut de eius absentis ratione habenda decem Tribu. Pleb. ferrent & contendit, ut decem Tribu. Pleb. ferrent, ut absentis ratio haberetur. & Caesar de bello ciuili libro 1. latum ab decem Tribunis Pleb. contradicentibus inimicis.

Libro 7. Epistola 2.

LITERAE manum non amabam) fortè legendum est, literam autem non amabam: ut litera scriptū ipsum significetur: quæ admodū etiā in Epist. Fam. nullā partem literis, id est ex ipso scripto, percipi posse. mendi, ut opinor, origo illa fuit, quod imperiti scripserant, ad similitudinē tuæ literæ. deinde reliquū illud, autem non amabā, cum per se consistere non posset, mutarunt, ut legerent, manū non amabā. certè in duabus uocibus: literæ manū, error inest: nā illud, accedebat ad similitudinē tuæ, ipsum per se rectè habet, neq; iungi debet cum sequētibus. interpūgo autē post uocē, tuæ: ut subaudiat, manus. Eadem Epistola.

PRUDENTIUS, quā Lucius noster) nihil mutato: refertur enim ad id, quod paulo post sequitur, non intelligunt se &c. in quo parum prudentes uideri possunt, cum Carneades in sua ratione non possit.

Ibidem.

LUCIUS noster) L. Saufeius, Ciceroni & Attico amicitia cōiunctus, qui cū Patrone Epicuri sectā sequebatur. Libro 7. Epistola 3.

DE Serperastris) fortè, Cerberastris, ut, Cerberastris, dictum sit, quasi famelicis hominibus, & ad pecuniam, tanquam Cerbero ad offam, latrantibus. &

k 5 puto

S C H O L I A

puto uerbum esse ex Attici Epistola.

Eadem Epistola.

AUCTIONEM) cum in libro manuscripto legeres-
tur, actionem: putauit una interposita litera esse legen-
dum, auctionem, id est uenditionem: cum enim (inquit)
omnia, quae ad portam Flumetanam sunt, Caelius eme-
rit, nescio, cur ego item omnia, quae Puteolis sunt, non
emam.

Ibidem.

QUID est, quod cuncti Luceijs sint addicti?) uetus
codex habet, Euuci Lucceijs sint addicti. ego crederem
legendū, quid est, quod ei nūc Luceij sint addicti? ut sit
sensus, cū Luceij antea Celiū pessimē oderint: quid cau-
se est, cur eū nūc, ut scribis, tam ualde ament? Luceios
autem Caelio propterea fuisse inimicos existimo, quod
C. Hirrū cōpetitorē suū, qui Luceiae gentis fuit, Aedi-
litate deiecerat.

Lib. 7. Epistola 5.

PONTINVM sumā) dictionē, sumā, puto ex inge-
nio additā ab aliquo, qui, Pontinū, nomē hominis esse
duxit, cū hic loci sit itaq; credere legendū, De Formia
no Tarracinā prid. Cal. Ian. inde Pontinū: inde Alba-
num Pōpeij.

Lib. 7. Epist. 8.

SENTENTIA ira relinquendae urbis) suspicor
in uoce, ira, mendum esse, eo magis, quod in codice
Caualcantis non, ira, sed Υ, scriptum est.

Libro 7. Epistola 17.

AUDITVS in consilio) in lib. manuscripto legitur,
auditus in cōsilio. puto legendum, haud ita est auditus,
in consilio: infert enim rationem reddens cur auditus
non sit: Cato enim ipse iam seruire, quam pugnare,
mauult.

Lib. 7. Epist. 15.

DE mandatis Caesaris, aduentūque Labieni, & res-
pon-

IN EPIST. AD ATTICVM.

spōsis Consulū ad Pompeiū, scripsi ad te.) Arbit-
ror ita esse legendum, De mādatīs Caesaris, aduentūq;
Labieni, & responsis Consulū, ac Pōpeij, scripsi ad te.

Libro 8. Epistola 3.

LEGIONEM à Fausto conscriptā, in Sicilia sibi
placere à Consule duci) antē, à Cōs. id est, à Cōsulibus.
emendauit, à Cōsule, ex Epist. ipsa, quam Pōpeius Con-
sulibus misit: sic enim in ea scribit Duellio mandauerā,
quod maiores copias sperabā nos habituros, ut, si uo-
bis uideretur, alteruter uestrum ad me ueniret, alter in
Siciliā cū ea copia, quā Capuae, & circū Capuā cōpa-
rastris, & cū ijs militibus, quos Faustus legit, proficis-
ceretur.

Lib. 8. Epist. 6.

SV A sponte) locutio uidetur durior. tamen hoc in
loco uetus codices sequi uoluimus: in quibus, sua
sponte, non mea sponte legitur.

Lib. 8. Epistola 8.

Πρὸς τῶν δ' ὄτι χρὴ) legendum est, Πρὸς τῶν δ' κλέων,
& σαλαμίδω, & τῶν ἐπ' ἐμοὶ τεταγμένων. Aristo-
phanis enim locus est, ex comēdia, quae inscribitur,
Ἀραχνίδης.

Lib. 8. Epistola 9.

VOS duo tales) tu, & Sex. Peduceus, qui Caesari Ro-
mam uenienti ad quintū miliarū obuiam processistis.

Eadem Epistola.

TULLO) in libris manuscriptis & Tullio, & ullo,
legitur. nos nō dubitauimus, quin, Tullio, legendū esset,
cū hic Cicero significet L. Volcatū Tullum, qui Cōsul
fuit cū M. Aemilio Lepido, qui quidē Volcatius cogno-
minari Tullius nō potest: nā duae familiae simul essent,
quae esse non possunt, nisi per adoptionē: sed tum uetus
nomē mutatur, ut in, anus, desinat. de qua ratione alibi

h & diximus

diximus. de Volcatio autē, & Lepido, qui cum Pōpeio ex Italia exire nolebāt, Episto. huius libri prima, Nec me, inquit, M. Lepidi, L. Volcatij comitū pōniteret. & si (inquit Atticus) M. Lepidus, & L. Volcatius remanent, manendū puto. & alibi quoq; sed nō erimus in re manifesta longiores. Ibidem.

CVI persuaderi posse non arbitror: nisi erit cōuentus forte, cui persuaderi posse arbitror: nisi nō erit cōuentus: putabat enim Cicero antē Lentulū esse cū Pōpeio trāsmisurū, quā a Balbo cōueniri posset, quod apertius scribit: cū habeo (inquit) rationē dierū, antē puto Lentulū trāsmisurum, quā potuerit a Balbo cōueniri. & Roma scripsit Balbus, putare iam Lentulum Cos. trāsmisisse, nec eū a minore Balbo conuentū.

Libro 8. Epistola 22.

NON mihi satis idonei sunt autores, qui a te probantur. (autores in Italia remanēdi: intelligit enim Attici literas VII. Cal. Martij datas, quibus ille ita scripserat: si M. Lepidus, & L. Volcatius remanēt, manēdum puto. ad quā partē Cicero respondēs, Nō mihi sunt, inquit, &c. Eadem Epist. prope finem.

QVAM is Coreni habuerit) Corfinij, pro Coreni, uidetur legendum: Corfinij enim magnam pecuniā habuerat Domitius: quā tamen Cæsar ei se reddidisse. lib. 1. de bello civili scribit his uerbis H-S. LX. quod aurum adduxerat Domitius, atq; in publicū deposuerat, allatū ad se ab Duuuiris Corfiniēsis, Domitio reddidit.

Libro 9. Epistola 6.

NON profectis forte, nō profectos: ut sit sensus. qđ scribis, bonos uiros probare quæ fecerim, quāquā sciant qui ad Pōpeii profecti non sint, quorū in numero ego sum,

sum: ualde gaudeo.

Libro 9. Epistola 5.

MAGIVM Pompeij prefectū deprehendi scilicet, & meo instituto usus sum) distinctione mutata, & particula, & inducta, locum ita restitui: Magiū Pompeij prefectum deprehendi: scilicet meo instituto usus sum.

Libro 9. Epistola 11.

QVI eam maximē saluam uolebant) et si in nostro libro sic impressum est: tamē lectionem patris mei magis approbo, quæ hæc est, eum maximē saluum: quasi dicat, ueniet, ut eos maxime perdat, qui eum maxime saluum uolebant.

Libro 9. Epistola 12.

NIHIL interim ad me scire, nihil nisi fugam cogitare) interpūcta malè collocata. ego sic distinguo: nihil interim ad me: scire nihil, nisi fugam cogitare.

Libro 9. Epistola penultima.

EROS Celeri) sic habet uetus codex. puto legendum, Eros Celeris, id est libertus: Celeris autem, Metelli.

Libro 10. Epistola 4. prope finem.

STOMACHOSIVS) uetus codex, stomacho si uis. coniectura ducti, stomachose si uis, alij corrigunt. ego, stomachosius, ueram lectionem existimaui.

Libro 10. Epistola 13.

REGINVS erat totus noster. huic nihil suspicabamur cū hoc mare negotij fore) Huius maris (inquit) cur a apud Reginum fore nullam credimus. itaque non uideo, in Siciliam quomodo possim tuto nauigare.

Eadem Epistola.

NON committendū, ut etiam cum pacto prohibiti uideamur) Coniectura sum adductus, ut emendarem, compacto prohibiti. sensus enim hic est: occultè hinc uolo discedere.

SCHOLIA

re, ne meā profectiōē Cæsariani resciscāt: nā id si accidere
ret. suspicari Pōpeius posset accidisse me uolere qui palam
profectus essem, ut impediret. nō cōmittendū igitur est, ut
uidear cōpactō prohibitus. cōpactō, dixit, id est cōsulto, et
dedita opera. qua uoce Plautus (sepe in hūc sensum usus est.

Libro 11. Epistola 10.

MULTA etiam Patris) Dictionē, Patris, prima litera
scripsimus grandiuscula, ut Achaia ciuitas significetur, in
qua Q. Cicero pater in Marcum fratrem cum filio multa di
xerat. de quo etiam his uerbis. Quintus auersissimo a me
animo Patris fuit. eodem Coreyra filius uenit.

Libro 12. Epistola ultima.

DE CÆSARE uicino &c.) in monte Quirinali &
Quirini tēplum erat, & Salutis ædes, Salutis augurium
dicta. cūm autem in Quirini, statuā sibi poni Cæsar uo
luisset: faceret ominatur Cicero, & ait, eum κύρραον Quiri
ni malo, quā Saluti: id est, Salutis in tēplo Cæsare esse
nolo, ut scilicet seruari ne possit: in Quirini uolo, ut ob ty
rannidem, quemadmodū ille crudeliter a suis ciuibus occi
datur. VICINO, autem intelligit Attici, qui domum habebat
in colle Quirinali, ab auunculo hereditate relicta, ut
in ipsius uita nepos tradit.

Libro 13. Pagina 386.

SI Canum haberes) Canus hic qui sit, ignoramus. nec
alibi mentionem eius inuenimus. forte legi posset, Canū,
ut sit Q. Gellius Canius Attici amiciissimus, de quo in eius
uita Cornelius Nepos.

Libro 14. Epistola 11. in principio.

ITERADVM eadē ista mihi) Vulgata lectio erat, Ite
randū eadē ista mihi. ego locū ex ingenio emēdaui orna
tior enim, & usitator locutio, Iteradū eadē quā, Iterā
dum

IN EPIST. AD ATTICVM.

dum eadē. præterea uidetur esse hemistichium ex ueteri poe
ta, cuius totū uersum recitat Cicero Academicarū quaestio
num I I. Age (inquit) adsta, mane, audi, iteradum eadē ista
mihi. itaq; etiā Tusculanarū I I. legerem potius, iteradū,
quā iterandum: quod tamen alij animaduerterunt.

Libro 16. Epistola 3.

SCRIBIS te magis delectari O TITE, SI QUID
EGO) Totū hoc. O TITE SI QUID EGO, scripsi
literis grandiusculis, ut intelligatur initium libri de senectute,
cuius libri lectione se delectari Atticus scripserat. dicit ex
nim, te delectari O TITE SI QUID EGO, pro, te delectari
libro, quē de senectute scripsimus, cuius est initium,
O TITE, SI QUID EGO. fictiā locutus est, O TITE,
tibi prodisse Letor: id est, letor, quod ea, quæ in libro de se
nectute scripsimus, tibi ad serendā senectutē profint. non
enim alium eius loci sensum puto esse: quanquam sint, qui
aliter existiment. Eadem Epistola.

TESTIS utemur) Vetusiti eodices ita planè habēt. sed
alij mendosum locū arbitrati, legendum putarunt, testis: ut
de testis nauibus intelligatur. ego antiqui exemplaris lectio
nem cōseruo, eāmq; opinor esse uerā, & incorruptā: testa
enim nauiculæ genus est, ut lembus, cymba, phaselus: forte
à testa similitudine sic appellata. eius meminit Iuuenalis
satyra X V. Et breuibus pictæ remis incumbere testæ.

Libro 16. Epistola 5.

LEGIONEM sub signis ducere) In omnibus impressis,
legionē suis signis ducere. nos ex obseruatione latinarum
locutionum, quarum genera in usum nostrum notare con
sueuimus, & hic, & alibi mendum deprehēdimus: legiones
enim sub signis ducere, & sub signis habere, ueteres dice
bant. Lucretius lib. V. At non multa uirū sub signis millia
ducta

SCHOLIA

ducta vna dies dabit exitio. Cicero in epist. fam. legiones habeo quinque sub signis. Et legiones sub signis armatas tres. & Liuius lib. III sub signis vrbē intrauere. & lib. VIII sub signis alij xv. ordines locabantur.

Libro 16. Epistola 6. prope finem.

MEQVE Torquati negotiolo siturum puto) Ita scriptum est in Caualcatis codice. locus restitui poterit una litera immutata, nempe si legas, negotiola. sunt qui malint, actuariolo iturum, uel, actuariolis iturum. quam lectionē tum probabimus, cum in ueteri codice uiderimus.

Libro 16. Epistola 3. prope finem.

QVINTVS tui patris nepos scribit ad patris mei ne potē) Hoc dicit. Quintus sororis tuæ filius scribit ad filiū meū. & circuitione, ut interdū solet, eos significat. hūc autem locū ex ingenio castigauit amicissimus meus, qui cum mihi in emendandis ueterū scriptis tāto sit adiūmēto, quāto alius nemo: tamē, qua est modestia, nominari se nō patitur: ut mihi ipse quodāmodo uidear ingratus esse: quanquā beneficiū qui memoria retinet, ingratus esse non potest.

Lib. Epist. ad Brutum, Epistola 4.

CVIVS tantā autoritatē senatus, ac populus R. nō solū esse patitur, sed etiā cupit, quāta maxima in libera ciuitate esse potest.) Legebatur antea, quanta maxime. nos, maxima, castigauimus: est enim usitatissima locutio, qua idem Brutus usus est. at (inquit) dolore, quātum animo maximū capere possum. et Cicero de Oratore I. eloquētia tāta fuit, quātā illa tēpora, atq; illa etas in hac ciuitate ferre maximā potuit. et Celsus elegātissimus scriptor: ut tumor quātus maximus esse potest, se ostēdat. & Liuius, et alij: quorū loca recitarē, si necessariū esse crederē. Cicerone enim, et Celfo qui grauiores Latinitatis autores desideret, ueni-

nem

IN EPIST. AD ATTICVM.

nem opinor esse. Eodem lib. Epist. 7.

IN PANSÆ locum petere constituit) Antiqua locutio: quā nemo hactenus agnouit: itaq; in omnibus impressis legesbatur, Is Pāsæ locū petere cōstituit: durior enim loquendi modus uidebatur, In Pansæ locū petere: quem nos in libris rhetoricorū ad Herēniū inuenimus. lex (inquit) iubet Augurem, in demortui locum qui petat, in concione nominare. Augur quidā damnatus de pecunijs repetundis, in demortui locum qui petat, nominauit.

Epistola 8. eiusdem libri.

OCTAVVM principē) Ordinē in legione, ut primum principem, secundum principem, &c. Liuius lib. xxvi. M. Atilius legatus primi principis ex eadem legione.

Epistola 16. eiusdem libri.

VINDICI quidē alienæ dominationis, nō uicario, equis supplicat, ut optime meritis de Repub. liceat esse saluis?) Sensus est. si, ut scribis, Octauius uindex est alienæ dominationis, qui Antonii à ceruicibus Reip. depulerit: non est ei supplicandum, ut eos, qui itē de Rep. bene meriti sunt, uelit esse saluos. quod tu cū facis, eū esse non uindicē, & extinctorem tyrannidis, sed uicarium planē confiteris: uindici enim alienæ dominationis, non uicario, equis supplicat, ut optime meritis de Rep. liceat esse saluis? hic autē locus antea in omnibus impressis corruptē legebatur.

Lib. I. Epist. ad Q. fratrem, Epist. 1.

LENITAS in discernēdo) Alij, discernēdo. ego nihil mutō: est enim hic discernere idē quod cognoscere, & diiudicare, ut unicuiq; quod suum est, tribuatur. quo uerbo Cæsar eodem sensu usus lib. v. si de finibus (inquit) controuersia est, discernunt. Eadem Epistola.

GRÆCIS id, quod acerbissimū est, quod sunt uectigales,

non

non ita acerbū uideri debet, propterea q̄ sine imperio populi R. suis institutis per se ipsi ita fuerūt. nomē autē publicani aspernari non possunt, qui p̄dere & c.) Sensus, ut opinor, hic est. Asia, cū populi R. prouincia nōdum esset, Antiochi uestigialis erat. itaq; q̄ uestigial (inquit) nobis p̄dat, queri nō debet, cum Antiocho antea pep̄derit. ac ne de publicanis quidem nostris, cū antea uestigial, quod ei Sylla equaliter descripserat, pendere sine suo publicano nō potuerit, quare cū omnino aliquē esse publicanū, uel Romanū, uel Asiaticū necesse sit: cū Asiaticū experta sit non nimis lenē: nō est, quod de Romano, quasi acerbiore, queratur, qui datus ei sit, postquā suo repudiato nostrum flagitauit. Eadem Epistola, prope finem.

T A N Q U A M tertius actus) Nō q̄, in comœdijs actus tātūmodo tres sint, sed q̄, tertius annus administrāe prouincię quasi tertius actus Quinto sit: itaq; nō minus ei laborādū esse in ultimo illo anno, quā in actu laborare boni p̄etę solēt. cōparat autē prouinciā theatro, cui tertii illū annū quasi tertii actū esse uult, ut Quintus frater, tāquā actor egregius, laudē in extremo quam maximā ferat. alij legūt, tāquā extremus actus. quę mihi lectio minus probatur, quā quę in nostro libro, & in alijs quoq; est: uitā enim Quinti in prouincia, similiter atque actores in scena, spectari dicit: & tres illos annos quibus eā rexerit, quasi tres actus esse: quorū tertii, nō secus atq; actum perfectissimum, & ornatissimum esse debere.

Lib. 1. Epist. ad Q. fratrem, Epist. 2.

A L T E R A est de Blādenio Zeuxide) Emendauit, Blaudeno: etsi in nostro libro nescio quomodo impressum est, Blaudenio. Blāuōs, inquit Stephanus, ciuitas est in Phrygia, unde Blaudenus.

Lib. 2.

Lib. 2. Epist. ad Q. fratrem epist. 3.

NERIO Pupinia) Nerius ē tribu Pupinia fuit: ciues autē Romanos interdū à tribubus ostendi solitos, alibi diximus.

Eodem lib. 2. Epist. 6.

SEX. Celio) Fortē, Sex. Clodio, qui his tēporibus accusatus, & absolutus est, paulō antē, quā M. Celius accusaretur: ut ex oratione, quā pro eo Cicero habuit cognoscitur: cum de eiusdem M. Celij iudicio paulō post agatur.

Eodem lib. Epist. 11.

DECIMVS erat Celio dies) Quorū reorū nomē delatū erat, ij Prætoris edicto intra decimū diē iubebātur adesse. id ita fieri solitū, Ex Asconio didicimus, qui in argumēto orationis pro Cornelio ita scribit cum P. Cassius Prætor decimo diē, ut mos est, adesse Cornelii iussisset. dies igitur (inquit Cicero) decimus erat Celio: cū scilicet eius agi casum oportebat: quę ideo acta nō est, q̄ Domitius Prætor iudices ad numerū nō habuit. ac scio fuisse, qui legendū crederēt, dictus erat Celio dies. qui cū Asconij locū uiderint, non dubito quin ueterē lectionem libentissimē conseruent.

Eodem libro, Epistola ultima.

PHILOTIMO tribulibus commendatis) Ut eis meo nomine ad spectādos ludos locum daret: moris enim erat, ut amicis, & tribulibus & in circo, & in foro locus ad spectandum daretur. Cicero pro Murena.

Lib. 2. Epist. ad Q. fratrem epist. 1.

DIPHILVM Diphilo tardiozem.) Erat enim Diphilus natura tardus. qui tamen nullo, quā antea, tardiozem sibi esse uisum Cicero scribit: quasi dicat, Diphilus se ipsū in tarditate superauit.

F I N I S.